BIBLIOTHECA
SCRIPTORVM GRAECORVM ET ROMANORVM
TEVBNERIANA

INC. SCR. BYZ. SAEC. X
DE RE MILITARI

EDIDIT

R. VÁRI

1448

LIPSIAE
IN AEDIBVS B.G. TEVBNERI

VE
RI
TAS

INCERTI SCRIPTORIS BYZANTINI SAECULI X. LIBER DE RE MILITARI.

RECENSUIT

RUDOLFUS VÁRI

BUDENSIS.

LIPSIAE

IN AEDIBUS B. G. TEUBNERI.

MCMI.

LIPSIAE: TYPIS B. G. TEUBNERI

Printed in Germany

MANIBUS

EUGENII ABEL

SACRUM.

PRAEFATIO.

Incerti scriptoris liber de re militari mandatu Nicephori Phocae, ut videtur, confectus ex scidis *Caroli Graux* relictis ab *Alberto Martin* in actis, quae „Notices et extraits des manuscrits de la bibliothèque nationale et autres bibliothèques" vocantur, tomi XXXVI pp. 67—127 editus primum testis memoriae ac pietatis nuper (Lut. Paris. 1898) seorsum quoque prodiit. Neque tamen erat opus omni ex parte viris doctis ignotum, capita enim XIII. XV. XVIII. ab ipso Carolo Graux iam pridem publici iuris fuerunt facta.[1]) Antehac autem auctor in bybliothecis latitavit, quamquam *C. Ben. Hase* in praefatione ad Leonis Diaconi Historias scripta (Paris. 1819) triginta capitum (II—XII, XIV—XXXII) titulos protulerat ipse ille libellum editurum fore promittens. Mihi, qui annis 1891—1894 iussu et impensis Academiae Litterarum Hungaricae in bybliothecis Italiae, Hispaniae, Galliae, Germaniae codices Leonis imperatoris Tacticorum diligenter examinavi[2]), postquam aliquoties et in librum ad hunc usque diem sub titulo *περὶ καταστάσεως ἀπλήκτου* notum incidere contigit, aliquanto post, cum de conexu ac virtute codicum Leonis pauca iam promulgassem[3]), plura vero bene cogitassem, Romae cum

[1]) Anno 1875 in ephemeride, quae Annuaire de l'association pour l'encouragement des études grecques en France inscribitur (pp. 82—89 = Opp. II 144—149); = in notis Graux[1].

[2]) Cf. „Akadémiai Értesítö" 1894 pp. 577—583.

[3]) Cf. Byzant. Zeitschrift VI (1897) pp. 588—591 et VIII (1899) pp. 508—510.

fuit mihi rursus occasio commoranti librum e duobus vetustissimis exemplaribus describere placuit. Biennio fere peracto editio Martiniana prodiit, cuius auctores qualem in textu constituendo operam conlocaverint, paucis exponere mihi liceat.

Usus est Carolus Graux libris manuscriptis sex, qui omnes praeter unum, Escorialensem dico, deterioris notae esse ex infra scriptis satis apparebit. Sed ne hi sex codices quidem accurate videntur ab eo excussi, cum de duobus eorum non sit dubium, quin neglegenter essent conlati. Iterum Escorialensem dico, cum eo Basileensem. Ex Escorialensi ipse descripsi anno 1894 inde ab initio operis usque ad *ἀσφαλῶς ἑκατέρωθεν* (p. 4, vs. 11) capitis primi verba, Basileensem anno, qui decurrit, totum exaravi. Bonam itaque causam habere censeo supplendi atque corrigendi. Ac primo, quae ad conlatam Escorialensis partem pertinent! Habet codex (ed. Martinianae) p. 79 vs. 2: *ὁπλιτων*, dein *τεταγμένων* corr. ex *ταιταγμένων*; vs. 3: *τῶν ἀπλήκτων*, deinde *διαγνῶναι* ex *διαγνῶσαι* factum; vs. 5: *τῶν ὁπλιτῶν τῶν*; vs. 7: *διὰ γινώσκειν*; vs. 8: *ἐκκαίδεκα*; vs. 9: *ἁκοντιστὰς*; vs. 11: *περὶ κυκλοῦν* et *ἕν τε ἡμέρα*; vs. 13: *ἐκκέδεκα*; vs. 17: *πλευρὰς*. P. 80 vs. 9: *εἶπερ*; vss. 12. 13: *ὁπλίται*, idem vs. 16; vs. 17: *τεσσάρων*, — *δύο*, — *ἐπέχουσιν*, — *ὀργυῖαν μίαν*; vs. 18: *ἕκαστω*, — *ὀργυῖαι*; vs. 21: *σχοίνιον*; vs. 25: *ἕλους*; vs. 27: *εἴπερ ἐστὶ*, — *κριμνὸς*. P. 81 vs. 1: *κακεῖσε*; vs. 10: *τρισι*, — *ταξιαρχῶν*; vs. 12: *χρῆ*, — *ταξιαρχῶν*; vs. 13: *δύο*; vs. 14: *ὀργυίαι*; vs. 16: *ἦ*; vs. 18: *δεξιὰ*; vs. 19: *βορρὰν*, — *ὥς αὔτως*; vs. 20: *ἄκρον*; vs. 22: *κατευθείαν*; vs. 24: *φυλάττεσθαι*, — quae omnia, quamvis ad textum constituendum parum valeant, ad adparatum criticum explanandum minime sunt spernenda, eo magis, quod Escorialensem codicum fere omnium recentiorum fontem Vaticanoque pleniorem librum et hac de causa pretiosissimum esse infra facile edocebimur. Adde, quod in editione Martiniana p. 79 *ἐκκέδεκα* e codice *A*, p. 80 *ὀφίλει* e codice *B* vides in notis adlatum aliaque similia,

quibus nescio in textu constituendo qualem vim tribuamus. Ut ad Basileensis libri conlationem a Carolo Graux factam definiendam transgrediar, licebit eas tantum adferre codicis lectiones, quas in editione Martiniana mendose indicatas expertus sim, ea autem de lectionum varietate, quam omissam esse statuerim, facere verbum nullum. Adnotavit Graux p. 81 ad vs. 15: *ἐς πὰν* pro *ἐπὰν*; p. 84 ad vss. 12 et 15: *βίγλης*, quamquam tantum post correcturam atramento nigriore factam legitur; ad vs. 27: *ἀλλ' ἀνεῳγμένας* pro *ἀλλὰ ἀνεῳγμένας* (ubi *ἀ* alt. a manu rec. insertum est); p. 85 vs. 8: *βάνδου* pro *βανδροῦ*; p. 89 vs. 1: *ταξιάρχων*, quamquam codex *ταξιαρχῶν* exhibet; p. 90 vs. 14: *πολλαὶ*, quamquam in codice *πολλὰ* extat; p. 91 vs. 17: legitur in notis pro *ὄρος*] *ὅρος*; p. 93 vs. 7: pro *ὀλιγωστῶς*] *ὀλιγοστῶς*; eadem p. vs. 23: pro *ἀναλαμβανόμενος*] *μεταλαμβανόμενος*; p. 94 vs. 6: pro *οὐκ ἀγνοήσει*] *οὐ καταγνοήσει*; tenendum est praeterea ad *τῶν ἄλλων* (p. 97 vs. 10) nihil legi in margine; *ἀναμιγεῖσας* (p. 99 vs. 7) manum quandam recentissimam ex *ἀναμιγήσας* correxisse, *τῶν* (p. 100 vs. 7) deesse; p. 101 vs. 8: scriptum esse *δὲ διόταις*; p. 102 vs. 13; *φέρει*, non *φέρειν*; p. 103 vs. 6: *τῶν* omissum esse, contra ad vss. 9. 10: *χῶρον* fuisse enotandum; p. 104 vss. 4. 5: omissa esse inde a *παισὶν* usque ad *κατασκόπων* verba; p. 105 vs. 15—17: hodie quoque legi verba inde a *μετ' αὐτὰς* usque ad *ἱππικαὶ τάξεις*; sciendum deinde codicem (ad p. 106 vs. 12) *οὖν ἐστὶ* habere, *διέξοδοι εἰσὶ* legi (ad p. 109 vs. 6), *οἱ* (eiusdem p. vs. 11) non esse omissum neque exhibere librum *ἐπακολοθέντες*; tradere autem *ὠχυρώματα* p. 111 vs. 1; *κριθεὶς* vs. 14, ipsum illud non ex correctura; enotavi deinde ad p. 112 vs. 23: *ἐκτάξαι*; p. 120 vss. 2. 3: *πίστις* (ubi manus rec. nil mutavit); ad p. 121 vss. 12. 13: in textu inde ab *αὐτῶν* usque ad *κατὰ τοὺς* omissa esse verba, restituta verum in marg., nisi quod pro *κατὰ τοὺς* legitur *καὶ αὐτοὺς*; habere codicem p. 122 vs. 5: ἐπιχθῆναι, ad eiusdem p. vs. 17: τούτου ἑδρακότες; vs. 18: *ταξιδίου*; vs. 24: ὑποστρέφοντος; addita esse post μένοντος

(p. 124 vs. 3) verba *τοῦ ἐχθροῦ*, ubi a manu secunda nil inductum nilque correctum est, inserta autem in margine verba inde ab *ὑπηρεσίαν* usque ad *ταύτην*; habere denique codicem eiusdem p. vs. 22: *ἃς* et non *αἵ*. Veras itaque codicis lectiones videmus depravatas adeo, ut verendum sit, ne editores et in ceteris libris adhibendis cum multa praeteriverint, tum haud pauca mendose commemorarint. Nam quis est, quin cernat p. 81—90 e codicibus in editione Martiniana siglis *ABC* notatis lectiones nullas esse adlatas, quod si recte se habere vellet editor Francogallus necessario cuique sibi efficiendum esset codices illos omnibus in rebus inter se consentire. Item observari potest p. 106—109 nihil esse commemoratum ex *B*, p. 122—125 neque ex *B* neque ex *A* ullam adferri lectionem. Unde scriptoris militaris textus in certiore fundamento conlocandi, etsi inferior, quam ipse speraveram, successit nisus, mihi maxuma exarsit cupiditas. Quae cum ita fuerint codicemque Escorialensem ut totum conferendum curarem facultas non sit mihi oblata, illum saltem codicem excutiam necesse fuit, quem libri manuscripti Hispaniensis apographum esse iam pridem cognoverimus. Dico Neapolitanum III C 18, quem una cum codice eiusdem bybliothecae III C 23 anno 1899 Neapoli ad exemplar libri Martiniani sedulo exaravi, postquam ante annum iam codicis Vindob. philol. gr. 24 diligentissimam confeci conlationem. Quibus expositis liceat mihi nunc de libelli militaris omnibus, quicunque extant, libris manuscriptis aliquanto fusius, quam Martin, disserere.

Codices ad res militares Graecas spectantes in tres familias discedere iam *K. K. Mueller* (in libro, qui Eine griech. Schrift über Seekrieg [Wirzeburgi 1882] inscribitur, p. 30 et s) et *M. Jähns* (in tomo I. operis Gesch. der Kriegswissenschaften vornehmlich in Deutschland [Monachii et Lipsiae 1889] inscripti, p. 5 et sqq.) recte perspexerunt. Ac quidem tertia codicum familia est ea, de qua hic agendum sit nobis, ea, ut rectius dicam, in qua

et scripta mandatu Nicephori Phocae confecta continentur; quae cum ita sint, de iis tertiae familiae libris manuscriptis, qui in fine mutili scripta illa non exhibent, verba facere hoc loco non est meae operae.

Quaerendum autem erit, quo tempore et ab quo homine redactum sit corpus scriptorum militarium, quod in codicibus tertiae familiae patet hodie. Nam hac in quaestione certior quaedam opinio adhuc non est prolata. Sed libere confiteor, ad quaestionem solvendam et ab me ipso pauca tantum proferri posse, cum hac in re certum indicium vel testimonium nullum haberemus. Itaque conicere lubet. Leguntur in serie codicum bybliothecae Caesareae Constantinopolitanae a *Friderico Blass* publici iuris facta (sub titulo: Die griech. und lat. Handschriften im alten Serail zu Konstantinopel, Hermes XXIII [1887] pp. 219—233) p. 225 haec: „No. 36 Türk. No. 2 Papier. Titel: *Τακτικὰ ἤγουν στρατιγικὰ* [sic!] *Ἀριανοῦ. Αἰλιανοῦ. Πέλοπος. Πολυαίνου. Ὀνοσάνδρου. Ἀλκιβιάδου. Ἀρταξέρξου. Συριανοῦ. Ἀνίβα. Πλουτάρχου. Ἀλεξάνδρου. Διοδώρου. Δίωνος. Πολυβίου. Ἡρακλείτου. Μαυρικίου. Νικηφόρου καὶ ἄλλων τινῶν, συλλεγὲν παρὰ Νικηφόρου μαγίστρου τοῦ Οὐρανοῦ ἀπὸ πολλῶν ὡς εἴρηται ἱστορικῶν ἐν ἐπιμελείᾳ πολλῇ.* Es folgt *ὁ πίναξ τοῦ βιβλίου*; der erste Titel ist über die Pflichten des Feldherrn. Die Handschrift ist stark defect, übrigens gut erhalten; die ersten Blätter lose. Das Geheftete beginnt mit der Überschrift: *Τὰ ὀνόματα τῶν κινήσεων τοῦ πεζικοῦ στρατοῦ· τὰ σχήματα τῆς φάλαγγος* (in *einer* Zeile geschrieben). — Gewiſs nicht älter als das XV. Jahrhundert.“ Quibus dictis adduntur ab eodem viro doctissimo (ibidem) p. 622 haec: „Die Handschrift No. 36 (Taktik des Nikephoros Uranos) ist von Herrn stud. phil. F. Beheim-Schwarzbach vollständig abgeschrieben worden. Sie ist nicht defect, wohl aber nach einem defecten Originale gefertigt. Wie bereits Herr Generalconsul Dr. Schröder alsbald nach der Aushändigung in Konstant. zum Theil constatirte, fehlen von *den 264 Capiteln*, die das beiliegende Inhaltsverzeichniss

aufzählt, die Cap. 4, 5 ganz, vom 6. der Anfang, dann wieder Cap. 32 ganz, und in dem unvollständigen 43. Cap. bricht die Handschr. ab. . . . . Die Blätter sind 20,7 cm lang, 14,5 cm breit. Das Inhaltsverzeichniss steht auf den ersten 17 Seiten; auf 271 Seiten folgt der Text selber." Conlato nunc cum his scholio marginali, quod in codice Leonis Tacticorum Vindobonensi saec. X. sub sign. Philol. Gr. 275 asservato fol. 1^{v} extat et Tacticorum fontium nomine Arriani, Aeliani, Pelopis, Onesandri, Minae, Polyaeni, Syriani et Plutarchi opera indicat sequitur non solum saeculo X. decimo auctores hos atque alios tacticos adhuc notos fuisse, sed etiam ex operibus illorum Nicephorum Uranum magistrum corpus rerum militarium redegisse. Quis fuerit hic Nicephorus Uranus? Sine dubio idem ille, quem *Ehrhardius* (in Caroli Krumbacher opere Gesch. der byzant. Litt^{2}. inscripto p. 145) sub imperio Basilii, hoc nomine II (976—1025), vixisse probavit, deque quo *A. Papadopulus Cerameus* in ephemeride, quae Byzant. Zeitschrift vocatur, tom. VIII. (1899) p. 66 haec nobis tradidit: Νικηφόρος Οὐρανὸς ὁ υἱὸς Λέοντος κουροπαλάτου, ὁ βέστης μὲν χρηματίσας ἐπὶ βασιλείας Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ καὶ βασιλέως ἔπειτα γενομένου Ἰωάννου τοῦ Τζιμισκῆ εἰς Ἴμβρον ἐξορισθείς, ἐπὶ δὲ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου πρέσβυς εἰς Βαβυλῶνα ἀποσταλεὶς καὶ ἐκεῖ φρουρᾷ ὑπὸ τοῦ Χοσρόου παραδοθείς, εἶτα δὲ Θεσσαλονίκης γενόμενος κυβερνήτης καὶ ἐκεῖθεν ἄρχων τῆς μεγάλης Ἀντιοχείας, εἰς καταπολέμησιν τῶν Ἀράβων, οὓς καὶ ταπεινώσας ἐνίκησε, γνωστὸς εἶναι ἡμῖν ὡς συγγραφεὺς ἐκτενεστάτου τινὸς βίου Συμεῶνος τοῦ Θαυμαστοορείτου, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ὡς μεταφράστης ἑτέρου τινὸς βίου τοῦ αὐτοῦ Συμεών, λίαν ἐκτενοῦς, ὑπὸ Ἀρκαδίου προσυγγραφέντος τοῦ γενομένου ἀρχιεπισκόπου Κύπρου. Ἕτερον ἔντυπον τοῦ Οὐρανοῦ πόνημα δὲν ἦτο μέχρι τοῦδε γνωστόν· ἀλλ' ὁ Miller εὗρεν ἔν τινι καταλόγῳ . . . . . στίχους τοῦ Οὐρανοῦ πρὸς Συμεῶνα τὸν Μεταφράστην. Ὁ κῶδιξ οὗτος εὑρίσκεται σήμερον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Βατικανοῦ . . . . Ἕτερον πάλιν πονημάτιον τοῦ Οὐρανοῦ εἶναι τὸ ἀποτελοῦν

τὸν ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ φερόμενον „Ἀλφάβητον", ... ἔν τινι κώδικι τῆς ἐν τῷ Escurial βιβλιοθήκης. Haec Papadopulus, quem ceterum e codice quodam Barocciano illud alphabetum, poëma metricum, loco laudato pp. 68—70 edidisse iuvit. Sed redeamus ad corpus scriptorum militarium illud, quod in codice Constantinopolitano hodie adhuc memoriae traditum extat. Et hic rem tetigisse mihi videor, si teneo corpus illud Constantinopolitanum fluxisse ex corpore a Nicephoro Urano olim digesto, ipsum illud corpus digestum fontem fuisse illius tertiae familiae codicum, cuius mentionem supra fecerim. Hausi hanc opinionem inde, quod in libro Constantinopolitano caput primum Excerptorum Polyaeni a *Melbero* (Lips. 1887) editorum caput primum esse videtur, quorum excerptorum recensio — ni fallor — alia in codice cum Escorialensi Y III 11 (in Vat. 1164 gr. ea folia, quae his excerptis responderent, desiderantur) fol. 131^{v}—140^{v}, tum Barberiniano II 97 fol. 106^{v}—130^{r} servata sit.[1]) Deinde certum est in corpore a Nicephoro Urano composito scripta quoque mandatu Nicephori Phocae confecta extitisse, illa ipsa scripta, quibus tertiae familiae codicum vetustissima exemplaria desinant. Utcunque res se habet, optandum est, ut conlatione codicis Constantinopolitani quam primum facta hac in quaestione lux fiat. Sed transgrediamur in viam, qua de serie codicum dicturus minus habebo lubrici.

Codices quibus in adornanda auctoris editione usus sum, sunt hi:

V: Vaticanus gr. 1164, miscellaneus, saec. XI ineuntis, membranaceus in folio, foliorum 261; descriptionem v. apud *C. Wescher* Poliorcétique des Grecs (Paris. 1867) p. XXV. Iis, quae ibi adnotata vides, adde haec: Tactica Leonis imperatoris leguntur inde a folio 190^{r} usque ad folium 234^{r}; liber auctoris incerti in fine mutilus inde

---

[1]) Hoc in libro adnotavit manus quaedam recentissima in marg.: „Haec excerpta multo auctiora habentur in codice *Mediceo, ubi in* LIII capita distinguuntur."

a folio 234^r usque ad folium 245^v sequitur; desinit codex libro De velitatione bellica inscripto initio abrupto — incipit enim verbis *καὶ ἡμιόνων χρεμετισμοὺς* (*Hase* p. 199 vs. 1 ed. Bonn.) — folio 261^v. Folia 234^r—245^v descripsi.

P^1: *Barberinianus II 97,* miscellaneus, saec. XI ineuntis, membranaceus in folio, foliorum 240; continet inde a folio 214^v incerti scriptoris librum de re militari, a folio 236^r librum De velitatione bellica. Ceterum confer *Caroli Graux* dissertationem, quae Notes paléographiques inscribitur (Revue de philologie. N. S. IV.) p. 89 et s. Quae foliis 226^r—235^v extant, ipse descripsi, anterioris partis conlationem accuratissimam rogante Gulielmo Fraknói confectam singulari liberalitati *Pii Cerocchi* debeo.

n: *Borbonico-Neapolitanus III C 18,* miscellaneus, saec. XV, chartaceus in folio, foll. 395. Scriptoris libellus inde a folio 332^v—358^v continetur. *V. Cyrilli* Catal. Bibl. Borbonicae codicum Graecorum (Neap. 1826, 1832) sub numero 276.

d: *Idem III C 23,* miscellaneus, saec. XV, chartaceus in folio, foll. 238. Librum complectitur foliis 129^r—157^v. *V. Cyrilli* l. l. sub numero 281.

v: *Vindobonensis philol. Gr. 24,* miscellaneus, a. 1560 exaratus, papyraceus in folio, foll. 329. Continet foliis 173^v—275^v Leonis Tactica usque ad § 126 capitis XVIII, deinde scriptorem, quem edidi, foliis 276^r—298^v. Desinit codex inde a folio 299^r libro, quem viri docti sub titulo De velitatione bellica laudare solent. Est Lambecii Philos. CXIV.

k (apud *Graux-Martin K*): *Basileensis A. N. II 14* (olim F. I. 6), miscellaneus, saec. XVI ineuntis, papyraceus in folio, foll. 534. Habet librum incerti auctoris foll. 304^r—323^r. Plura notavit *Graux* Annuaire de l'association a. l. l. c. p. 76 et sqq. et *Omont* Catalogue des mss. grecs des bibliothèques de Suisse, ex ephem., quae Centralblatt für Bibliothekswesen, inscribitur, a. 1886, separatim expressa p. 28.

l: *Vossianus gr. No. 3,* miscellaneus, saec. XVI, char-

taceus in folio, foll. in summa 219 (V + 214). Complectitur praeter alia ex Tacticis Leonis imperatoris caput I et 1—28. paragraphos capitis II foliis 208^r—214^v, deinde foliis 179^r—182^v capitis XII paragraphos 103—136. Incerti scriptoris liber foliis 183^r—207^r extat, folium 207^v scriptura caret. Contuli anno 1899.

p: *Palatinus gr. 393,* miscellaneus, saec. XVI (frons libri praebet annum 1578), chartaceus in folio, foll. 170, quorum 1, 2^r, 3^v, 57—59^r, 88^v—93^r, 142, 143^r, 168^v, 169, 170 scriptura carent. Foliis 93^v—124^r librum De velitatione bellica (cf. *Hase* in ed. Bonn. p. XXIV), foliis 124^v—141^v nostrum librum legimus. Hoc in codice I caput desideratur, XII vero extat. Contuli anno 1899.

u: *Urbinas gr. 79,* miscellaneus, saec. XVI chartaceus in folio, foll. 334. Complectitur foliis 182^r—205^r librum De re militari, inde usque ad fol. 237^r librum De velitatione bellica, abrumpentem verbis *ὁ οὖν ταῦτα παρασκευ* (sic! in capite XXV). Cf. *Cos. Stornajolo* Codices Urbinates Graeci Bibliothecae Vaticanae (Romae 1895. pp. 108—111). Codicem obiter tantum hic illic inspexi a. 1896.

Codicibus his a me ipso examinatis accedunt libri mss. a Carolo Graux conlati, ab Alberto Martin in editione sua adhibiti hi:

E: *Escorialensis Y III 11,* miscellaneus, saec. XI, membranaceus in 4° oblongae formae, foll. 308; descriptionem v. apud *E. Millerum* in opere, quod Catalogue des mss. grecs de la bibliothèque de l'Escurial (Paris 1848) inscribitur p. 230 et s.; ibi notatis addo ex iis, quae sub titulo Bölcs Leo császárnak az Escorialban örzött kéziratai (= De codd. Leonis Tacticorum in bybl. Escorialensi adservatis) publici iuris feci[1]), haec: Tactica Leonis imperatoris extant foliis 160^v—257^r; sequitur inde a 257^v usque ad fol. 279^r liber De re militari; liber De velitatione bellica integer excipit. V. *Graux-Martin* p. 74.

[1]) In ephemeride Hungarica „Hadtörténelmi Közlemények" (= Studia ad historiam rerum bellicarum spectantia) VII (1894) *pp. 413—423.*

a (*A* apud *Graux-Martin*): *Parisinus gr. 2437*, miscellaneus, anno 1555 scriptus, papyraceus in fol., foll. 421. Comprehendit incerti auctoris librum De re militari foliis 345^{r}—371^{v}, eiusdem — ut videtur — auctoris librum De velitatione bellica foliis 371^{v}—410^{v}. Descriptionem v. apud *Henricum Omont* Inventaire sommaire des mss. grecs de la Bibl. Nation. (Paris. 1886—1888) II. p. 261. V. etiam *Graux-Martin* p. 73.

b (*B* apud *Graux-Martin*): *Parisinus suppl. gr. 26*, miscellaneus, anno 1575 scriptus, papyraceus in folio, foll. 255. Descriptionem v. apud *H. Omont* l. l. III. p. 205. Incerti auctoris liber incipit fol. 152^{r}, excipit fol. 169^{v}. Liber De velitatione bellica foliis 171^{r}—194^{v} extat. V. *Graux-Martin* p. 73.

c (*C* apud *Graux-Martin*): *Parisinus gr. 2445*, miscellaneus, saec. XVI, chartaceus in fol., foll. 335. Descripsit *Omont* l. l. II. p. 263. Liber De re militari extat foliis 303^{r}—317^{v}, liber De velitatione bellica fol. 320^{r} — ut videtur — sequitur. V. *Graux-Martin* p. 73.

m (*M* apud *Graux-Martin*): *Matritensis O 42*, miscellaneus, scriptus a. 1554, papyraceus in folio, foll. 390. Cf. *Milleri* supplementum Catalogue des mss. grecs de la bibl. nationale de Madrid, inscriptum, operi „Notices et Extraits etc.“ XXXI (1886) adiectum. Librum De re militari foliis 327^{v}—353^{v} complectitur. Haec omnia secundum *Graux-Martin* p. 74.

(De *K* vide supra.)

Praeter hos 14 libros supersunt alii quoque, in quibus auctoris nostri liber contineri dicitur. Quorum en tibi series:

Ambrosianus C 262 inf., miscellaneus, saec. XV, chartaceus in folio, foll. 337. Continet Leonis Tactica foliis 150^{r}—282^{v}, librum De velitatione bellica fol. 284^{r}—314^{v}, De re militari inde a folio 315^{r}.

Escorialensis Φ I 3, miscellaneus, saec. XVI, chartaceus in folio, foll. 236. Descriptionem v. apud *Millerum* l. *p. XIII l. p.* 141 et R. Vári in Hadtörténelmi Közlem. VII *p. 422. Liber De* re militari foliis 125^{r}—154^{r} legitur.

Idem Σ I 19, miscellaneus. *V. Graux* Bibl. de l'école des hautes études. Fasc. 46 (1880) p. 152 et *Miller* l. l. p. 72 et s.

Estensis III F 14, miscellaneus, saec. XV, chart. in fol., foll. 86. Inde a folio 78r—86r continet e libro De re militari capita 1—9; folio 77v et 81v scriptura vacant. Cf. *Puntoni* Indice dei codici greci della Biblioteca Estense di Modena (Studi Italiani di Filologia classica, IV [1896]) p. 501 et s.

Oxoniensis in bybliotheca collegii B. Mariae Magdalenae *No. XIV*, miscellaneus, saec. XV, chartaceus in folio, foll. 335. Continet ante folium 305 et librum etiam nostrum De re militari, quod colligi potest ex opere *H. O. Coxe* Catalogus codd. mss., qui in collegiis aulisque Oxoniensibus hodie adservantur, insccripto, pars II (Oxonii 1852) p. 6. et s.

Vaticanus gr. 219, miscellaneus, saec. XV/XVI, chart. in 8⁰ maioris formae, foll. 421. Cf. *Wescheri* l. l. p. XXXIII. Liber De re militari foliis 343r—369v extat, ille De velitatione bellica fol. 370r incipit, fol. 405r excipit.

Vaticanus gr. 220, miscellaneus, saec. XVI., chart. in folio, foll. 355. Continet inde a folio 320v usque ad folium 335v (?) librum De re militari, qui antecedit ei De velitatione bellica. Folia 347v, 348, 349, 353v scriptura vacua sunt.

Citzensis, adservatur Citzae secundum *Carolum Graux* Ann, de l'ass. anni l. p. 79 in nota 2.

Inesse praeterea librum De re militari dicit *Graux* l. l. Neapolitano III C 24 et Monacensi 195 gr. Sed noli ei fidem habere, cum auctorem in codice Neapolitano ipse, in Monacensi rogante Carolo Krumbacher *Franc. Boll* frustra quaesiverimus.

Codicibus hoc modo enumeratis mihi demonstrandum erit, quid librorum mss. a me et Graux adhibitorum quisque valeat stemmaque eorum contexendum.

Ac primum venio ad vetustissimorum exemplarium auctoritatem et conexum definiendum, *Vaticani* dico et *Barberiniani*. Barberinianum Parisini gr. 2442 partem

quondam avolsam esse cum *K. K. Muellĕr* (in libri nota, qui Ein griech. Fragment über Kriegswesen [Festschrift f. Urlichs, Würzeburg 1880] inscribitur, p. 109) probaverit, siglo P^1 notare eo minus haesitavi, quod *Richardum Schoene* in editione Philonis mechanicae syntaxis (Berolini 1893) idem fecisse deprehenderam. Nam Parisinum et Vaticanum non tantum *Graux*, qui socio *A. de Rochas* librum Philonis De fortificatione inscriptum (in Revue de philol. III. p. 108—151) edidit, artiori vinclo inter se conexos esse tenuit, immo *R. Schoene* ex uno archetypo eosdem fluxisse tota sua editione luculenter evicit. Cuius viri doctissimi hac in re sententiam (praef. p. VI) liceat mihi excerpere:

„Parisinus et Vaticanus ita gemelli sunt, ut pagina fere paginae, versus fere versui respondeat [in Philone!] et exempli causa verba ποιήσουσι κατὰ δὲ (p. 103, 4) in quae folium 125, iam ultimum, Parisini desinit, eadem ultima sint folii 165. Vaticani. Etiam notae criticae sive ipsis scriptoris verbis sive margini appictae, eaedem in utroque codice reperiuntur; textum autem exhibent vel in minimis fere consentientem. Neque tamen alter ex altero descriptus est; nam cum Vaticanus nonnullis lacunis deformetur a Parisino expletis, habet etiam quibus Parisinus careat . . . . Manifestum est igitur hos duos codices ex eodem libro ipsis omni ex parte simillimo descriptos esse.“ — Sed sententiam viri doctissimi licet quoad Philonem attingit accipiam, quoad Leonis Tactica et incertum scriptorem, aliqua ex parte commutare iuvat. Esse enim Barberinianum in auctores Tacticos describendo festinantius exaratum, alterum accuratius inde colligas, quod Barberinianus versus manufeste genuinos hic illic omittit, aliquoties notas archetypi marginales textui inserit, Vaticanus autem, ubi a Barberiniano discrepat, haud raro veram praebet lectionem. Quae cum ita sint, mihi Vaticanum aliquanto religiosius secutum esse par erat.

Qua in re ceterum et Escorialensis Y III 11 (*E*) signatura notati libri variae lectiones — dummodo neglegentissime ne fuissent a Carolo Graux prolatae — maxumi

a me habebantur momenti. Codicem ex Vaticano descriptum esse *R. Schoene* l. l. p. IX. testimoniis opera Bethii adhibitis extra dubitationem posuit. Licebit autem inquirenti tibi ex adparatu critico ad Leonis Tacticorum caput XVIII. a me versione Hungarica atque adnotamentis instructum editumque[1]) confecto plura testimonia congerere, ut, quod C. Graux neglegenter, ipse non denuo codicem contulissemus, iusto iure ambos editores vituperare possis eo magis, quod recentiores (*R*) libros uno solo excepto ex Escorialensi fluxisse (cf. *Caroli Graux* Opera I. p. 13; II. p. 166) nemo in hac re versatus ignorabit.

His expositis quaeritur codices *R* quomodo inter se cohaereant? Sed prius videndum erit, qui codex recentior ab alio libro, quam Escorialensi, sit derivandus? Est codex *c*, qui mutilus non solum eodem capite, quo *V*, in eadem verba, in quae *V* in auctore nostro desinit, sed in quo etiam caput XIV. inscriptione caret, cum et in *V* verba quaedam inscriptionis evanuerint, loco deinde *μάϑοι* (vs. 15) lacuna extat, cum syllaba *ϑοι* in *V* simili modo evanuerit. Quo tempore ergo archetypus codicis *c* ex Vaticano descriptus est, iam non erat ille integer, quare saeculo XV. exaratus esse veri non dissimile mihi videtur. Ceteros vero omnes *R* cum a Graux tum a me conlatos vel inspectos plus-minus ex Escorialensi codice fluxisse certis indiciis nitens facile possum decernere. Quod inprimis ad codicem *d* attinet, duci posse ab exemplari *E* inde iudices, quod p. 4 vs. 24 *V ὀργυίαι*, P^1*End* vero *ὀργυίας* praebent, p. 5 vs. 11 *μέσον* P^1*Vd*, *μέσον* et *E*, sed *μ* a manu secunda, *ἔσον* vel *ἔσω* ceteri libri tradunt, p. 10 vs. 5 *κύκλων* P^1*V*, *κύκλω R* (de *c* dubito), p. 11 vs. 7 *τῇ ὁριζούσῃ* P^1*V*, *τῆς ὁριζούσης R* (de *c* item dubito) habent, p. 16 vs. 15 *τὸν ἐνδόξων* P^1*V*, *τὸν ἔνδοξον dmavp*, *τὸν ἐνδόξον n* et sine dubio *E* exhibent, *τὸν τὸν ἐνδόξω kl*, *τὸν τῶν ἐνδόξων bc.*

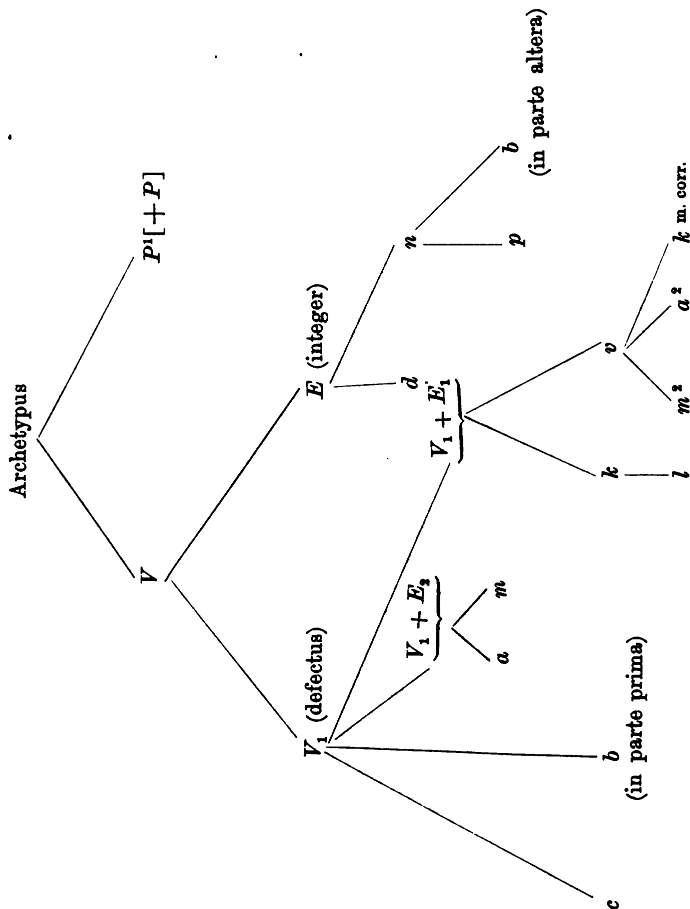
---

[1]) In opere, quod A magyar honfoglalás kútfői (= Fontes quomodo regnum a Hungaris partum sit inlustrantes) [*Budapest 1900*] *inscribitur*, foliis 1—89, 4°.

Librarium codicis *d* ergo simulet correctorem codicis *E* fuisse in promptu est. Contra ante correctiones a librario codicis *d* factas descriptum esse *n* eo elucet, quod p. 1 vs. 3 τεταγμένων a manu altera ex ταιταγμένων factum est, idque ταιταγμένων etiam *E* habuit ante correcturam. Ex *n* deinde fluxit et *b* et *p*, sed *b* in secunda parte operis tantum. Liceat mihi rem exemplis inlustrare. P. 28 vs. 14 ἐπισταμένους in *n* ex ἐπίστασθαι μόνους, quod habet *b*, est factum; p. 47 vs. 11 λέσαι τε deest, duorum horum verborum loco spatium extat quinque litterarum in *n*; in *b* pariter spatium est relictum. In prima autem parte *b* ex V_1 defecto esse descriptum inde concludas, quod exempli gratia omittit p. 2 vss. 13. 14 verba μὲν εἰς ἕκαστον πλευρὸν ἀφορίζονται cum *acmkvl*, habentibus P^1VEnd, p. 13 vs. 27 verba πρὸς ... τότε cum *acmkvl*, exhibentibus ceteris; p. deinde 4 vs. 5 τὸ ἄκρον exhibent P^1VEnd, τὸ ἄκραν ceteri ut videtur libri. Codex *p* religiose conspirat cum *n*. P. 10 vs. 15 μεσανυκτίου praeter *n* solus *p* habet, p. 12 vs. 17 ὡς deest cum in *n* tum in *p*, p. 13 vs. 5 ἱστᾶνειν *n*, ἱστάναι *p*, ἱστᾶν ceteri mss., eiusdem p. vs. 11. 12 verba καθ' ἑκ. usque ad διὰ τῶν ἡ | omittunt *n* et *p*, habent ceteri libri, p. 18 vs. 11 pro τοσούτου, quod habent libri omnes, *n* τόσων, *p* τόσων τοῦ habet, p. 20 vs. 7 pro ἀνυέτωσαν *n* ἀνυέτωταν, *p* ἀνυέτωσαν, sed τωσ ex correctura a manu prima exhibet. — Venio ad codicis *a* sedem in conexu librorum determinandam. Eum artiori vinclo modo cum *E* modo cum *b* et *c* coniunctum esse haec exempla demonstrant: P. 1 vs. 15 in verbo τάττονται syllabam ται manus secunda scripsit codicis *E*, τάττον habet *a*; p. 20 vs. 26 αἴχων *VEa*, ἔχων *dmv* et manus recens in *E*, ἄρχων $P^1npcbkl$ exhibent; p. 23 vs. 13 ὑποίργοις *Eam*, ὑπουργοῖς ceteri; p. 29 vs. 23 εἰσελεύσεσθαι $P^1Endpaklv$, στρατεύσεσθαι *bm*; vs. 26 pro εἰ *Ena* εἰς habent; p. 31 vs. 22 ἐμβαλεῖν P^1dbkv, ἐμβάλλειν *Enam*; p. 36 vs. 9 σκοπηθῆναι P^1n, σκοπησκοπηθῆναι *E*, σκοπῇ σκοπηθῆναι *dam*, σκοπῇ σκοπηθῆναι *k* (sed σκοπῇ sicut in *m* a manu correctrice deletum), σκοσκοπη-

ϑῆναι *v*; p. 2 vs. 16 habent ante χρὴ verbum γὰρ *abc*, omittunt ceteri; vss. 21. 22 μίαν ὄργυιαν exhibent *abc*, tantummodo μίαν omisso ὄργυιαν *kl*, ὄργυιαν omisso μίαν *m*, ὀργυίαν μίαν *v*, ὀργυῖαν μίαν ceteri. Transeo ad codicis *k* sedem definiendam. Ille proxime accedit ad *abc*, cuius cognationis en tibi testimonia: P. 6 vs. 23 ἀνατολαῖς *abckl*, ἀνατολὰς ceteri; p. 8 vs. 2. 3 verba inde ab αὐτῆς usque ad εἶϑ' οὕτως desunt in *abckl*, habent ceteri; p. 9 vs. 23 τάφρον *abckl*, τῆς τάφρον ceteri. Quibus testimoniis perlustratis concludas cum *k* etiam codicem *l* artissime cohaerere. Sed *l* cum ex *k* descriptus sit, nullum in textu constituendo pretium habet itaque maxume potuit praetermitti. Sed ne hic desint testimonia rem clarius inlustrantia velim. P. 4 vs. 7 pro παλαιὸν libri *kl* λαιὸν, p. 5 vs. 6 pro τεμνούσης iidem *kl* τεμειούσης habent,
ϑ
p. 14. vs. 28 κατεπειγουσαν cum *k* tum *l*, p. 18 vs. 11 ὀλιγωστῶς *k*, ὀλιγοστῶς factum ex ὀλιγωστῶς *l*, p. 24 vs. 19 ἀναμιγείσαις in codicibus praeter *l*, in quo ἀναμιγείσας, et *k*, in quo idem, sed ex ἀναμιγήσας factum a manu recentiore, traditum est. Quod ad *k* pertinet, discerni potest manus quaedam correctrix, quae in margine nonnulla adnotavit, unaque, quae recentior atramento nigriore fecit suas mutationes. Manus correctricis emendationes, sicut eius codicum *m* atque *a*, ex *v* fluxisse inde opinor, quod e. gr. p. 35 vs. 25 διατάξεις *v* in textu, manus correctrix librorum *amk* in margine, manus prima in textu codicum *amk* διάξεις, ceteri διώξεις exhibent. Codices *a* et *m* artissimis vinclis inter se conexos esse elucet ex eo, quod p. 35 vs. 2 pro τῷ μετωπαίῳ libri *amk* τῷ παίῳ habent, p. 16 vs. 19. 20 τὸ χάρακα *am*, τὸν χάρακα ceteri. *v* denique consentit modo cum *nd* modo cum reliquis, quos vidi, recentioribus.

Itaque hoc fere stemma mihi composui:

Et haec quidem hactenus. Sequitur, ut de auctore *sermoneque eius* pauca dicenda sint. Quod ad ipsum

auctorem attinet, neque in codicibus neque apud scriptores Byzantinos posterioris aetatis quis sit certum indicium. Nonnulla tamen concludi possunt. In vetustissimis exemplaribus opus a nobis editum ante libellum, quem sub nomine De velitatione bellica solent laudare viri docti, legitur, inque huius operis capite ultimo auctorem insuper ut *de cursibus* (*περὶ κούρσων*) *in terram Arabum faciendis* exponeret tentasse constat. Cursus hos in libro De velitatione bellica inscripto expositos esse nemo est qui negabit. Cuius libri auctorem sub Basilio et Constantino circa annum 976 vixisse *Hase* (p. XXIII ed. Bonn.) certis argumentis probavit. Adde, quod hoc de libro *G. Schlumberger* (in opere, quod Un empereur byzantin au dixième siècle. Paris 1890 inscribitur, p. 169) ita existimat: „Ce petit livre est tout entier consacré à des instructions *pour la guerre contre les Sarrasins sur la frontière* méridionale de l'empire en Asie; il expose le système à employer pour pouvoir, avec des forces relativement faibles, surveiller, inquiéter, paralyser, repousser enfin, sans en arriver à des batailles rangées, une invasion arabe, quelque formidable qu'elle soit. Etc." Sed tota elocutio etiam, ut iam *Martin* perspexit, redolet auctorem libelli De velitatione bellica inscripti: eadem durities sermonis (cf. p. 18 vss. 16—22; p. 21 vss. 1—6; p. 27 vss. 11—18; p. 32 vss. 3—8; p. 33 vss. 3—9; p. 45 vss. 3—15), quae illic animadverti potest. Ex scriptoribus rei militaris aetatis anterioris pauca auctorem nostrum prompsisse certum est, quaedam ex Julii Africani *Κεστῶν* (libri II.) capitibus 66 et 76, alia ex Leonis Sapientis *Τακτικῶν* capitibus XI. et XVIII. Compositio autem operis minus est perfecta, quam posterioris (cf. e. gr. p. 26 vss. 18—22 cum p. 38 vss. 10—13, legeque diversa, quae inter capita XXI. et XXVII. comprehenduntur), simul et auctor nonnunquam sermonem suum poeticis verbis permiscet (cf. *τρυφηλόν* p. 26 vs. 12, *ἐφομαρτείτω* p. 44, vs. 15 etc.). Igitur si conicere licet, conicio opus vivo Nicephoro Phoca, eius imperatoris mandatu, a Nicephoro Urano confectum esse,

sed, nominibus mandatoris et scriptoris paene congruentibus ad aevum usque nostrae aetatis sine nomine derelictum mansisse.

Superest, ut praefectis bybliothecarum Vaticanae, Barberinianae, Vindobonensis, Basileensis, Neapolitanae, Lugdunensis Batavorum, Academicae Budapestinensis gratias agam quam maximas, virosque doctissimos *Rudolfum Beer, Franciscum Boll, Pium Cerocchi, Ernestum Fináczy de Felsö-Visó, Guilelmum Fraknói* episcopum, *Stephanum Hegedüs, Arthurum Ludwich, Camillum* comitem *Soranzo, Colomannum Szily de Nagyszigeth* praestanter hoc de libro meritos esse gratus atque memor publico hoc loco contester. Etiam manibus *Alfredi Goeldlin de Tiefenau* χαῖρε!

Dabam Budapestini Calendis Iuliis a. 1900.

Rudolfus Vári.

ἈΝΩΝΥΜΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ
ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΑΚΤΙΚΟΝ.

CONSPECTUS NOTARIUM.

V: Vaticanus gr. 1164 mutilus
P[1]: Barberinianus II 97
E: Escorialensis Y III 11
n: Neapolitanus III C 18
d: Neapolitanus III C 23
k: Basileensis A. N. II. 14
v: Vindobonensis philol. Gr. 24
m: Matritensis O 42
a: Paris. gr. 2437
b: Paris. gr. suppl. 26
c: Paris. gr. 2445
u: Urbinas gr. 79
l: Vossianus gr. 3
P: Palatinus gr. 393
Graux[1]: V. Praef. p. V notam 1
Graux: Editio princeps (1898).

(*E* to *P*:) *R*: Recentiores libri.

Corrigenda.

p. VI 6 leg. quos pro qui
p. X 11 delendum decimo
p. XV 15 leg. inscripto pro in-*sccripto*
p. XV 26 leg. Ann. pro Ann,
p. XVII in nota leg. ab pro a
p. XXII 13 leg. χαίρετε pro *χαῖρε*
p. XXIV leg. in titulo NOTARUM
p. XXIV 14 leg. *p* pro *P*
p. 1 in titulo delendum est punctum
p. 64 leg. ἐκδίδωμι pro *ἐκδίδωμι*
p. 76 leg. ὅλῳ 4 27 pro ὅλῳ 5 1

ΑΝΩΝΥΜΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΤΑΚΤΙΚΟΥ.

I.

Περὶ καταστάσεως ἀπλήκτου, καὶ ὅτι ὁ [fol. 234^{v} *V*, 214^{v} *P*^{1}] ***στρατηγὸς ἀπὸ τοῦ πλήθους τῶν ὁπλιτῶν τῶν ἐν ταῖς ταξιαρχίαις τεταγμένων δύναται τὴν ὅλην τοῦ ἀπλήκτου διαγνῶναι καὶ ἀπαρτίσαι περίμετρον.***

Οἱ τῶν στρατηγῶν ἄριστοι καὶ πολλὴν ἐμπειρίαν τῷ μακρῷ χρόνῳ συλλεξάμενοι κατὰ τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ τῶν ὁπλιτῶν τῶν ἐν τῷ χάρακι τεταγμένων δύνανται τὴν περίμετρον τοῦ τόπου, εἰς ὃν τὸ ὅλον στράτευμα τῶν ἱππέων καὶ τῶν πεζῶν ἀπληκεύειν μέλλει, ἀκριβῶς προδιασκοπεῖν καὶ διαγινώσκειν. εἰ τοίνυν ἑκκαίδεκα ταξιαρχίαι εἰσὶν ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ ὁπλίτας ἔχουσαι ἀνὰ πεντακοσίους, ἀκοντιστὰς δὲ ἀνὰ διακοσίους καὶ τοξότας ἀνὰ τριακοσίους, δύνανται ἐν τῷ ἀπλήκτῳ τὸ ὅλον στράτευμα τῶν τε ταγμάτων καὶ πάντων τῶν θεμάτων εὐχερῶς περικυκλοῦν, καὶ ἀσφαλῶς ἔν τε ἡμέρᾳ καὶ νυκτὶ διαφυλάττειν. τάττονται δέ, εἴπερ καί, ὡς εἴρηται, ἑκκαίδεκα τυγχάνουσιν, ἐν τοῖς τέσσαρσι μέρεσι, διά τε τῶν ὁπλιτῶν ψιλῶν τε καὶ ἀκοντιστῶν, ἐν ἑκάστῳ αὐτῶν χιλιάδες δ′, ἐν τετραγώνῳ καὶ τετραπλεύρῳ σχήματι τοῦ ἀπλήκτου ἀπαρτιζομένου. τοῦτο γὰρ κρεῖττον τῶν ἄλλων σχημάτων πρὸς ἀπλῆκτον, ὡς μὴ δυνατοῦ ὄντος εὐχερῶς ἐν μάχῃ ὑπὸ τῶν πολεμίων κυκλοῦσθαι, ἢ γὰρ ἀπὸ μιᾶς πλευρᾶς ἢ ἀπὸ δύο τούτῳ ἐπιθήσονται· (— ἀπὸ δὲ τῶν τριῶν πλευρῶν ἢ καὶ τεσσάρων εἰ προσβαλεῖν βουληθεῖεν,

---

9 *ἀπληκεύειν μέλλειν V* ‖ 10 *διὰ γινώσκειν* ante corr. in *V* ‖ 14 *περὶ κυκλοῦν* ante corr. in *V* ‖ 15 Verbo *τάττονται* paragraphus incipit in *V* ‖ 17 ἑκατέρῳ *P*^{1} ‖ 19 γὰρ om. *P*^{1} ‖ 22/23 *ἀπὸ δὲ τριῶν πλευρῶν* ἢ καὶ τῶν τεσσάρων suspicatus *est Graux*

διασπῶνται αἱ τάξεις αὐτῶν καὶ ἀσθενεῖς καὶ εὐκαταγώνιστοι γίνονται· τὸ δὲ στρογγύλον ἐπισφαλές, ὡς εὐχερῶς ὑπὸ τῶν [fol. 215r P1] δυσμενῶν κυκλούμενον, ‖ καθὼς καὶ τοῖς παλαιοῖς δεδοκίμασται —) εἰ μή που ἡ τοῦ τόπου θέσις βιάσαιτο εἰς ἑτέρου σχήματος εἶδος ἀποτελέσαι τὸ ἀπλῆκτον. περὶ γὰρ τῶν ἀνεπιτηδείων καὶ στενῶν τόπων, πῶς δεῖ ἐν αὐτοῖς διαθέσθαι τοῦτο ἀσφαλῶς, κατωτέρω λεχθήσεται.

Ὀφείλει οὖν ὁ στρατηγὸς εἰς τέσσαρα ἴσα μέρη διαιρεῖν τὴν πεζικὴν στρατιὰν ἰσοδυναμοῦντα ἀλλήλοις, καὶ ἕκαστον μέρος ἐν τοῖς τέσσαρσι τοῦ ἀπλήκτου τιθέναι πλευροῖς· καὶ γάρ, εἴπερ ἰσοδυναμοῦσιν ἀλλήλοις τὰ μέρη, χρησιμώτατα καὶ ὠφελιμώτατα εἴς τε τὰ ἀπλῆκτα καὶ τὰς ὁδοιπορίας | [fol. 235r V] καὶ τὰς πολυειδεῖς μάχας εὑρίσκονται. καὶ ὁπλῖται μὲν εἰς ἕκαστον πλευρὸν ἀφορίζονται χιλιάδες β′· ἵστανται δὲ ἐν ἑκάστῃ ὀργυιᾷ εἰς τὸ μέτωπον ὁπλῖται β′, κατόπιν δὲ τούτων εἰς βάθος οἱ ἀκοντισταὶ καὶ τοξόται, καὶ χρὴ ἀμφοτέρους, καθὼς ἐν ταῖς δεκαρχίαις συντάττονται εἰς τὰς μάχας ἱστάμενοι, οὕτως εἰς τὰ ἀπλῆκτα τοῖς δεκάρχοις εἶναι συσκήνους καὶ συνεστίους καὶ τούτοις ἐν ἅπασι πείθεσθαι. ἐπεὶ δὲ δισχίλιοι ὁπλῖται, ὡς ἔφημεν, καθ' ἕκαστον τῶν τεσσάρων μερῶν ἵστανται, δύο δὲ ὁπλῖται ἐπέχουσιν ὀργυιὰν μίαν, ἀφορίζονται ἑκάστῳ πλευρῷ ὀργυιαὶ χίλιαι· καὶ ἐκ τῆς τοιαύτης ἀναμετρήσεως τῶν χιλίων ὀργυιῶν διαγινώσκεται καὶ ἀριθμεῖται ἡ τοῦ ὅλου ἀπλήκτου περίμετρος. δεῖ δὲ καὶ μινσουράτωρα ἐπιλέξασθαι ἄριστον καὶ ἐμπειρότατον καὶ σχοινίον μέτρον χιλίων ὀργυιῶν ἐπιδοῦναι αὐτῷ ἀποστέλλειν τε εἰς ἔρευναν ἐπιτηδείου τόπου πρὸς ἀπλῆκτον. ἐχέτω δὲ ὁ τοιοῦτος μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τοὺς λοιποὺς τῶν ἀρχόντων μινσουράτωρας· πλὴν ἐν τῇ πολεμίᾳ μετὰ καὶ βιγλῶν καὶ τῆς προσηκούσης αὐτῷ φυλακῆς προπορευέσθω. ποιείτω

---

1 *διασπῶντο ἂν* tentavit Graux ‖ 2 *γίνοιντο* voluit Graux ‖ 3/4 Cf. Anonym. Byzant. (ed. Koechly-Rüstow) p. 144, 8, Leonis Tact. XI, 29, Droysen Griech. Kriegsalterth. (Freib. in B. 1889) p. 88 et s. ‖ 6 *πως V* ‖ 7. Cf. p. 14, vs. 24/25. ‖ 11 *εἶπερ V* ‖ *12 εἶτε V* ‖ 15 *ὀργυία P¹V*, correxi ‖ 19 *πείθεσθαι* Graux, *τίθεσθαι P¹V* ‖ 20 *ὁπλίται V* ‖ 21/22 ὀργυῖαν μίαν *P¹V*, quod *correxi* ‖ *22 ὀργυῖαι P¹V*, correxi

δὲ τὸ ἀπλῆκτον μὴ ἔγγιστα ὄρους ἢ ἕλους δασέος ἢ βουνοῦ ἔχοντος διόδους, ἀφ᾿ ὧν ἴσως οἱ πολέμιοι ἐπελθόντες μετὰ πεζικῆς δυνάμεως καταβλάψωσι τὸ στρατόπεδον, ἀλλὰ σκοπείτω εἴπερ ἔστι ποταμὸς δυσπέρατος ἢ λίμνη ἢ κρημνὸς ἢ φάραγξ ἀσφάλειαν παρέχων ἑνὶ μέρει τοῦ στρατοπέδου εἴτε καὶ δυσί, κἀκεῖσε ποιείτω τὸ ἀπλῆκτον. εἰ δὲ μικρὸς εὑρεθῇ ποταμὸς ὥστε εὐκόλως περαιοῦσθαι, ἔνδον τοῦ στρατοπέδου δεῖ περιλαμβάνειν αὐτόν, τοὺς δὲ ἵππους εἰς τὸ κάτωθεν μέρος ποτίζειν, ὅπως τὸ ἄνωθεν καθαρὸν φυλάττηται. διασκοπείτω δὲ ὁ μινσουράτωρ εἴπερ ἐφεύροι ἐπιτήδειον καὶ εὐσύνοπτον τόπον, εἰς ὃν ἁρμόζει στῆναι τὴν βασιλικήν, καὶ ἐν αὐτῷ πηγνύσθω τὸ βασιλικὸν φλάμουλον· καὶ τότε μετὰ τοῦ σχοινίου ὃ ἐπιφέρεται τῶν χιλίων ὀργυιῶν ⟨ἀνὰ⟩ πεντακοσίας ὀργυιὰς κατὰ ἀνατολὰς μετρήσας, ἐκεῖσε πηγνύσθω τοῦ ταξιάρχου τὸ φλάμουλον, τὸ δ᾿ αὐτὸ ‖ καὶ πρὸς δύσιν [fol. 215^v P^1] καὶ ἄρκτον καὶ μεσημβρίαν τὰς ἀνὰ πεντακοσίας μετρήσας ὀργυιὰς πηξάτω καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς τρισὶ μέρεσι τὰ τῶν | [fol. 235^v V] ταξιαρχιῶν φλάμουλα· καὶ τὸ ἀποκληρούμενον ἔνδον ἔστω εἰς ἀπλῆκτον ἁπάσης τῆς ἱππικῆς τε καὶ πεζικῆς στρατιᾶς. χρὴ δὲ καὶ τῶν λοιπῶν ταξιαρχιῶν τὰ μεγάλα φλάμουλα ἐν τοῖς κατατοπίοις αὐτῶν τοῖς ἐν τῷ χάρακι ἵστασθαι . . .

. . . .

. . . .

. . . .

ὅτε δύο ὁπλῖται ἐν μιᾷ ὀργυιᾷ ἵστανται, ὀργυιαὶ σν´. τῆς δὲ τάφρου ὀρυττομένης τυχὸν ἀπὸ τοῦ εὐωνύμου κέρατος, ἐπ᾿ ἂν ὁ ἀριστερὸς ταξίαρχος τὰς σν´ ὀργυιὰς ἀπαρτίσῃ ὀρύττων, ἐασάτω τόπον ἀνόρυκτον, ὀκτὼ ὀργυιῶν διάστημα

1 ἕλους V ‖ 3 καταβλάψουσι P^1V, correxi ‖ 4 εἴπερ ἔστι Graux, εἴπερ ἐστὶ P^1V | κριμνὸς P^1V, recte R (praeter n, qui idem κριμνὸς habet) ‖ 5 φάραξ P^1V, recte R (praeter E qui φάραξ, l qui φάλαγξ habet) | ἐνὶ V ‖ 6 κακεῖσε V ‖ 7 ὥστε Graux, εἰς τὸ P^1V; cf. Leonis Tact. XVII, 15 ‖ 13 ὃ Graux, οὗ V, om. P^1 | ἀνὰ Vári inseruit ‖ 14 ὀργυίας P^1V ‖ 16 ἀναπεντακοσίας P^1V, ἀνὰ πεντακοσίας d ‖ 17 ὀργυίας P^1V | τρισι V ‖ 18 ταξιαρχῶν P^1V, correxi, item infra vs. 20 ‖ 21 Post ἵστασθαι plus-minus excidisse opinor ‖ 25 ὀργυίᾳ P^1V | ὀργυίαι P^1V ‖ 26 ὀρυσσομένης et infra ὀρύσσων P^1V, correxi ‖ 27 ὀργυίας P^1V | ἀπαρτήσει P^1

ἔχοντα, ἐν ᾧ ἡ εἴσοδος καὶ ἡ ἔξοδος εἶναι ὀφείλει τοῦ λαοῦ. καὶ οὕτως ἀρχέσθω τοῦ ὀρύγματος ὁ ἐν δεξιᾷ τούτου ταττόμενος προταττόμενος τοῦ εὐωνύμου κατὰ μὲν ἀνατολὰς ὀργυιὰς ὀκτώ, πρὸς δὲ τὸν βορρᾶν ὡσαύτως ὀργυιὰς ὀκτώ, ὡς κατὰ νῶτον αὐτοῦ τὸ ἄκρον τῆς εὐωνύμου ταξιαρχίας ὑποτάττεσθαι· καὶ ἀποτελεῖται ἡ εἴσοδος ἐκ τοῦ εὐωνύμου μέρους κατὰ τὸν παλαιὸν τύπον πλαγία καὶ οὐ κατ' εὐθεῖαν· ἀπογαμματιζέτω δὲ ὁ αὐτὸς ταξίαρχος ἐκ τῶν ἰδίων ὁπλιτῶν κατὰ νῶτον τοῦ ἱσταμένου πρὸς ἀνατολὰς λαοῦ αὐτοῦ ἄχρις ὀκτὼ ὀργυιῶν πρὸς τὸ φυλάττεσθαι παρὰ τῶν ὁπλιτῶν τὴν εἴσοδον ἀσφαλῶς ἑκατέρωθεν. γενέσθωσαν δὲ ἐν τῷ αὐτῷ μετώπῳ ἕτεραι δύο εἴσοδοι τὸ αὐτὸ σχῆμα καὶ τὴν ⟨αὐτὴν⟩ στάσιν φυλάττουσαι· τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς τρισὶ μέρεσιν ἐκταττέσθωσαν οἱ πεζοί, καὶ τὸν ἴσον ἀριθμὸν τῶν πυλῶν ἐχέτωσαν. ὁ δὲ χάραξ βάθος μὲν ἐχέτω ποδῶν ἑπτὰ ἢ ὀκτὼ κάτωθεν εἰς στενὸν ἀπολήγων, εὖρος δὲ ἐχέτω πόδας πέντε ἢ καὶ ἕξ· τὸ δὲ χῶμα τοῦ χάρακος τῷ ἔνδον μέρει παρατιθέσθω. ἐπειδὴ δὲ χιλίας ὀργυιὰς τὸ μῆκος τοῦ ἀπλήκτου ἐτυπώθη, ἐξ αὐτῶν καταλιμπάνονται εἰς τὰ κενὰ χωρία τὰ ἔνδον μὲν τοῦ χάρακος, κύκλῳ δὲ τῶν σκηνῶν τῶν πεζῶν ἀφοριζόμενα, ὀργυιαὶ κβʹ· ἀκολούθως δὲ καὶ εἰς τὰ τῶν πεζῶν ἀπλῆκτα ἕτεραι ὀργυιαὶ κβʹ. ὁμοίως καὶ ἡ ὁδὸς ἡ διαιροῦσα τὰς αὐτῶν τε καὶ τῶν ἱππέων σκηνὰς ὀργυιὰς ἓξ ὑφαιρεῖται, καὶ δι' ἀμφοτέρων ἀπαριθμοῦνται καθ' ἕκαστον μέρος ὀργυιαὶ νʹ. ὑπεξαιρεῖται οὖν ἀπὸ τῶν χιλίων ὀργυιῶν τό τε ἀνατολικὸν καὶ τὸ δυτικὸν μέρος ὀργυιὰς ἑκατόν, καὶ ὑπολιμπάνονται τῷ λοιπῷ ὅλῳ

2 *δεξιὰ V* ‖ 4 *ὀργυίας P¹V* | *βορρὰν P¹V*, correxit Graux | *ὡς αὔτως P¹V*, *ὡσαύτως R* (excepto *E*, qui *ὡς αὔτως* habet) | *ὀργυίας P¹V* ‖ 6 *ὑποτάσσεσθαι P¹V*, correxi ‖ 7 *πλάγια P¹* | *κατευθείαν P¹V*, *κατ' εὐθεῖαν R* (exceptis *vnk*, qui *κατ' εὐθείαν*, *E*, qui *κατευθείαν* habet) ‖ 8 *ἀπογαματιζέτω P¹V*, *ἀπογαμματιζέτω v* et manus sec. cod. *m* ‖ 12 *αὐτὴν* add. Graux ‖ 16 ζ *P¹V* et *R*; immutavi | *ἀπὸ λίγων V*, *ἀπ' ὀλίγων P¹*, *ἀπολήγων v* et *m* | *εὖρος P¹V*, *εὖρος d* ‖ 17 ε *P¹* | *χρῶμα* ante *corr. in P¹* | *τῷ*] *τὸ P¹* ‖ 18 *χιλίας ὀργυιὰς* Vári, *χίλιαι ὀργυίαι P¹V* ‖ 21 *ὀργυίαι P¹V* item vs. 22 ‖ 24 ὀργυίας P¹, *ὀργυίαι V* ‖ 25 *ὀργυίαι P¹V* item p. 5, 1 ‖ 27 ὀργυίας P¹V

ἀπλήκτῳ ὀργυιαὶ | ἐνακόσιαι, αἵτινες τριχῇ διαιροῦνται· [fol. 236^r V] καὶ τὸ μὲν βασιλικὸν ἀπλῆκτον σὺν πάσαις ταῖς ἑταιρείαις καὶ τοῖς ἀθανάτοις ἀφαιρεῖται ὀργυιὰς τ′, ἀπὸ δὲ τῆς ἐγκαρσίας δημοσίας ‖ ὁδοῦ τῆς διαιρούσης τὴν μεγάλην ἑταιρείαν [fol. 216^r P^1] καὶ τὸ τάγμα τῶν σχολῶν καὶ πρὸς ἀνατολὰς αὐτὸ ἀφοριζούσης ἄχρι τῆς ὁδοῦ τῆς τεμνούσης τὰς τῶν πεζῶν σκηνὰς ἕτεραι ἀφορίζονται ὀργυιαὶ τ′. ἡ αὐτὴ δὲ τηρείσθω ἀκρίβεια κατὰ τὸ μέτρον τῶν τ′ ὀργυιῶν καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς τρισὶ μέρεσι· καθὼς καὶ ἡ ἐκτεθεῖσα τοῦ ἀπλήκτου σχηματογραφία σαφῶς παριστᾷ.

Τῆς δὲ βασιλικῆς σκηνῆς κατὰ μέσον πηγνυμένης, γύροθεν τῆς κόρτης κενὸς ἀφοριζέσθω χῶρος ἱκανὸς χωρεῖν καὶ τοὺς ἐν νυκτὶ παραμένοντας καὶ τοὺς ἐν ἡμέρᾳ συνερχομένους εἰς τὴν κόρτην. ἐκτὸς δὲ τοῦ τοιούτου χωρίου κατὰ τὸ εὐώνυμον μέρος πηγνύσθω ἡ τοῦ πρωτοβεστιαρίου σκηνή, κατὰ δὲ τὸ δεξιὸν τοῦ ἐπὶ τῆς τραπέζης· ὄπισθεν δὲ τοῦ πρωτοβεστιαρίου ἡ τοῦ φύλακος καὶ καθεξῆς κοιτωνιτῶν καὶ ἑβδομαρίων καὶ λοιπῶν τῶν διακονούντων οἰκείως τῇ βασιλικῇ ὑπηρεσίᾳ, ἄχρις οὗ τὰ τρία μέρη τό τε δεξιὸν καὶ εὐώνυμον καὶ δυτικὸν πληρωθῇ. πρὸς δὲ τὸ ἀνατολικὸν μέρος ἔμπροσθεν τῆς κόρτης σκηνὴ πηγνύσθω τὸ ἀρχονταρεῖον, ἔμπροσθεν δὲ καὶ ταύτης οἱ τοῦ στάβλου ἄρχοντες σὺν τοῖς βασιλικοῖς ἵπποις ἱστάσθωσαν, οἱ δὲ μαγκλαβῖται κατὰ τὸ εὐώνυμον μέρος ἔμπροσθεν τῆς τοῦ πρωτοβεστιαρίου σκηνῆς. κατὰ δὲ τὸ δεξιὸν ἀνατολικώτερον τοῦ τῆς τραπέζης οἱ πανθεῶται, ὁ δὲ πρώξιμος καὶ ὁ κό-

---

1 ἐννακόσιαι P^1 ‖ 2 τὸν V | σὺν πάσαις Graux, συμπάσαις P^1V ‖ 3 ἐγκαρσίου P^1V, ἐγκαρσίας *n*; cf. p. 7 vs. 2 ‖ 4 ἑταιρεῖ′ V (non ἑταιρείαν!) ‖ 5 αὐτὸ] αὐτῆς? ‖ 6 τῆς ὁδοῦ om. P^1 ‖ 7 ὀργυίαι P^1V ‖ 8 κατὰ Graux, καὶ P^1V ‖ 11 γυρόθεν V ‖ 12 χωρὸς V ‖ 15 ἀμεστιαρίου V, ἀβεστιαρίου P^1; πρωτοβεστιαρίου *d* ‖ 16/17 Verba σκηνὴ . . . πρωτοβεστιαρίου om. P^1 ‖ 17 ἀμεστιάρίου V; πρωτοβεστιαρίου *d* | ἢ V, ἤτοι P^1; ἡ *dv* et manus secunda cod. *m* | καθ᾿ἑξῆς V ‖ 24 μαγλαβῖται V et P^1 in textu, μαγκλαβῖται P^1 in margine, sed alio atramento et recentiori manu ‖ 25 ἀμεστιαρίου V, ἀβεστιαρίου P^1, πρωτοβεστιαρίου *d* ‖ 26 Post τοῦ Graux add. ἐπὶ, sed superfluum; cf. *Sophocles* Greek lexicon[3], p. 1087

μης τῶν βουκίνων σὺν τοῖς μαγκλαβίταις στηκέτωσαν· οἱ δὲ δουκάτωρες μετὰ τοῦ πρωξίμου ἔστωσαν ἢ μεθ᾽ ἑτέρου τινός, εἰς ὃν ὁ βασιλεὺς ὁ ἅγιος πληροφορίαν ἔχει. μετὰ δὲ τὴν στάσιν τῶν τοῦ στάβλου ἀρχόντων καὶ τῶν σταβλοκομήτων ἡ μεγάλη ἑταιρεία πρὸς ἀνατολὰς ἀπληκευέτω, κατὰ δὲ τὸ βόρειον μέρος ὁ τῆς μεγάλης ἑταιρείας ὁ λογοθέτης καὶ ὁ πρωτοασηκρήτης καὶ οἱ ὑπ᾽ αὐτοὺς τεταγμένοι ἀπληκευέτωσαν, πρὸς δὲ τὸ νότιον αὐτῆς οἱ κατεπάνω τῶν βασιλικῶν ἀνθρώπων. τριῶν δὲ δημοσίων ὁδῶν καθ᾽ ἕκαστον μέρος ἐκτεθεισῶν ἡ μὲν μεσαιτάτη καὶ ἀπὸ τοῦ χάρακος ἐξ ἀνατολῶν ἐρχομένη καὶ κατ᾽ εὐθεῖαν πρὸς τὴν [fol. 236ᵛ V] κόρτην | διήκουσα ἕως τῆς μεγάλης ἑταιρείας ὀφείλει τὸ πλάτος τῶν ἓξ ὀργυιῶν ἀποσῴζειν, εἰς δὲ τὴν ἑταιρείαν στενούσθω καὶ μόναι τρεῖς ὀργυιαὶ ταὐτῇ ὑπολιμπανέσθωσαν, καὶ ἀποληγέτω εἰς τὸ ἀρχονταρεῖον. τῆς δὲ τοιαύτης μέσης ὁδοῦ, ἀνατολικώτερον τῆς μεγάλης ἑταιρείας, ἔνθεν κἀκεῖθεν τὸ τάγμα τῶν σχολῶν τὰς σκηνὰς πηγνύσθω διχῇ διαιρούμενον· καὶ ἐν μὲν τῷ δεξιῷ μέρει μέσον τῶν πεντεκαίδεκα τοῦ λαοῦ βάνδων ὁ τοποτηρητὴς τῶν σχολῶν ἀπληκευέτω, [fol. 216ᵛ P¹] ἐν δὲ τῷ εὐωνύμῳ μετὰ ‖ τῶν λοιπῶν πεντεκαίδεκα ὁ χαρτουλάριος, τὴν μέσην χώραν καὶ αὐτὸς ἐπέχων. εἰς δὲ τὰ χείλη τῆς τοιαύτης μέσης ὁδοῦ ἔνθεν κἀκεῖθεν κόμητες ἀνὰ ὀκτὼ κατ᾽ εὐθεῖαν ἐπὶ ἀνατολὰς σὺν τοῖς ὑπ᾽ αὐτοὺς δομεστίκοις τὰς σκηνὰς πηγνύσθωσαν, ἕκαστος δὲ κόμης μέσον τῶν ἰδίων δομεστίκων καὶ αὐτὸς τὴν σκηνὴν ἐχέτω. εἰς δὲ τὰς λεχθείσας ἑτέρας δύο δημοσίας ὁδοὺς τὰς ἀπὸ ἀνατολῶν μέχρι τοῦ δυτικοῦ χάρακος διικνουμένας, κατὰ τὰ ἔνδον τῶν ὁδῶν χείλη κόμητες ἀνὰ ἑπτὰ κατ᾽ εὐθεῖαν σὺν τοῖς ἰδίοις δομεστίκοις καὶ αὐτοὶ τὰς σκηνὰς πηγνύ-

---

1 μαγλαβίταις P^1V; emendavi ‖ 6 ὁ ante λογοθέτης delendum suspicatus est Graux ‖ 7 ὁ ᾱ ἀσηκρήτης P^1V, ὁ πρωτοασηκρήτης *d* ‖ 8 τὸν ὅτι P^1V, τὸ νότιον *R* | κατ᾽ ἐπάνω P^1 ‖ 10 χάλακος *V* ‖ 11 ἐξανατολῶν *V* | κατευθείαν *V* ‖ 13 ἀποσώζειν P^1V ‖ 14 στενούσθαι P^1 | ὀργυίαι P^1V | ταύτῃ P^1V, correxi; αὐτῇ coniecit Graux ‖ 17 κακεῖθεν *V* ‖ 21 ἐπόχων *V* ‖ 22 κακεῖθεν *V* ‖ 23 κατ᾽ εὐθείαν *V* ‖ 28 κόμητας *V* | κατ᾽ εὐθείαν *V*

σθωσαν. κατὰ δὲ τὸ δυτικὸν μέρος καὶ ἀνατολικὸν δυσὶν ὁδοῖς ἐγκαρσίαις διορίζεται τὸ τάγμα τῶν σχολῶν, καὶ ἡ μὲν δυτικὴ ἡ καὶ τὴν ἑταιρείαν ἔνδον πρὸς τὸ βασιλικὸν ἀπλῆκτον ἀφορίζουσα δημοσία ἐστίν, ἡ δὲ ἀνατολικὴ ἡ τὸ θέμα ἀπὸ τοῦ τοιούτου τάγματος διακρίνουσα μερική ἐστιν ὀργυιὰς ἔχουσα δύο. ἐν ταύταις οὖν ταῖς δυσὶν ὁδοῖς πρὸς τὰ ἔνδον χείλη κόμητες οἱ παραβαντῖται τὰς σκηνὰς κατὰ τὸ εὐθὺ τῶν ὁδῶν ἱστάτωσαν. ὀφείλουσι δὲ καὶ ἔνδον οἱ τοῦ τάγματος μικρὰς ὁδοὺς ἀφορίζειν τὰ λεγόμενα μονοπάτια, δι' ὧν ἀστενοχωρήτως οἱ τοῦ τάγματος μέλλουσιν εἰσέρχεσθαι· αἱ δὲ σκηναὶ αἱ κατὰ τὰ χείλη τῶν ὁδῶν ἱστάμεναι πεπυκνωμέναι στηκέτωσαν, ὡς μὴ δύνασθαί τινα ἄνευ ὁδοῦ εἰσέρχεσθαι πρὸς τὰ ἔνδον τοῦ ἀπλήκτου ἢ ἐξέρχεσθαι.

Κατὰ δὲ τὸ ἐκτεθὲν σχῆμα πρὸς ἀνατολὰς τῆς στάσεως τῆς μεγάλης ἑταιρείας καὶ τοῦ τάγματος τῶν σχολῶν | [fol. 237r V] δέον ἐστὶ καὶ εἰς τὰ ἕτερα τρία μέρη τοῦ βασιλικοῦ ἀπλήκτου ἔνδον μὲν τῶν δημοσίων ὁδῶν τὰς ἑταιρείας ἀπληκεύειν καὶ τοὺς ἀθανάτους, ἔξωθεν δὲ τῶν ἑταιρειῶν τὰ λοιπὰ τάγματα μετὰ καὶ τοῦ δρουγγαρίου τῆς βίγλας, καὶ ἔτι τούτων ἐξωτέρω τὰ θέματα εἴς τε σταυροειδὲς σχῆμα καὶ τὰς γωνίας ἄχρι τῆς ὁδοῦ τῆς διειργούσης τὰ τῶν ἱππέων καὶ πεζῶν ἀπλῆκτα, καθὼς ἡ διαγραφεῖσα ἱστορία ἀκριβέστερον παριστᾷ καὶ σαφέστερον. ἐν δὲ τῇ σκηνῇ τοῦ δρουγγαρίου τῆς βίγλας ‖ αἱ παραμοναὶ τῶν στρατηγῶν καὶ [fol. 217r P1] τῶν ἄλλων ἀρχόντων ἔν τε ἡμέρᾳ καὶ νυκτὶ προσεδρευέτωσαν. χρὴ δὲ μετὰ τὸ κενὸν χωρίον τὸ ἔνδον τοῦ χάρακος καθεξῆς εἰς τὰς ἑτέρας εἰκοσιδύο ὀργυιὰς τὰς ἀποκληρωθείσας πρὸς τὸ τοὺς πεζοὺς ἀπληκεῦσαι εἰς μὲν τὴν ἀνα-

---

3 πρὸς τὸν β. P^1V; corr. Graux recepta lectione in mg. cod. *m* a manu secunda prolata ‖ 5 ὀργυίας P^1V ‖ 7 παραβαντίται P^1, idem *V* post correctionem; παραβαντῖται *V* ante correctionem ‖ 8 ἱστάτωσαν Graux, ἱστάσθωσαν P^1V | οἱ] ὁ *V* ‖ 11 ἱστάμενα *V* ‖ 12 δύνασθαι τινὰ P^1V, et fortasse omnes *R* ‖ 14 Post verbum σχῆμα P^1 addit ἤτοι item post τάγματος (vs. 15) ‖ 16 δέον ἔστι *V* ‖ 19 Post βίγλας P^1 addit ἤτοι τῶν ἀρχόντων ‖ 22 ἀπλήκτα *V* ‖ 23 παριστᾶ P^1V ‖ 24 Post στρατηγῶν add. P^1 ἤτοι ‖ 27 καθέξης *V* | ὀργυίας P^1V

τολικὴν δημοσίαν καὶ μέσην οὖσαν ὁδὸν τοὺς μέσους τοῦ μετώπου ταξιάρχους ἕνα μὲν ἐκ δεξιῶν αὐτῆς, ἕνα δὲ ἐξ εὐωνύμων τὰς σκηνὰς αὐτῶν πῆξαι· εἶθ' οὕτως εἰς τὰ ἄκρα τοῦ κενοῦ χωρίου καὶ τῆς ὁδοῦ τῆς διαιρούσης τὰ αὐτῶν τε καὶ τῶν ἱππέων ἀπλῆκτα, οἱ ἑκατόνταρχοι καὶ πεντηκόνταρχοι τὰς σκηνὰς αὐτῶν πηγνύσθωσαν· καὶ καθεξῆς οἱ λοιποὶ κυκλόθεν τῶν ἱππέων, καθὼς ὁ τύπος ἐξετέθη, ἀπληκευέτωσαν ἔνδον ἔχοντες τὰ ἑαυτῶν ἄλογα, μέσον δὲ αὐτῶν ἐχέτωσαν μονοπάτια τὰ μὲν εὐθὺ ἀποτεινόμενα τὰ δὲ ἐγκαρσίως πρὸς τὸ μὴ στενοχωρεῖσθαι· τὰς δὲ δημοσίας ὁδοὺς καὶ τὰ μονοπάτια εἰς τὰ ἀπλῆκτα αὐτῶν διερχόμενα μὴ ἀποκλειέτωσαν ἀλλ' ἀνεῳγμέναι ἔστωσαν, ἵνα οἱ εἰς τὰς διακονίας βουλόμενοι ἱππεῖς ἐξέρχεσθαι μὴ κωλύωνται. εἰ δὲ καὶ τέσσαρες ταξιαρχίαι ψιλῶν εἶεν μὴ συντασσόμεναι τοῖς ὁπλίταις εἰς τὰς τέσσαρας γωνίας τοῦ ἀπλήκτου τῶν πεζῶν γαμματοειδῶς ἀπληκευέτωσαν, ὡς δηλοῖ τὸ τοῦ ἀπλήκτου διάγραμμα. ἕκαστον δὲ τάγμα καὶ θέμα ὀφείλει διακεκριμένον εἶναι ἀπὸ τοῦ γειτονοῦντος θέματος ἢ τάγματος ὁδοῖς ἑκατέρωθεν τέσσαρσι, τὸ μὲν εἰ [fol. 237v V] τύχοι ταῖς δημοσίαις, τὸ δὲ ταῖς μερικαῖς· | ἐχέτωσαν δὲ καὶ καθ' ἑαυτοὺς μονοπάτια, ὅπως ἀκωλύτως καὶ ἀλύστως ἐν ταῖς οἰκείαις χρείαις καὶ διακονίαις διέρχωνται.

---

3 εἰθ' *V*, εἴθ' *P*¹, εἶθ' *nd* ‖ 5 τὲ *V* | ἀπλήκτα *V* ‖ 5/6 Verba καὶ πεντηκόνταρχοι om. *P*¹ ‖ 8 ἐξετάθη *P*¹ ‖ 10 Post στενοχ. addit *P*¹ τοὺς ἀνθρώπους ἤτοι τοῖς πολεμισταῖς ‖ 11 τὰ εἰς τὰ *P*¹ | ἀπλήκτα *V* ‖ 12 ἀλλ' ἀνεωγμέναι *P*¹*V* ‖ 14 τέσσαρες *P*¹, δ̄ *V* | Post ψιλῶν additum est in *P*¹ ἀνθρώπων ‖ 16 γαματοειδῶς *P*¹*V*, γαμματοειδῶς *d* et manus secunda cod. *m* ‖ 17 τοῦ ἀπλήτου *V* | Post ἀπλήκτου *P*¹ inseruit νῦν ‖ 20 Pro ταῖς prius *P*¹ habet νῦν | μετρικαῖς *P*¹ ‖ 21 ἀκολύτως *P*¹*V*, ἀκωλύτως *d* | ἀλύπως *P*¹ ‖ Post 22 διέρχωνται *V* atque *P*¹ varias figuras atramento pictas praebent, *V* foliis 237v—239v, *P*¹ foliis 217v—219v

II.

Ὅτι οὐ δεῖ ἀπληκεύειν ἐξ ἑτέρου θέματος ἢ τάγματος λαὸν εἰς ἑτέρου θέματος ἢ τάγματος ἀπλῆκτον. [fol. 240r V, 220r P^1]

Οὐ δεῖ δὲ ἀφ᾽ ἑτέρου τάγματος ἢ θέματος ἢ βάνδου ἢ τούρμας εἰς ἕτερον θέμα ἢ τάγμα ἢ βάνδον ἢ τούρμαν ἀπληκεύειν, ἀλλ᾽ ἕκαστον μετὰ τοῦ ἄρχοντος αὐτοῦ, ἵνα δουλείας τῇ τάξει ἐκείνῃ αἰφνιδίως ἐπερχομένης σῶον ἔχῃ καὶ ἀνελλιπῆ τὸν λαὸν αὐτῆς. ὁμοίως καὶ τὰ ἡμερήσια ἀδνούμια, καθὼς ἔθος ἦν τοῖς παλαιοῖς, χρὴ γίνεσθαι καὶ ἕκαστον τῶν μικρῶν ἀρχόντων τῶν ἱππέων τε καὶ πεζῶν τὸν ὑπ᾽ αὐτοὺς λαὸν καθ᾽ ἑκάστην βλεπέτωσαν, ἵνα τῇ ἀκριβείᾳ τῶν ἡμερησίων ἀδνουμίων συστελλόμενοι ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἀπληκεύωσι καὶ μὴ τολμᾷ τις ἀπολειφθῆναι τοῦ ἰδίου ἄρχοντος. τούτου δὲ γινομένου καὶ εἴπέρ τις εἰσελθεῖν δυνηθῇ τῶν κατασκόπων εὐχερῶς φωραθήσεται. τὰ δὲ τῶν ἱππέων οὕτω τυπωθήτωσαν ἀπλῆκτα ἵνα, ὥσπερ ἐπὶ παρατάξεως μέλλωσιν ἵστασθαι, οὕτω καὶ ὁδοιπορῶσι καὶ σύνεγγυς ἀλλήλων ἀπληκευέτωσαν. ἐχέτω δὲ τῶν πεζῶν εἷς ἕκαστος τριβόλους ἀνὰ ὀκτὼ ἐξηρτημένους σχοινίου λεπτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἑκάστη δεκαρχία σκόλοπα μικρὸν σιδηροῦν ἐχέτω, εἰς ὃν ἡ ἀρχὴ ὀφείλει τῆς τῶν τριβόλων σχοίνου ἀποδεσμεῖσθαι· ῥιπτέσθωσαν δὲ δέκα ὀργυιὰς ἀπὸ τοῦ τάφρου πηγνυμένου τοῦ σκόλοπος ἐν τῇ γῇ. ὀρυττέσθωσαν δὲ καὶ λάκκοι οἱ λεγόμενοι ποδοκλάσται, καὶ ἐν αὐτοῖς ὀξεῖς ξύλινοι σκόλοπες καταπηγνύσθωσαν· ἐκτὸς δὲ τῶν τοιούτων γνωρίσματι γινέσθω ἢ τάφρος μικρὸς ἢ ἀπὸ χω-

---

1 ἐξ ἑτέρου θέματος ἢ τάγματος P^1, ἐξ ἑτέρου θέματος V ‖ 2 ἄπληκτον P^1V, ἀπλῆκτον lp ‖ 5 Verba inde a θέμα usque ad ἀλλ᾽ ἕκαστον με] omissa sunt in P^1; unde qualis longitudinis fuerint versus libri archetypi, facile colligi potest ‖ 9 Cf. p. 50, vs. 1 ‖ 12 ἐπιτὸ P^1V ‖ 13 τολμᾷ τίς P^1 ‖ 16 ἄπληκτα P^1V, ἀπλῆκτα Graux ‖ 21 ὃν Graux, ὃ P^1V | σχοί////ου V ‖ 22 P^1V ῥιπτέσθωσαν δὲ ἀπὸ ὀργυιῶν δέκα τῆς τάφρου, Graux coniecit ῥ- δὲ ὀργυίας ι′ ἀπὸ τοῦ τάφρου

μάτων βουνίταια μικρὰ ἢ λιθοσωρεῖαι, ἵνα μὴ ἀσκόπως τινὲς τῶν τοῦ ἰδίου στρατεύματος περιπίπτοντες τοῖς τοιούτοις καταβλάπτωνται, ἀλλὰ καὶ ῥάβδους μικρὰς ἐν τῇ γῇ πηγνύτωσαν· καὶ κώδωνας εἰς σχοινία δεδεμένους τῶν ῥάβδων ἀπαιωρείτωσαν κύκλῳ παντὸς τοῦ χάρακος, ὅπως οἱ λανθάνοντες πολέμιοι ἢ κατάσκοποι τὰς βίγλας περιτυγχάνοντες τοῖς τοιούτοις εὐκόλως ἐπιγινώσκωνται.

III.

Περὶ τῶν ἐν νυκτὶ ὀφειλουσῶν γίνεσθαι φυλακῶν ἤτοι κερκίτων.

Δεῖ δὲ τὰς ἔνδον τοῦ χάρακος ἐν νυκτὶ φυλακὰς ἤτοι κέρκιτα ἐπιμελῶς γίνεσθαι ἐν τῷ κενῷ χωρίῳ, καὶ ἕκαστος μὲν τῶν ταξιάρχων φυλακὰς δι’ ὅλης νυκτὸς εἰς τὸν ἴδιον ἐχέτω λαόν· ὁ δὲ ὁπλιτάρχης ἀπὸ τῶν ψιλῶν τῶν μὴ τεταγμένων εἰς τὰς ταξιαρχίας ἀναλαμβανόμενος ἄνδρας ἑκα-
[fol. 220ᵛ P¹] τὸν ‖ ἕως μεσονυκτίου, καὶ τούτους ὑπαλλάττων δι’ ἑτέρων ἑκατόν, ἄχρι πρωίας ποιείτω τὴν ὀφειλομένην φυλακὴν ἔνδον τοῦ χάρακος ἐν τῷ κενῷ χωρίῳ κυκλεύων τὴν στρατιάν·
[fol. 240ᵛ V] τὸ γὰρ κενὸν χωρίον τοῦτο | χάριν ἐκ προμηθείας πρὸς λυσιτέλειαν ἀφορίζεται, ὅπως μὴ μόνον ἐν αὐτῷ τὰ κέρκιτα γίνωνται, ἀλλὰ καὶ πολεμίων ἐνίοτε προσβαλλόντων τῷ χάρακι καὶ βέλη κατὰ τοῦ ἀπλήκτου πεμπόντων εἰς αὐτὸ καταπίπτωσι καὶ μὴ τοὺς ἔνδον ἵππους ἢ τοὺς ἀνθρώπους λυμαίνωνται· πολλὰ γὰρ ἐναντία τισὶ στρατεύμασιν ἐκ τοῦ τοιούτου τρόπου συνέβησαν. πρὸς τούτῳ δέ, ἵνα καὶ οἱ

---

1 *βουνίταια* in *V* ita, ut etiam pro *βουνίτζα* legere possis; sed et *v* habet (idem legit quondam Meursius; cf. eius Glossar. Graeco-barbari p. 92); *βουνίτζα* *P*¹ ‖ 5 *κύκλων* *P*¹*V*, *κύκλῳ* *R* ‖ 7 *ἐπιγινώσκονται* omnes, quos excussi, codices, *ἐπιγινώσκωνται* Graux ‖ 11 *κεινῷ* *P*¹ ‖ 12 *ταξιαρχῶν* *P*¹*V*, *ταξιάρχων* *p* ‖ 14 *ἕκατον* *P*¹*V*, *ἑκατὸν* *dnpkl* ‖ 18 Verba *κενὸν χωρίον* . . . . . *λυσιτέλειαν* om. *P*¹; pro *ἀφορίζεται* legitur ibidem *κεφορίζεται* ‖ 22 *καταπίπτουσι*, omnes, quos contuli, libri mss., *καταπίπτωσι* Graux ‖ 24 *πρὸς τοῦτο* *P*¹*V*, *πρὸς τούτῳ* abc?

εἰς τὰ ἄκρα ἀπληκεύοντες στρατηγοί, εἰ συμβῇ πόλεμον συμπεσεῖν τοῖς τοῦ χάρακος, εἴτε ἐν ἡμέρᾳ εἴτε ἐν νυκτί, πεζῇ μετὰ τοῦ μαχίμου αὐτῶν λαοῦ παραταττόμενοι ἐν τῷ κενῷ χωρίῳ ἐπιβοηθῶσιν αὐτοῖς. δεῖ δὲ τοὺς τοιούτους ἀκρίτας στρατηγοὺς σὺν τῷ ὑπ' αὐτοὺς λαῷ ἐξωτέρω πάντων τῶν θεμάτων καὶ πλησίον τῶν πεζῶν σκηνῶν μόνῃ διειργομένους τῇ μέσον κειμένῃ ὁδῷ τῇ ὁριζούσῃ τὰ τῶν ἱππέων καὶ πεζῶν ἀπλῆκτα ⟨ἀπληκεῦσαι⟩, ἵν' ἐν τοῖς ἀπροόπτοις καὶ αἰφνιδίως ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν ἐπερχομένοις πολέμοις ἐξ ἑτοίμου καὶ προχείρως ὄντες τοῖς τοῦ χάρακος συνεργῶσι καὶ συνασπίζωνται. ὁ δὲ ὁπλιτάρχης μὴ μόνον δι' ὅλου ποιείτω τὰ κέρκιτα, ἀλλ' ὑπαλλαττέσθω διὰ τὸν πολὺν κόπον, ἀνθρώπων πιστῶν ὡς εἰκὸς ἀποστελλομένων παρὰ τοῦ βασιλέως ἡμῶν τοῦ ἁγίου.

IV.

Περὶ τῶν ὀφειλουσῶν γίνεσθαι ἐν νυκτὶ καὶ ἡμέρᾳ βιγλῶν.

Τὰ δὲ ἐξ ἔθους ἐξώβιγλα καὶ ἐσώβιγλα τὰ καὶ πλησιέστερον ἱστάμενα δεῖ ποιεῖν ἀπὸ ἀκοντιστῶν καὶ τοξοτῶν πεζῶν. τὰ δὲ ἐσώβιγλα ἐχέτω ἄνδρας ὀκτώ, διιστάμενα ἕκαστα ἀπὸ τοῦ χάρακος ὡσεὶ τόξου βολὴν ἢ καὶ μικρόν τι πλέον. τὰ δὲ ἐξώβιγλα μακρότερον στηκέτωσαν ἀπέχοντα τῶν ἐσωβίγλων μὴ πλέον λίθου βολῆς· ταῦτα δὲ ἀπὸ τεσσάρων ἀνδρῶν ἔστωσαν, ἅτινα καὶ καλοῦνται τετράδια. ἑκάστη δὲ ταξιαρχία εὐτρεπίζειν ὀφείλει ἀνὰ πέντε ἐσώβιγλα καὶ ἐξώβιγλα διιστάμενα κατὰ πλάτος ἀλλήλων ὡσεὶ ὀργυιὰς πεντήκοντα. αἱ δὲ ἔτι μακρότερον ὀφείλουσαι γίνεσθαι βίγλαι διὰ τοῦ ἱππικοῦ μαχίμου γινέσθωσαν, καὶ αἱ μὲν μετὰ

---

3 *πεζῇ* *P¹V* ‖ 6 *μονῇ* *V* ‖ 8 *ἀπληκεῦσαι* ego inserui ‖ 11 *μόνος* tentavit Graux ‖ 17 *ἐξέθους* *P¹V* | *ἐξόβιγλα* *P¹* | *ἐσόβιγλα* *P¹V*, *ἐσώβιγλα* *dv* et praeter *En* fortasse ceteri ‖ 19 τὸ δὲ *ἐσώβιγλον* *P¹V*, emendavit Graux ‖ 24/25 ἐσωβίγλων καὶ ἐξωβίγλων *P¹V*, emendavit Graux ‖ 25 ὀργυίας P¹V

τοὺς πεζοὺς ἱστάμεναι πρῶται καὶ αὗται δι' ἓξ γινέσθωσαν ἱπποτῶν ἀπέχουσαι τῶν τε πεζικῶν ἐξωβίγλων, εἰ ὁμαλός [fol. 221r P^1] ἐστι ‖ καὶ καθαρὸς ὁ τόπος ἐξ ἱκανοῦ διαστήματος· αἱ δὲ πορρωτέρω γινόμεναι, αἳ καὶ ἐξώβιγλα καλοῦνται, τετράδια ἔστωσαν· αὗται δὲ ἔτι φαίνοντος τοῦ ἡλίου πρὸς τὴν τεταγμένην φυλακὴν τῆς νυκτὸς ἀπίτωσαν. εἰ δὲ δύσβατος εἴη καὶ δασὺς ὁ τόπος καὶ ἄνευ ὁδῶν οὐχ οἷός τε ἐστὶ περι|- [fol. 241r V] πατεῖσθαι, μόναι αἱ ὁδοὶ ἀσφαλῶς μὴ πόρρω τοῦ ἀπλήκτου φυλαττέσθωσαν, καὶ μᾶλλον ἐκεῖναι, ἀφ' ὧν ὑπόληψίς ἐστι πολεμίους ἐπελθεῖν· εἰς μόνα δὲ τὰ μέρη, ἀφ' ὧν — ὡς εἴρηται — ὑποψία ἐστὶν ἐπελεύσεσθαι ἐναντίους, οἱ ἱππόται φυλαττέτωσαν. τὰ δὲ λοιπά, τὰ κύκλῳ, διὰ μόνων γενέσθω τῶν πεζῶν. ἐχέτωσαν δὲ καὶ ἀρχηγοὺς τῶν χρησίμων, ἵνα καὶ παρ' αὐτῶν δεόντως αἱ βίγλαι τὰς στάσεις λαμβάνωσι καὶ κερκιτεύωνται πρὸς τὸ μὴ τῆς φυλακῆς ἀμελεῖν. εἰ δέ τινα ἀπαγγελίαν αἱ βίγλαι κομίζουσι, μὴ περιδεῶς ἢ ἀτάκτως ὡς ἔτυχε περιπατείτωσαν, ἀλλ' ἀσφαλιζέσθωσαν τοῦ μήτε τοὺς κώδωνας διασεῖσαι μήτε τεταραγμένως εἰς τὸν χάρακα εἰσελθεῖν, κἀντεῦθεν δειλίαν ἐμποιῆσαι τοῖς ἔνδον, ἀλλ' ἠρέμα τοὺς κώδωνας ὑπελθόντες ἀταράχως τῷ ἰδίῳ ταξιάρχῃ καὶ τῷ ὁπλιτάρχῃ ἀπαγγελλέτωσαν τὸ συμβάν, καὶ παρ' εὐθὺ ὁ μηνύων στελλέσθω παρ' ἐκείνων τῷ ἁγίῳ ἡμῶν βασιλεῖ. καὶ ταῦτα μὲν ἐν νυκτί· τῇ δὲ ἡμέρᾳ οἱ ἱππεῖς μόνοι τὰς βίγλας ποιείτωσαν, πορρωτέρω δὲ καὶ μακρότερον, εἴπερ ὁ τόπος, ὡς εἴρηται, φανερός ἐστι καὶ ἐπίπεδος.

V.

Πῶς δεῖ σμικρύνεσθαι τὸ ἀπλῆκτον ὁλοκλήρου τῆς πεζικῆς στρατιᾶς ὑπαρχούσης, τῆς δὲ ἱππικῆς ὀλιγοστῆς· πῶς δὲ ταύτης πολλῆς οὔσης, τῆς δὲ

---

1 *διεξγινέσθωσαν V* ‖ 9 *ὑπόληψις ἐστὶ* omnes, quos inspexi, codices ‖ 9/10 Verba *ἀφ' ὧν* usque ad *τὰ μέρη* desunt in P^1 | *πολεμίοις* P^1V, corr. Graux ‖ 11 *ἱππῶται V* ‖ 21 *ἀπαγγελέτωσαν V* ‖ 22 *παρευθὺ* P^1 ‖ 25 *φανερός ἐστιν* V

πεζικῆς ἐλαχίστης, ἀναπληροῦν τὸ ἐνδέον καὶ ἀσφαλῶς περιφυλάττειν τὴν στρατιάν.

Εἰ δέ γε συμβῇ ὀλιγοστὸν εἶναι τὸ τῶν ἱππέων στράτευμα, τὸ δὲ πεζικὸν ὁλόκληρον, καὶ χῶρος κενὸς ἔνδον οὐκ ὀλίγος καταλιμπάνεται, δεῖ τρεῖς ὁπλίτας ἱστᾶν εἰς τὴν μίαν ὀργυιὰν καὶ ποιεῖν πύκνωσιν, καὶ ἐκ τούτου σμικρυνθήσεται ἀναλόγως τῷ πλήθει τῶν ἱππέων ὁ τοῦ ἀπλήκτου χῶρος καὶ γενήσεται σύμμετρος.

Εἰ δὲ τὸ μὲν ἱππικὸν πλεῖον εἴη, τὸ δὲ πεζικὸν ὀλίγον ὡς μὴ ἐξικανεῖν τὴν στρατιὰν δύο ἱσταμένων ὁπλιτῶν, δηλονότι καθ' ἑκάστην ὀργυιάν, καθὼς ἐξεθέμεθα, διὰ τῶν ἡμίσεων ἀκοντιστῶν πασῶν τῶν ταξιαρχιῶν μὴ ὁμοῦ ἱσταμένων, ἀλλὰ κατὰ πέντε ὁπλίτας ἑνὸς εἰσαγομένου ἀκοντιστοῦ καὶ κατὰ μέτωπον τούτοις ‖ συνταττομένου ὁ τοῦ [fol. 221v P^1] *ἀπλήκτου μεγεθύνεται τόπος· οἶδε γὰρ ὁ τῶν ὁπλιτῶν ἀριθμὸς ἐλαττοῦν καὶ αὐξάνειν τὸ ἄπληκτον.*

VI.

Περὶ τῶν δώδεκα ταξιαρχιῶν. [fol. 241v V]

Εἰ δὲ δύο καὶ δέκα ταξιαρχίαι ὦσιν ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ καὶ τούτων ἑκάστη τοὺς ἀνὰ πεντακοσίους ὁπλίτας καὶ διακοσίους ἀκοντιστὰς καὶ τριακοσίους τοξότας ἔχει, ἀποτελοῦσι μὲν καὶ αὗται τετράγωνον σχῆμα· ἕκαστα δὲ τῶν πλευρῶν εἰς ὀργυιὰς ἀνὰ ἑπτακοσίας πεντήκοντα τὸ μῆκος ἀποτείνεται, δύο ὁπλιτῶν δηλαδὴ ἱσταμένων ἑκάστῃ ὀργυιᾷ. ὁ δὲ μινσουράτωρ κατὰ τὸν δοθέντα αὐτῷ τύπον μετρεῖν ὀφείλει μετὰ τοῦ σχοινίου ἀπὸ τοῦ μέσου πρὸς ἀνατολὰς ὀργυιὰς τριακοσίας ἑβδομήκοντα πέντε, ὁμοίως καὶ πρὸς δύσιν, εἶτα καὶ πρὸς ἄρκτον καὶ μεσημβρίαν τῷ αὐτῷ μέτρῳ καὶ τότε

---

6 *ὀργυίαν* P^1V | *ποιεῖν πνεῖν* V ‖ 11 *καθεκάστην* P^1 | *ὀργυίαν* P^1V ‖ 12 *ταξιαρχῶν* P^1V, *ταξιαρχιῶν* Graux ‖ 16 *αὐξανεῖν* V ‖ 17 *ταξιαρχῶν* P^1V, corr. Graux ‖ 22 ὀργυίας P^1V *item infra* vs. 25 ‖ 23 ὀργυία P^1V ‖ 26 ἑβδομήκοντα V

κατὰ μέσον πήξασθαι τὴν βασιλικὴν σκηνήν, καὶ διδόναι τῷ μὲν βασιλικῷ ἀπλήκτῳ ὀργυιὰς διακοσίας δεκαὲξ κατά τε εὖρος καὶ μῆκος· ὁμοίως καὶ τοῖς λοιποῖς τέσσαρσι μέρεσι τὸν αὐτὸν ἀποδιδότω ἀριθμόν· πεντήκοντα δὲ κύκλῳ ὀργυιὰς ὥσπερ εἴρηται ἐν ἑκάστῳ μέρει ἀφοριζέτω τοῖς τε κενοῖς χωρίοις καὶ τοῖς τῶν πεζῶν ἀπλήκτοις καὶ τῇ ὁδῷ τῇ διακρινούσῃ τὰς τῶν ἱππέων καὶ πεζῶν σκηνάς. δύο δὲ εἴσοδοι, ὅτε δώδεκα ταξιαρχίαι ὦσι, καθ' ἑκάστην πλευρὰν ἀπὸ τοῦ χάρακος εἰσίτωσαν, καὶ ἡ μὲν ἐξ ἀνατολῶν ἢ καὶ βορειοτέρα κατέναντι τῆς τοῦ πρωτοβεστιαρίου σκηνῆς μέχρι τοῦ κενοῦ χωρίου τῆς κόρτης φθάζουσα ἵσταται, ἐπιμιγνυμένη τῇ ἀπὸ ἄρκτου ἐρχομένῃ ἀνατολικωτέρᾳ καὶ δημοσίᾳ ὁδῷ· ὁμοίως δὲ καὶ αἱ λοιπαὶ δεξιαὶ ὁδοί, ἥ τε ἀνατολικὴ καὶ νότιος ἐξ ἐναντίας τῆς τοῦ ἐπὶ τῆς τραπέζης σκηνῆς ἐπιμίγνυται, παρόμοιον δὲ καὶ αἱ δυτικαὶ ταῖς δυσὶ πλαγίοις· ὧδε ἑνοῦνται γαμματοειδῶς, καθὼς ἡ ἐκτεθεῖσα ἱστορία περὶ τούτων καὶ περὶ τῶν λοιπῶν ἀναδιδάσκει. μέσον δὲ τῶν δύο δημοσίων ὁδῶν, τῶν ἐν ἑκάστῳ πλευρῷ ἀποκεκριμένων, ὁδὸς ἀφοριζέσθω στενὴ δύο ὀργυιὰς εὖρος ἔχουσα καὶ τεμνέτω τὰ τῶν ἱππέων ἀπλῆκτα καὶ ἄχρι τῆς κόρτης ἀπευθυνομένη εἰς αὐτὴν ἀποληγέτω, ἵνα εὐχερῶς καὶ ἀκόπως πρὸς τὴν κόρτην συνέρχωνται ἕκαστοι εἰς τὰς τεταγμένας αὐτῶν διακονίας. ἐπεὶ δὲ ἡ τῶν τόπων ἀνεπιτηδειότης οὐ συγχω- [fol. 222r P^1] ρεῖ ‖ πολλάκις τὸ ἀπλῆκτον γενέσθαι τετράγωνον (ὑπεσχόμεθα δὲ ἀνωτέρω περὶ τῶν στενῶν καὶ ἀνεπιτηδείων τόπων ἐκθέσθαι πῶς δεῖ τὸ ἀπλῆκτον ἑτέρως ἐν αὐτοῖς σχηματίζεσθαι), λέγομεν, ὅτι πολλάκις ἑτερόμηκες, εἴτε καὶ τρίγωνον ἢ στρογγύλον πρὸς τὴν κατεπείγουσαν χρείαν καὶ τὴν τοῦ τόπου θέσιν ἀποτελεῖται. εἰ δὲ ἔτι ὁ τόπος στενὸν πάντῃ

---

2 ὀργυίας P^1V item infra vs. 4 ‖ 3 εὗρος *V* ‖ 4 ἀποδιδότων P^1V, ἀποδιδότω *R* ‖ 5 ἀφορίζετω *V* | καινοῖς *V* ‖ 8 καθεκάστην P^1 ‖ 10 ἀβεστιαρίου P^1V, πρωτοβεστιαρίου *d* ‖ 14 ἐξεναντίας P^1V, ἐξ ἐναντίας *n* ‖ 16 ὧδε Graux, omm. P^1V | ἐνοῦνται P^1, ἐννοῦνται *V*, ἑνοῦνται *ndkl* (in *k* fecit manus secunda) ‖ 19 στενὴ iteratur in *V* | ὀργυίας P^1V | εὗρος *V* ‖ 25 Cf. *p. 2, vs. 7* ‖ 27 λέγωμεν coniecit Graux | Post πολλάκις P^1 *addit* τὸ ἀπλῆκτον ἑτέρως ‖ 29 πάντη P^1V

καὶ ἐπίμηκες αὐτὸ ποιεῖ, | ἔστι δὲ καὶ ὑπερκείμενον ἐκ [fol. 242r V] τοῦ σύνεγγυς ὄρος, εἰ μὲν τὰ ἐξ αὐτοῦ πεμπόμενα βέλη φθάζουσι τὸ ἀπλῆκτον, εἰ τάχα καὶ ἔνδον τοῦ χάρακος εἰς τὸ κενὸν πίπτουσι χωρίον, δύναται τὸ στρατόπεδον ἐξ ἀνάγκης τοῦ ἀπλήκτου διατεθέντος πρὸς τὴν θέσιν τοῦ τόπου μίαν νύκταν εἰς ἐκεῖνον τὸν ἐπισφαλῆ τόπον στῆναι πλὴν κατοχυρούσθω τὸ ὕποπτον μέρος διὰ πλειόνων ὁπλιτῶν καὶ ψιλῶν, ἵν' εἴ ποτε οἱ πολέμιοι ἐπιδραμόντες τῷ τοιούτῳ τόπῳ ποιήσαιεν νυκτοπόλεμον, οἱ τοῦ χάρακος ἀσθενεῖς μὴ εὑρεθῶσι καὶ ἀπαράσκευοι. εἰ δὲ τὰ βέλη εἰς τὰς σκηνὰς εὐχερῶς ἐμπίπτειν δύνανται, ἀποφεύγειν δεῖ τοῦ μὴ ἀπληκεύειν εἰς τοὺς τοιούτους τόπους. πολλὰ γὰρ τῶν στρατοπέδων νυκτὸς τῷ τοιούτῳ τρόπῳ ἀπώλοντο. διὰ τοῦτο χρεία ἐστὶν ἐρευνᾶν, ἐρωτᾶν, προμελετᾶν καὶ συμβουλεύεσθαι μετὰ δουκατώρων ἐμπείρων, καὶ ἐὰν εὑρίσκηται τόπος ἐπιτηδειότερος, εἰ τάχα καὶ μήκοθέν ἐστι, κινείτω καὶ πρὸ τῆς αὐγῆς τὸ στρατόπεδον καὶ μικρὸν παρεσπορευέτω, ἕως ἂν φθάσῃ εἰς τὸν ἐπιτήδειον τόπον, πλὴν μετὰ τῆς καθηκούσης φυλακῆς καὶ ἀσφαλείας ποιείσθω τὴν ὁδοιπορίαν· τοῦτο δὲ τάχα γενήσεται πολεμίων ἐφόδου μὴ ὑφορωμένης ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ· εἰ δὲ πολέμιοι προσδοκῶνται, ἐν στενοῖς καὶ δυσβάτοις τόποις νυκτὸς ὁδοιπορεῖν οὐ συμφέρον. κρεῖττον γὰρ εἰς τὸν πλησιέστερον καὶ ἐπισφαλῆ ἀπληκεύειν ἐν ἡμέρᾳ τόπον καὶ δύναμιν πεζικὴν ἀποστέλλειν τοξοτῶν καὶ ἀκοντιστῶν πρὸς τὸ ἀνερευνήσασθαι καὶ κατασχεῖν τοὺς ἐπισφαλεῖς καὶ δασεῖς τε καὶ δυσκόλους τόπους ἐκείνους καὶ παντοίως μηχανᾶσθαι καὶ ἀσφαλίζεσθαι κατ' αὐτὴν τὴν νύκταν μὴ ἐναντίον τι συμβῆναι τῇ στρατιᾷ.

---

2 ὅρος *V* | ἐξαυτοῦ P^1, ἐξαυτῶν *V* ‖ 4 ἐξανάγκης *V* ‖ 6 κατωχυρούσθω P^1V, κατοχυρούσθω *Em* ‖ 9 ποιήσε ἐννυκτοπόλεμον P^1, ποιήσειεν νυκτοπόλεμον *V*, ποιήσαιεν νυκτ. *Edvabc* et manus secunda cod. *m* ‖ 16 μήκοθεν ἐστὶν *V*, μήκοθεν ἐστὶ P^1 ‖ 17 παρεσπερευέτω P^1V, παρεσπορευέτω *vd*, manus secunda cod. *m* ‖ 22 ὁδοιπορεῖαν P^1 ‖ 23 Post ἐπισφ. P^1 addit καὶ ‖ 27 καταὐτὴν *V* ‖ 28 τί P^1, τίς *V*

VII.

Ὅτι δεῖ ἐπισφαλῶν καὶ στενῶν τόπων ἀπαντώντων εἰς δύο διαιρεῖν ἅπασαν τὴν στρατιὰν καὶ διχῶς ἀπληκεύειν.

[fol. 222r P^1] Δεῖ δὲ ἐπισφαλοῦς τοσούτου ὄντος τοῦ τόπου ἐξ ἀνάγκης καὶ διχῇ διαιρεθῆναι τὴν στρατιὰν καὶ ἰδίᾳ ἕκαστον τῶν μερῶν ἐν εὐρυχώρῳ καὶ ἐπιτηδείῳ τόπῳ ἀπληκεῦσαι, τῶν κενῶν χωρίων καὶ τῶν τετυπωμένων διαστημάτων ἀκριβῶς ἐν τοῖς δυσὶ τῆς στρατιᾶς τμήμασι φυλαττομένων. τάξεις δὲ πεζικὰς τὰς ἀναλογούσας ἑκατέρῳ τῶν ἀπλήκτων χρὴ διανεῖμαι πρὸς τὸ ἀσφαλῶς κύκλῳ ἀμφότερα διαφυλάξαι, εἰ δὲ μὴ ἐξαρκοῦσιν οἱ ὁπλῖται, καὶ ἀπὸ τῶν ἀκοντιστῶν δεῖ κατὰ μέτωπον τοῖς ὁπλίταις ἐντάξαι ἄχρις ἂν συμπεριλάβωσιν ἔνδον τὸ ὅλον ἱππικὸν στράτευμα. αὕτη δὲ ἡ ἀκρίβεια [fol. 242v V] εἰς ἀμφότερα, ὥσπερ εἴρηται, | τηρηθήτω τὰ ἀπλῆκτα. προσήκει δὲ καὶ ἄρχοντα τὸν ἐνδόξων συνέσει καὶ πείρᾳ κεκοσμημένον ἐπιστῆσαι τῷ ἑτέρῳ τμήματι τοῦ στρατοῦ, ὅστις κἀκείνῳ τῷ μέρει ἐν ταύτῃ τῇ νυκτὶ τὴν ἐφαρμόζουσαν περιποιήσεται φυλακήν. κρεῖττον γοῦν ἐστι καὶ ὠφελιμώτερον τὸ διῃρημένως ἀπληκεῦσαι ἢ τὸ ἐσφιγμένως καὶ τὸν χάρακα ἔχειν τοῖς ὄρεσι προσεγγίζοντα, κἀντεῦθεν τὰ ἐξ αὐτῶν πεμπόμενα βέλη εὐχερῶς ἐμπίπτειν ταῖς σκηναῖς καὶ τῷ στρατοπέδῳ μεγίστην προξενεῖν τὴν βλάβην. εἰ δὲ τὸ διορίζον ὄρος ἀμφότερα τὰ ἀπλῆκτα διέλευσιν δίδωσι τοῖς βουλομένοις ἀπὸ ἑτέρου διαβαίνειν πρὸς ἕτερον πρὸς τὸ ἀλλήλοις ἐπιβοηθεῖν εἰ τύχοι ἔφοδον γίνεσθαι πολεμίων, ἴσως οὐδὲ δόξει διῃρημένον εἶναι τὸ ἀπλῆκτον, ἀλλ' ὅσον ἐκ τῆς συμμαχίας ὥσπερ ἡνωμένον φανήσεται· εἰ δ' αὖ πάλιν τὸ διεῖργον ὄρος κωλύει τὴν πρὸς ἄλληλα τῶν ἀπλήκτων διάβασιν, καὶ πορρωτέρω μακρὰν ἀπ' ἀλλήλων τὰ ἀπλῆκτα

---

1 ἀπάντωντων V ‖ 2 β̄ P^1 | τὴν] τῆς P^1 ‖ 4 τοσούτου P^1, τοσοῦτον V ‖ 5 στρατίαν P^1V ‖ 17 τὰ μέρει V ‖ 18 γ' οὖν P^1 ‖ 19 διηρημένως P^1V et R (praeter l, qui habet διῃρημένως) ‖ 26 διηρημένον P^1V | ἄπληκτον P^1 ‖ 29 ἀπαλλήλων P^1

γίνεσθαι βιάσαιτο, εἰ ἀγρύπνως καὶ κατὰ τὸ δέον ἑαυτοὺς περιφυλάξαιεν, καὶ οὕτως οὐδεμία τούτοις τῇ τοῦ Χριστοῦ χάριτι συμβήσεται βλάβη. καθάπερ γὰρ οὐ μόνον μετὰ βαρείας δυνάμεως, ἀλλὰ καὶ μετ' εὐαριθμήτου πληθύος ἐνίοτε εἰσελάσαν ἐν τῇ πολεμίᾳ τὸ ἡμέτερον στράτευμα οὐδεμίαν ὑπέστη βλάβην, ἀλλὰ καλῶς συνετηρήθη, οὕτω δὴ καὶ ἐν μιᾷ νυκτί, εἰ τῇ προσηκούσῃ χρήσονται ἀγρυπνίᾳ, οὐδεμίαν ἀπὸ τῆς διαιρέσεως ὑποστήσονται βλάβην.

VIII.

Περὶ τοῦ ὁπόσον ἀριθμὸν ὀφείλει ἔχειν τὸ ἱππικὸν στράτευμα.

Τὸ δὲ ἱππικὸν μάχιμον, εἴπερ ἐστὶν ἀνδρῶν ὀκτὼ χιλιάδων ‖ καὶ διακοσίων τῷ ἀριθμῷ, εἰς εἰκοσιτέσσαρας αὐτὸ [fol. 223r P^1] τάξεις δεῖ διαιρεῖν ἐχούσας ἀνὰ ἄνδρας τριακοσίους· ταύτας δὲ τὰς εἰκοσιτέσσαρας τάξεις εἰς τέσσαρα πάλιν δεῖ ποιεῖν, ὥσπερ καὶ τῶν πεζῶν, ἰσοδυναμοῦντα ἀλλήλοις, ἔχοντα ἀνὰ ἓξ παρατάξεις, ἵνα τῆς στρατιᾶς ὁδευούσης ἁπάσης εἰς τὰ τέσσαρα μέρη τό τε ἔμπροσθεν καὶ ὄπισθεν καὶ τὰ πλάγια αἱ ἀνὰ ἓξ παρατάξεις ὁδοιπορῶσιν. ἡ δὲ τοῦ βασιλέως παράταξις ἐκτὸς τούτων ἔστω χιλίους ἔχουσα, | ἵνα τοῖς [fol. 243r V] πονοῦσι μέρεσιν ἐν ταῖς μάχαις αὐτὸς ἐκ τῆς ἰδίας ἀποστέλλων παρατάξεως ἐπιβοηθῇ. εἰ δὲ πλέον εἴη τῶν ὀκτὼ χιλιάδων καὶ διακοσίων ἀνδρῶν τὸ ἱππικόν, αἱ εἰς τέσσαρα μέρη ἔνδον παρατάξεις αὔξησιν λαμβανέτωσαν. καὶ γὰρ ἀνάγκη ἐστὶ βασιλέως ταξειδεύοντος μὴ μόνον ὀκτὼ χιλιάδας ἀριθμὸν ἔχειν τὸ ἱππικὸν στράτευμα, ἀλλὰ καὶ πλείονας. ταύτας γὰρ τὰς ὀκτὼ χάριν τύπου μόνον τῶν εἰκοσιτεσσάρων ἐξεθέμεθα, ὡς χρησίμου ὄντος τοῦ τοιούτου τύπου ἐν ταῖς

---

2 περιφυλάξαιεν Graux, περιφυλάξοιεν P^1V | οὐδὲ μία V | χ̅ῦ P^1V ‖ 5 οὐδὲ μίαν V, item infra vs. 8 ‖ 8 αἱρέσεως P^1, αἱρέσεως V, διαιρέσεως Ebcm ‖ 11 εἴπέρ ἐστιν P^1 ‖ 12 τὸν ἀριθμὸν? | αὐτῷ P^1 ‖ 16 στρατιὰς V ‖ 18 αἱ om. P^1 ‖ 21 ἐπιβοηθεῖν P^1 ‖ 24 ἀνάγκη ἐστὶν P^1V recte dkl ‖ 24 τάξει δεύοντος V ‖ 25 ἔχει V

μάχαις καὶ τῇ ὁδοιπορίᾳ κατὰ τοὺς εὐρυχώρους τόπους πολεμίων ἀπροόπτως συμπιπτόντων. εἰ δὲ ἐλάττων ἡ πληθὺς τῶν ὀκτὼ χιλιάδων καὶ διακοσίων ἀνδρῶν ὑπάρχει, ἐλαττούσθωσαν καὶ αἱ τάξεις, καὶ ἀνὰ πέντε ἔστωσαν καθ' ἕκαστα τὰ μέρη. εἰ δὲ καὶ ἔτι εἰς ἥττονα ἀριθμὸν ἀπαρτίζεται τὸ ἱππικὸν στράτευμα, ἐξ ἀνάγκης ἀνὰ τέσσαρας τάξεις ἕκαστα τὰ μέρη ἐχέτωσαν, πλὴν βασιλέως ἐκστρατεύοντος καὶ ὁ τῶν τεσσάρων παρατάξεων ἀριθμὸς καθ' ἕκαστα τὰ μέρη πάνυ ὀλιγοστός ἐστιν. εἰ δὲ καὶ ἔτι εἰς ἐλάττονα ἀριθμὸν τὸ ἱππικὸν ἀπαρτίζεται στράτευμα, οὐ δεῖ βασιλέα μετὰ τοσούτου ὀλιγοστοῦ πλήθους ἐκστρατεύειν.

IX.

Πῶς δεῖ ποιεῖν τὴν ἐκ τοῦ ἀπλήκτου τοῦ στρατοπέδου παντὸς ἀποκίνησιν.

Τοῦ δὲ στρατοπέδου ἀπᾶραι μέλλοντος τοῦ ἀπλήκτου, μικρόν τι πρὸ τῆς αὐγῆς ἠχείτωσαν αἱ σάλπιγγες, ἵνα πρὸς τὸ ὁδοιπορεῖν ἅπαντες εὐτρεπίζωνται· τοὺς δὲ παρὰ ταῖς δημοσίαις ὁδοῖς ἀπληκεύοντας ἄρχοντας ἔξεστι προστάττειν τισὶ τοῦ ἰδίου λαοῦ ἐπιβάντας τῶν ἵππων παραφυλάττειν τὰς ὁδοὺς τοῦ κωλύειν καὶ μὴ συγχωρεῖν σακμάρια ἢ παριππαράτους πληροῦν τὰς ὁδοὺς ἢ ἐξέρχεσθαι, ἀλλὰ στρέφειν αὐτοὺς πρὸς τὰ ἀπλῆκτα καὶ τὰς ὁδοὺς κενὰς συντηρεῖν πρὸς τὸ ἀκωλύτως διαβαίνειν τὸ μάχιμον. οἱ δὲ ἄρχοντες, ὅ τε τῶν προηγουμένων τῆς στρατιᾶς τάξεων καὶ ὁ [fol. 223ᵛ P¹] πλαγιοφυλάκων ‖ καὶ ὁ τοῦ σάκα ἀπερχέσθωσαν πρὸς τὴν κόρτην, καὶ εὐχὴν καὶ πρόσταξιν λαμβάνοντες παρὰ τοῦ [fol. 243ᵛ V] βασιλέως ἡμῶν τοῦ ἁγίου, πόθεν καὶ ὅπως δεῖ περιπατεῖν | εἰς τὸν ἴδιον λαόν, ἀπερχέσθωσαν· καὶ ὁ μὲν τῆς στρατιᾶς προπορευόμενος, ἡνίκα τό δεύτερον σαλπισθῇ, τὰς τρεῖς ἀνα-

---

5 *ἧττον P¹V, ἥττονα d* ‖ 6 *τέσσαρας] Δ P¹* ‖ 7 *ἐκστρατεύσαντος P¹* ‖ 14 *ἀπάραι* omnes quos vidi codd., *ἀπᾶραι* Graux ‖ *15 αὐλῆς P¹V, αὐγῆς* in mgne cod. c ‖ 20 *τρέφειν V* ‖ 21 *αὐτὰς P¹V, αὐτοὺς* Graux ‖ 22 *διαβαίνει V* ‖ 23 ὅτε P¹V

λαμβανόμενος μεθ᾽ ἑαυτοῦ τάξεις καὶ δουκάτωρας, ἐξίτω τοῦ ἀπλήκτου, καὶ ἄχρι τόξου βολῆς διάστημα ἢ καὶ δύο μακρυνόμενος τοῦ ἀπλήκτου στηκέτω. στελλέτωσαν δὲ καὶ οἱ ἄρχοντες τῶν πλαγιοφυλάκων ἐκ τῶν ὑπ᾽ αὐτοὺς ἔνθεν κἀκεῖθεν ἀνὰ μιᾶς παρατάξεως καὶ τὸ αὐτὸ διάστημα τοῖς προπορευομένοις ποιήσαντες στήτωσαν· τὸ αὐτὸ καὶ ὁ τοῦ σάκα ἄρχων ποιείτω μίαν ὄπισθεν ἀποστέλλων. τοῦτο δὲ λέγομεν οὐ δι᾽ ὑποψίαν ἐφόδου μεγάλου φοσσάτου· τῶν γὰρ μεγάλων φοσσάτων αἱ ἐπελεύσεις τῷ πλήθει ταχὺ διαγινώσκονται, καὶ εἰ μὴ πάντῃ ῥᾴθυμός ἐστιν ὁ στρατηγός, ἀλλ᾽ ἐγρήγορος, τὰς φοσσατικὰς ἐφόδους οὐκ ἀγνοήσει ποτέ, ἀλλ᾽ ἵνα μὴ διὰ τὸ ὀλίγους τινὰς εἰ συμβῇ πρὸς τὸ ἁρπάσαι τι λάθρα παραγενομένους συγκεχυμένῃ τῇ στρατιᾷ καὶ περιεσπασμένῃ τυγχανούσῃ διὰ τὴν κίνησιν ταραχήν τινα καὶ δειλίαν παράσχωσι. κατ᾽ αὐτὴν δὲ τὴν δευτέραν ἠχὴν τῶν σαλπίγγων ⟨κατα⟩τιθέσθω ἡ βασιλικὴ σκηνή, εἶθ᾽ οὕτως καὶ αἱ λοιπαί· οὐ γὰρ πρὸ αὐτῆς ἁρμόζον ἐστὶν ἑτέραν στῆναί ποτε πηγνυμένου τοῦ ἀπλήκτου, οὔτε πάλιν τοῦ πλήθους κινεῖν μέλλοντος πρὸ ταύτης ἑτέραν πεσεῖν. ὁμοίως δὲ κατὰ τὸ δεύτερον σάλπισμα οἱ τοῦ στρατοπέδου ἕκαστος ἐπιφορτιζέτωσαν τοῖς ἀχθοφόροις ζῴοις τὴν ἰδίαν ἀποσκευὴν καὶ στηκέτωσαν εἰς τὰ ἑαυτῶν ἀπλῆκτα, ἀπεκδεχόμενοι τὴν τρίτην ἠχὴν τῆς σάλπιγγος καὶ τὴν τοῦ βασιλέως ἡμῶν τοῦ ἁγίου σὺν ταῖς ἱππικαῖς τάξεσιν ἀπὸ τοῦ ἀπλήκτου ἔξοδον. ἐπειδ᾽ ἂν δὲ τὸ τρίτον ἠχήσῃ, ἐποχούμενος ὁ βασιλεὺς ἡμῶν ὁ ἅγιος τῷ ἰδίῳ ἵππῳ ἐξίτω τοῦ ἀπλήκτου μετὰ τῶν ἑπομένων αὐτῷ παρατάξεων.

X.

Περὶ ὁδοιπορίας.

Ἐν δὲ τῇ ὁδοιπορίᾳ αἱ μὲν ἓξ παρατάξεις ἅμα τῇ τοῦ βασιλέως ἡμῶν τοῦ ἁγίου προπορευέσθωσαν, ἀλλ᾽ οὐ δίχα

4 ὑπαυτοὺς P^1 ‖ 5 κακεῖθεν V ‖ 10 πάντη P^1V | ραθυμος ἐστιν P^1V (ῥᾴθυμος l) ‖ 12 ἀρπάσαι V ‖ 13 τί P^1V | περιγινομένους P^1 ‖ 14 περισπασμένη P^1V, correxi | τινὰ P^1V ‖ 16 κατατιθέσθω Vári, τιθέσθω P^1V | εἶθ᾽ V ‖ 17 στῆναι ποτὲ P^1V ‖ 21 ζώοις P^1V ‖ 25 ἐπειδὰν V

τάξεως· τούτων γὰρ ἡ μὲν μία ἐξ ἱκανοῦ διαστήματος ἔμπροσθεν ὁδευέτω πρὸς τὸ βλέπειν καὶ κατασκοπεῖν καὶ ὡς ἂν τὰ τῶν πολεμίων στοχάσηται καὶ ἐφεύροι μηνύειν τῷ ἁγίῳ [fol. 224^r P^1] ἡμῶν βασιλεῖ· ‖ τῶν δὲ ὑπολιμπανομένων πέντε αἱ μὲν τρεῖς προπορευέσθωσαν, αἱ δὲ δύο ἔνθεν κἀκεῖθεν τῆς τοῦ [fol. 244^r V] βασιλέως ἡμῶν τοῦ ἁγίου παρατάξεως κατό|πιν τῶν ἔμπροσθεν τεταγμέναι τὴν ὁδὸν ἀνυέτωσαν· ἀφ' οὗ δὲ τῆς ὁδοῦ αἱ προηγούμεναι ἱππικαὶ τάξεις ἀπάρξονται, παραύτικα καὶ τὸ μέτωπον τῶν πεζῶν, τὸ κατ' εὐθεῖαν τῆς ὁδοῦ κείμενον, κατὰ νῶτον αὐταῖς ἑπέσθω· αἱ δὲ πλάγιοι πεζικαὶ καὶ τὸ ὄπισθεν τῆς συντάξεως μέρος, εἰ ὁ τόπος ὁμαλός ἐστι καὶ εὐρύχωρος, κατὰ τὴν τοῦ ἀπλήκτου θέσιν καὶ τὸ σχῆμα ὁδοιπορείτωσαν, περιέχουσαι μέσον τὸ ὑπουργικὸν ἅπαν σὺν τοῖς ἀχθοφόροις ζῴοις. ἡ δὲ βασιλικὴ ἀποσκευὴ παντὸς προπορευέσθω τοῦ ὑπουργικοῦ καὶ σημεῖον ἐχέτω χάριν γνωρίσματος· καθεξῆς δὲ ταύτῃ τὸ λοιπὸν ἐπακολουθείτω τῶν σκευοφόρων· αἱ δὲ τῶν πλαγιοφυλάκων παρατάξεις ἔσωθεν μὲν πρὸς τὰς πλευρὰς τῶν πεζικῶν τάξεων ἀνὰ τρεῖς ἑπόμεναι ἑτέρα θατέρᾳ βαδιζέτωσαν. ἔξωθεν δὲ τούτων ὁμοίως κατὰ πλευρὰν ἕτεραι τῷ ὁμοίῳ σχήματι ἀνὰ τρεῖς πορευέσθωσαν· αὗται δὲ αἱ ἐξώτεραι καὶ πλαγιοφύλακες ἓξ παρατάξεις τῶν δύο μερῶν ἀνὰ τριάκοντα ἄνδρας ἑκάστη ἀπὸ τοῦ ἰδίου λαοῦ ἀφοριζέτω καὶ μήκοθεν τούτους ἐν τοῖς πλαγίοις στελλέτω, ἵνα τὰ τῶν πολεμίων πάντα διασκέπτωνται ἐν τοῖς αὐτῶν μέρεσι καὶ τοῖς μεγάλοις αὐτῶν ἄρχουσι πάντα διδάσκωσιν. ὁ δὲ ἄρχων τῶν ἑτέρων ἓξ τῶν ὀπισθίων, τῶν καὶ σάκα καλουμένων, ἄνδρας καὶ αὐτὸς ἀφορίσας ἑκατὸν μεθ' ἡγεμόνος τινὸς ἐμπείρου, ἐάτω ἀπὸ διαστήματος περιπατεῖν ἐκ τῶν ὄπισθεν, ἵνα καὶ αὐτοὶ κατασκοπῶσι τοῦ μὴ κατὰ νῶτον τούτοις ἀδοκήτως ἐπελ-

---

5 κακεῖθεν *V*, κακεῖθειν P^1 ‖ 7 τεταγμέναι Vári, τεταγμένοι P^1V ‖ 8 In V post ἀπάρξονται interpungitur ‖ 9 κατευθείαν *V* ‖ 10 αὐταῖς Vári, αὐτῆς P^1V ‖ 13 περιέχουσα *V* ‖ 14 ζώοις P^1V ‖ 16 ἐπακολουθήτω P^1 ‖ 19 ἑτέρα θατέρᾳ Vári, cf. p. 25, vs. 20; θατέραι (θατέρα P^1) τῇ ἑτέρᾳ P^1V ‖ 20 ἑτέραι. *V* ‖ 21 προπορευέσθωσαν P^1 ‖ 22 μέρῶν P^1 ‖ 25 διασκέπτωνται Graux, διασκέπωνται P^1V ‖ 26 ἄρχων P^1, αἴχων V

θεῖν τοὺς πολεμίους. προσήκει δὲ διά τε τοὺς Ἄραβας καὶ τοὺς Τούρκους τοὺς θρασύτερον ἐφορμῶντας ταῖς παρατάξεσι πρὸς ἀποτροπὴν αὐτῶν εἰς ἑκάστην τῶν ἐξωτέρω οὐσῶν δώδεκα παρατάξεων ἀνὰ ἑκατὸν πεντήκοντα τοξότας ἄνδρας πεζοὺς ἀπὸ τῶν ταξιαρχιῶν τῶν μονομερῶς ἐχουσῶν τοὺς τοξότας ἀφορίσαντα διανεῖμαι τοῦ σὺν αὐταῖς ὁδοιπορεῖν.

Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐχέτω μεθ' ἑαυτοῦ τοξότας ὅσους ἂν βούληται· ἐχέτω δὲ καὶ Ῥῶς καὶ μαλαρτίους. εἰ δέ που κατὰ πάροδον ἐντύχοι χωρίοις τὸ στράτευμα, ἐάτωσαν τοὺς ὑπουργοὺς πρὸς πορισμὸν ἀπιέναι χρειῶν· ‖ εἰ δὲ μικρόν [fol. 224ᵛ *P*¹] *τι παρεξέλθωσι διὰ τὸ ἐκ πλαγίου καὶ ἐκτὸς τῆς ὁδοῦ συγκεῖσθαι χωρία, αἱ τῶν πλαγιοφυλάκων ἐξώτεραι τάξεις ἀπίτωσαν πρὸς φυλακὴν αὐτῶν, τῶν σαλπίγγων τὸ ἀνα|-* [fol. 244ᵛ *V*] *κλητικὸν ἠχουσῶν καὶ τὴν στρατιὰν εἰργουσῶν τοῦ μὴ ὁδοιπορεῖν, ἀλλὰ προσμένειν τὴν τῶν ὑπουργῶν ἄφιξιν· μετὰ δὲ τὴν ἐκείνων ἄθροισιν ἐχέσθω τῆς ὁδοιπορίας. εἰ δὲ στενωπὸς ἀπαντήσοι τόπος, ἢ μακρότερόν ἐστι τὸ ἀπλῆκτον εἴτε διὰ χώρας ἀνεπιτηδειότητα ἢ δι' ὑδάτων ἔνδειαν, καὶ τὸ μῆκος τοῦ ἀπλήκτου ὀξυτέραν ποιοῦντα τὴν ὁδοιπορίαν ἀναγκάσει λεπτυνθῆναι τὸν ἀπόλεμον λαὸν καὶ διαλυθῆναι τὰς πεζικὰς τάξεις, ἅτε εἰς μῆκος ἐπεκτεινομένων τῶν πεζῶν καὶ τῶν σκευοφόρων, δεῖ τότε ὡς μὴ ἐξικανούσας τὰς ἀνὰ τρεῖς πλαγίους πρὸς παραφυλακὴν αὐτῶν δίκην ὁρμαθοῦ πάσας γενέσθαι καὶ ἀνὰ ἓξ ἐν ἑκατέροις τοῖς μέρεσιν εἰς μῆκος γενομένας κατὰ νῶτον ἐφέπεσθαι τὰς τάξεις ἀλλήλαις. εἰ δὲ καὶ μᾶλλον ἐπεκτείνονται καὶ ἀσφαλῶς παρὰ τῶν ἀνὰ ἓξ ἐφ' ἑκατέρων τῶν μερῶν οὐ φυλάττονται, δέον καὶ ἀπὸ τῶν προπορευομένων δύο τάξεις ἔνθεν κἀκεῖθεν εἰσελθεῖν κατὰ στοῖχον, καὶ ἀπὸ τῶν τοῦ σάκα ὁμοίως ἑτέρας δύο ὡς γενέσθαι τὰς πλαγίους ἀνὰ ὀκτὼ στοιχηδὸν πορευομένας, εἴτουν κατ' ὄρδινον καὶ διισταμένας ἀλλήλων ὡσεὶ τόξου*

---

5 *ταξιαρχῶν V* ‖ 9 *καταπάροδον V* ‖ 13 *ἀνὰ κλητικὸν V* ‖ 17 *μακρότερον ἐστὶ P*¹*V* ‖ 17 *διαχώραν P*¹*V*, *διὰ χῶρας* (!) *p*, *διὰ χωρῶν* scripsit Graux ‖ 19 *ποιοῦντα* Vári, *ποιοῦν P*¹*V* ‖ 23 *ὁρμαθοῦ V* ‖ 25 *κατανῶτον* V ‖ 28 *κακεῖθεν* V \ *κατα-στοῖχον V* ‖ 30 *εἴτ' οὖν P*¹*V*, εἴτουν d

βολὴν ἢ καὶ δύο πρὸς τὴν κατεπείγουσαν χρείαν. εἰ δὲ καὶ πλέον παρεκτείνοιτο ὁ λαός, μικρὸν ἀναμενέτω ὁ βασιλεὺς ἡμῶν ὁ ἅγιος φθάσαι τοὺς ὄπισθεν, ἵνα μὴ τῷ τῆς ὁδοιπορίας ὀξεῖ καὶ συντόνῳ ἐκλύωνται, ἄλλως τε δὲ μὴ καὶ ἀφυλάκτοις τούτοις οὖσι περιτυχόντες ἴσως οἱ Ἄραβες ἢ καὶ οἱ Τοῦρκοι καταβλάψωσι. μετὰ δὲ ⟨τὸ⟩ εἰς τὸ ἀπλῆκτον ἀφικέσθαι μὴ παρ' εὐθὺ αἱ τάξεις καταλύωνται, ἀλλὰ μικρὸν παρεκβαίνουσαι κυκλόθεν ἱστάσθωσαν τοῦ ἀπλήκτου, ἵνα τὸ ὑπουργικὸν ἅπαν καταλαβοῦσαι πήξωνται τὰς σκηνάς· ἀφ' οὗ δὲ τὸ ἀπλῆκτον καταστῇ, αἱ μὲν λοιπαὶ τάξεις εἰσίτωσαν, ἀνὰ δύο δὲ ἐξ ἑκατέρων τῶν πλαγίων καὶ μία τῶν ἔμπροσθεν ἔξωθεν ἱστάσθωσαν· ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς ἡμῶν ὁ ἅγιος μετὰ τῆς οἰκείας, εἰ μὴ δουλεία τις ἑτέρα πρόκειται ἀναγκαία, ἐν ἐπιτηδείῳ τόπῳ ἱστάμενος πάντα κατασκοπείτω καὶ προσμενέτω τὸ σάκα, μετὰ δὲ τὴν τοῦ σάκα ἄφιξιν εἰσερχέσθωσαν ἅπαντες.

XI.

Περὶ τοῦ πῶς δεῖ ποιεῖν, ὅτε γνωσθῶσι πολέμιοι ἐν νυκτὶ βούλεσθαι ἐπελθεῖν τῷ χάρακι.

[fol. 225r P^1] Εἰ δέ γε τοὺς πολεμίους νύκτωρ ὁ βασιλεὺς ἡμῶν ὁ [fol. 245r V] ἅγιος ⟨βούλεσθαι⟩ ἐπελθεῖν | διαγνῷ, λόχους εὐτρεπισάτω μὴ πάνυ μακρὰν τοῦ ἀπλήκτου, ἵν' ὅτ' ἂν αὐτοὶ συμβάλλωσι τοῖς τοῦ χάρακος ἢ ἐκ πλαγίου ἢ ἐκ τῶν ὄπισθεν ἐπελθόντες, ἐκεῖνοι τὴν ἐπιβουλὴν εἰς τὴν αὐτῶν ἐκείνων περιτρέψωσι κεφαλήν. μετὰ δὲ τὸ τοὺς ἐχθροὺς τρέψασθαι τῇ κατ' αὐτῶν διώξει μὴ χρήσθωσαν· ἀνωφελὲς γὰρ ἐν νυκτὶ τοῦτο. δεῖ δὲ καὶ συνθήματα καὶ γνωρίσματα ἔχειν τοὺς

---

6 *τούρκοι* P^1V | Prius *τὸ* inseruit Graux ‖ 7 *ἀφίκεσθαι* P^1V, correxit Graux | *παρευθὺ* P^1V, *παρ' εὐθὺ* k | *καταλύονται* P^1V, correxit Graux ‖ 9 *καταλαβοῦσαι* Vári, *καταλαβὼν* P^1, *καταλαβὸν* V ‖ 14 *τίς* V | *πρόκειτε* P^1 ‖ 20 *βούλεσθαι* ego *inserui* / *ἐπελθῆν* P^1 | *μηπάνυ* P^1V ‖ 21 *οὗτοι συμβαλῶσι* *suspicatus est* Graux ‖ 22 ἢ πλαγίου ἢ V, ἐκ πλαγίου ἢ P^1 et R

στρατιώτας, ὅπως ⟨μὴ μόνον⟩ σκότους γινομένων πολέμων, ἀλλὰ καὶ ἐν ἡμέρᾳ ὁμίχλης ἢ κονιορτῶν ἐπεγειρομένων ἐκ τῶν εἰθισμένων παρασήμων ἕκαστος τὸν ἄλλον ἐπιγινώσκοντες εὐδιάκριτοι ἀπὸ τῶν συμπλεκομένων δυσμενῶν ὑπάρχωσι.

XII.

Περὶ τοῦ πῶς δεῖ ποιεῖν, εἴπερ ὁδοιπορούσης τῆς στρατιᾶς πολέμιοι μετὰ βαρείας δυνάμεως ταύτῃ ἐπέλθωσι.

Τῆς δὲ στρατιᾶς ὁδοιπορούσης ἐὰν πολεμίων ἔφοδος δηλωθῇ τῷ ἁγίῳ ἡμῶν βασιλεῖ μετὰ ⟨βαρείας⟩ δυνάμεως ἐπιοῦσα, οὐ καλόν ἐστι συμβάλλειν τούτοις ἁπτόμενον τῆς ὁδοῦ, ἀλλὰ πρότερον μὲν προστάξαι καταθέσθαι τὸν φόρτον τοῖς ὑπουργοῖς, εἶτα τὴν βασιλικὴν σκηνήν, καί τινας τῶν ἀρχόντων μεγάλων ἀνεγεῖραι, καὶ τότε δεόντως καθοπλισθεῖσαν καὶ συνταχθεῖσαν τὴν στρατιὰν ἐξάγειν ἐπὶ τὸν πόλεμον, καὶ τοῦ Θεοῦ διδόντος τοὺς ἐχθροὺς τρέψασθαι. Εἴπερ ἐν ᾧ ἔστησαν τόπῳ ὕδωρ οὐκ ἔστι, μετὰ τὴν τῶν ἐχθρῶν δίωξιν ὁ τοῦ ὑπουργικοῦ κατάρχειν λειφθεὶς ἡμῶν ἡγεμὼν δηλωθεὶς ἀπίτω πρὸς τὸ δηλωθὲν ἀπλῆκτον.

XIII.

Περὶ τοῦ ὅτι ἀσύμφορόν ἐστιν ἐν ἀνύδροις τόποις ὁδοιπορεῖν πολεμίων ἐπιόντων.

Καὶ τοῦτο πρὸς τοῖς ἄλλοις εἰδέναι δεῖ, ὅτι πολεμίων προσδοκωμένων ἀσύμφορόν ἐστιν ἐν ἀνύδροις τόποις εἰσαγα-

---

1 *μὴ μόνον* ego inserui ‖ 3 *τῶν ἄλλον* *V*, *τῶν ἄλλων* P^1 et *R* (in mg. cod. *k* nil legitur, quod huc esset referendum) ‖ 5 *ὑπάρχωσι* coniecit Graux, *ὑπάρχουσι* P^1V ‖ 8 *ἐπέλθως* P^1 ‖ 10 *βαρείας* supplevit Graux ‖ 12 *πρόσταξαι* P^1V, *προστάξαι* *R* excepto *b*, qui *προστάξει* exhibet ‖ 13 *τινας τῶν* Vári, *τινων* P^1V ‖ 18 *ληφθεὶς* P^1 | *ἡμῶν* deest in P^1, *ἡγεμὼν* cum in *V* tum in *R* ‖ 19 *πρὸς τὸν* *V* | *δηλοθὲν* P^1 ‖ 20 ἀσύμφορον ἐστὶν P^1V, item infra vs. 23

γεῖν τὸ στράτευμα, καὶ μάλιστα θέρους ὥρᾳ· χειμῶνος μὲν γὰρ πολλάκις ἡμέραν ὁλόκληρον ἄνευ ὕδατος καρτερήσουσιν, ἐν δὲ τῷ θερινῷ καιρῷ οὐδὲ μέχρις ἀρίστου, ἀλλὰ συναπολοῦνται τοῖς ἵπποις καὶ οἱ ἄνθρωποι. δεινὸν οὖν ἐστι δυσὶ πολέμοις ἑαυτὸν ἐκδοῦναι ⟨τὸν⟩ τῶν ἐχθρῶν λέγω καὶ τὸν τοῦ καύσωνος ὑδάτων ἐπιλειπόντων. ἀλλ' εἰ δεήσει, καὶ κόπον τριῶν ἢ καὶ τεσσάρων ἡμερῶν προκρινάτω τῆς συντετμημένης ἐκείνης καὶ ἀνύδρου ὁδοῦ· κρεῖττον γὰρ κόπον αἱρετισάμενον δι' ἐκείνης τῆς μακρᾶς καὶ ἀκινδύνου ἀσφαλῶς ὁδεῦσαι ἢ προκρίναντα τὴν σύντομον κινδύνῳ περιπεσεῖν.

XIV.

[fol. 245^{v} *V*, 225^{v} P^1] *Περὶ τοῦ εἰ ἀπαντήσει στένωμα ἢ γεφύρας καὶ ποταμοῦ βαθέος περαίωσις, τί δεῖ ποιεῖν.*

Τῆς οὖν στρατιᾶς ἐν τῇ πολεμίᾳ οὔσης ὡς λέλεκται, εἰ παρὰ τῶν δουκατώρων ὁ βασιλεὺς μάθοι τῇ ἐπιούσῃ στενῷ μέλλειν ἀπαντᾶν τόπῳ ἢ γεφύρᾳ ἢ ποταμῷ βαθὺν πόρον ἔχοντι, ἐν μὲν τῷ στενῷ τάξεις πεζικὰς προαποστελλέτω τούτου ἀσφαλῶς κρατῆσαι· εἰ δὲ βούλοιτο μὴ τελείαν παθεῖν τὰς τάξεις σύγχυσιν ἀναμιγείσας ἀλλήλαις ἐν τῇ δυσχωρίᾳ, χρὴ προστάξαι ἀπὸ ἑσπέρας πῶς δεῖ κατὰ τάξιν διελθεῖν αὐτάς. καὶ πρότερον μὲν ἀφοριζέτω ταξιαρχίαν καὶ κελευσάτω αὐτῇ ὁδεῦσαι ἔμπροσθεν μετὰ τῆς προπορευομένης ἐξ ἔθους ἱππικῆς πασῶν τῶν λοιπῶν τάξεων καὶ καθεξῆς τυ-

---

3 *συνάπολοῦνται V* ‖ 4 *οὖν ἐστὶ* P^1*V*, *οὖν ἐστι d* ‖ 5 *τὸν* ego inserui, *τῷ* voluit Graux | Pro sec. *τὸν libri τὸ*, Graux *τῷ* ‖ 9 *αἱρετισάμενον* Graux, *αἱρετησάμενον* P^1*V* ‖ 12 In codice *V* ex inscriptione haec tantum verba possunt legi: . . . . *γεφύρας καὶ ποταμοῦ βαθέος πε* . . . . . . ; cetera evanuerunt | Pro *γεφύρας καὶ* Graux voluit *γέφυρα ἢ* ‖ 15 *δουκατόρων V* | In *V* verborum *μάθοι τῇ* syllaba *θοι* et littera *τ* evanuerunt ‖ 16 *ποταμὸν V* ‖ 17 *τούτου* Vári, *τούτων libri*, *τοῦτον* suspicatus est Graux ‖ 19 *ἀναμιγείσαις* P^1*V*, *ἀναμιγείσας* manus quaedam *recentissima in k* (ex *ἀναμιγήσας*), idem *l* ‖ 22 *ἐξέθους* P^1 ‖ 23 *καθέξῆς V*

πωσάτω ἀλλήλαις ἑπομένας τὰς τάξεις ἐν καταστάσει τὴν στενοχωρίαν διέρχεσθαι· εἶτα καὶ ἄρχοντα τῶν ἐνδόξων προσταξάτω ἔμπροσθεν γενέσθαι καὶ καταλαβεῖν τὴν προπορευομένην πασῶν τῶν τάξεων ἱππικὴν καὶ στῆναι, εἰ μὲν γέφυρα τύχοι, ἐν τῇ ἀρχῇ αὐτῆς, εἰ δὲ πόρος, ἐν τῷ χείλει τοῦ ποταμοῦ, ὅπως παρασκευάσῃ ἀκινδύνως καὶ μετὰ τάξεως διέρχεσθαι τὸν λαόν· κἀκεῖσε προσμενέτω εἴτε ἐκεῖνος ἢ ἀντ' αὐτοῦ ἕτερος, ἕως ἂν ἅπας ὁ λαὸς περαιωθῇ. τῶν δὲ πλαγιοφυλάκων αἱ μὲν δεξιαὶ ἱππικαὶ τάξεις κατόπιν γενέσθωσαν τοῦ βασιλέως καὶ μετ' αὐτὸν διελθάτωσαν· ἡ δὲ τοῦ αὐτοῦ μέρους πεζικὴ τάξις μετὰ τὸ διελθεῖν τὸ τῆς φάλαγγος μέτωπον καὶ αὐτὴ κατὰ νῶτον ἑπομένη τούτῳ πορευέσθω. μετὰ δὲ ταύτην τὸ τῶν σκευοφόρων πλῆθος εἶθ' οὕτως τὸ ὄπισθεν τῆς συντάξεως μέρος, καὶ μετ' αὐτὸ τὸ ἀριστερὸν τῶν πεζῶν πλάγιον, ἀφ' οὗ δὲ τὰ δύο ταῦτα μέρη περαιωθῶσι τῆς συντάξεως. διαβήτωσαν αἱ πλαγιοφύλακες ἀριστεραὶ τῶν ἱππέων τάξεις ἔσχαται, ⟨ἐσχάτη⟩ δὲ πάντων, ὥσπερ καὶ ἔμπροσθεν, ταξιαρχία μία πεζῶν ἐπακολουθείτω. καὶ οὕτως ἐν τάξει τὰς στενοχωρίας διελθέτωσαν, καὶ μὴ ἐνούσθωσαν αἱ τάξεις ἑτέρα τῇ ἑτέρᾳ συμμιγνύμεναι πρὸς τὸ σύγχυσίν τινα ὑποστῆναι, μήτε μὴν τῷ ὑπουργικῷ καὶ τοῖς ἀχθοφόροις ἀναμιγνύσθωσαν, ἀφ' οὗ δὲ τὸν στενωπὸν ἢ ποταμὸν ἢ ὅπερ ἂν τύχῃ δύσκολον εἶναι διέλθωσι ⟨καὶ⟩ τῶν ἰδίων ἕκαστος ἐπιλαμβανόμενοι τόπων κατὰ τάξιν ὁδοιπορείτωσαν.

---

7 κακεῖσε P^1V ‖ 8 ἀνταυτοῦ P^1 ‖ 14 εἰθ' V ‖ 17 *Libri* τῶν ἱππέων τάξεις, ἔσχαται δὲ πάντων exhibent, ubi ἔσχαται in ἐσχάτη correxit Dulac apud C. Graux; ego ἔσχαται retinui, ἐσχάτη inserui ‖ 18 ἐπακολουθήτω P^1V, ἐπακολουθείτω *l*, fortasse et alii ‖ 19 διελθέτωσαν omnes, quos inspexi, codices ‖ 20 ἐνούσθησαν V ‖ 21 σύγχυσιν τινὰ P^1V ‖ 22 ἀφοῦ V ‖ 24 Post διέλθωσι inserendum censui καὶ ‖ 25 κατὰ τάξην P^1 | Verbo ὁδοιπορείτωσαν desinit fol. 245ᵛ codicis V; fol. 246ʳ incipit verbis καὶ ἡμιόνων χρεμετισμοὺς κ. τ. λ., quae ad Nic. Phoc. opus de velit. bell. [ed. Bonn. p. 199] pertinent

XV.

[fol. 226r P¹] *Περὶ τοῦ μὴ ἐπάγεσθαι πλῆθος ἀργὸν ἐν τῇ πολεμίᾳ.*

Σφαλερὸν δὲ καὶ ἐπιβλαβές, καθὰ καὶ τοῖς παλαιοῖς δοκεῖ καὶ ἡμῖν ἡ πεῖρα παρέστησε, τὸ ἀργὸν καὶ ἀπόλεμον ἐπιφέρεσθαι πλῆθος ἐν πολεμίᾳ, καὶ φόρτον παρὰ τὴν ἀναγκαίαν χρείαν καὶ ὄχλον ἡμιόνων καὶ ὄνων καὶ καμήλων ἔχειν, καὶ μάλιστα ἐν τῇ τῶν Βουλγάρων χώρᾳ, ἐν ᾗ καὶ κλεισοῦραι ὑλώδεις καὶ δύσβατοι καὶ ὁδοὶ στενότητα πολλὴν ἔχουσαι, ἃς εἰ μέλλει διοδεύειν ἡ στρατιά, ἀργίαν ἐκ τοῦ τοιούτου ὑφίσταται τρόπου· τὴν γὰρ ὁδὸν τῆς μιᾶς ἡμέρας, ὁπότ' ἂν τὸ ἀργὸν ἐπιφέρηται πλῆθος καὶ τὸν παράλογον καὶ τρυφηλὸν φόρτον τήν τε ἀνόνητον καὶ πολυτελῆ ἀποσκευήν, οὐδ' ἂν εἰς τέσσαρας ἐξανύσειεν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ποταμῶν τοὺς βαθεῖς καὶ τελματώδεις περαιοῦσθαι ἢ γεφύρας διαβαίνειν ἀργίαν οὐκ ὀλίγην ἐκ τοῦ ἀργοῦ πάσχοι πλήθους. καὶ μέντοι καὶ τὰς τροφάς, ἃς ἐχρῆν καταναλίσκειν τὸ μάχιμον μετὰ τοῦ συμμέτρου καὶ χρειώδους ὑπουργικοῦ, τὸ ἀργὸν πλῆθος καταδαπανῶν ἔνδειαν ταχινὴν ποιεῖ τῷ στρατῷ καὶ ἄπρακτον ὑποστρέφειν καταναγκάζει· καὶ ὅπερ πολλάκις οὐδὲ βαρεῖα ἐχθρῶν δύναμις κατορθῶσαι ἴσχυσεν ἄν, μόνη ἡ ἐξ ἀβουλίας ἔνδεια κατεργάζεται. οἱ αὐτοὶ δὲ καὶ τὸν κόπον ἀκηδιῶντες καὶ τοὺς πολεμίους δεδιότες φήμας καὶ ῥήματα ἐξάγουσι βλαβερὰ σπεύδοντες καὶ πάντα μηχανώμενοι κατὰ τὸ ἐγχωροῦν αὐτοῖς τὰς ἐπὶ συμφέροντι τοῦ βασιλέως ἀνατρέψαι βουλὰς καὶ σύντομον γενέσθαι τὴν ὑποστροφήν.

---

3 Cf. Polyb. Hist. III. 81, Onas. 43, Leon. Tact. VII. 8; XI. 4 ‖ 4 πεῖρα *Enabm*, ut videtur, πείρα P¹ ‖ 6 ὄχλων *P*¹, ὄχλον *dbm* | καὶ ὄνων deest in *P*¹ ‖ 8 κλεισούραι *P*¹ ‖ 13 ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ π. τ. β. κ. τελμ. περ. ἢ γεφύρας διαβαίνειν ego scripsi; *P*¹*R*: ἀλλὰ καὶ ποταμῶν τοὺς βαθεῖς καὶ τελμ. ἐν τῷ περαιοῦσθαι, nisi quod βαθεῖς omm. *bn*, παιραιοῦσθαι exhibet *a* ‖ 15 πάσχοι *Vári*, πάσχει *P*¹*R* (excepto *v*, qui πάσχειν tradit) ‖ 21 ἐξαβουλίας *P*¹

XVI.

Περὶ τῆς ἁρμοζούσης πανοπλίας.

Οὐ καλὸν δὲ οὐδὲ συμφέρον ἀποσιωπῆσαι καὶ περὶ τῆς πολυτελείας, μᾶλλον δὲ ἀχρηστίας τῶν τεθρυμμένων πανοπλιῶν, καὶ τοῦ ἀργοῦ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου τοῦ πρὸς κόσμον καταβαλλομένου τῶν ἵππων καὶ τῶν ἀνωφελῶν ἀργυρῶν σκευῶν τῶν διὰ περπερείαν παρ' ἐνίων ἐν τῇ πολεμίᾳ βασταζομένων· ἀλλὰ δεῖ καὶ περὶ τούτου τὰ προσήκοντα ὑπομνῆσαι. ἐκείνων μόνων ἐστὶ χρεία τῶν ἐπιτηδείων πρὸς πόλεμον καὶ χρησίμων, ἵππων ἀρίστων, θωράκων ὀχυρῶν καὶ περικεφαλαιῶν φασγάνων τε καλλίστων, ἐν οἷς ὁ σίδηρος μόνος τῶν ἄλλων ὑλῶν πλεονεκτεῖ. ἡ δὲ ἀνόνητος πλησμονὴ τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ ἀργύρου πρὸς τῷ ζημιοῦν καὶ πενίαν προξενεῖν τῷ στρατεύματι πάντῃ τὸ περιττὸν καὶ ἀνωφελὲς ‖ ἐν τοῖς τῶν πολέμων καιροῖς ἔχουσα, καὶ [fol. 226v P^1] *εὕροις ἂν φιλοπόνως τὰς ἱστορικὰς βίβλους ἀνερευνώμενος τοὺς ⟨ἀν⟩εγείραντας ἐν τοῖς πολέμοις μεγάλα τρόπαια Ἕλληνας καὶ Ῥωμαίους πᾶσαν λιτότητα εἴς τε τὰς διαίτας καὶ τὰ σκεύη καὶ τὰ ὅπλα αὐτῶν ἔχοντας.*

XVII.

Περὶ τοῦ μὴ ἔχειν τοὺς εὐτελεστέρους τῶν ἀρχόντων σκηνάς.

Τὸ δὲ καὶ σκηνὰς ἐν πολεμίᾳ τοὺς τῶν ἀρχόντων εὐτελεστέρους ἐπιφέρεσθαι, καὶ μάλιστα ἐν τῇ τῶν Βουλγάρων χώρᾳ, οὐδαμοῦ τὸ εὔχρηστον καὶ ἐπιτήδειον ἔχει, εἰ μὴ εἰς τὸ τοῖς μέλλουσι κατασκοπεῖν τὴν στρατιὰν φαντασίαν διδό-

---

8 *ἐκείνων οὖν μόνων* vult Graux ‖ 12 *τῷ* Graux, *τὸ* P^1R ‖ 13 *πάντη* P^1 ‖ 14 *πολέμων* Graux, *πολεμίων* P^1R | *ἔχουσα* Vári, *ἔχουσι* P^1R ‖ 16 *ἀνεγείραντας* Vári, cf. De velit. bellica (ed. Bonn.) p. 218: *καὶ τρόπαιον μνήμης ἄξιον ἀνεγερεῖς*, — *ἐγείραντας* P^1R (ἐγείροντα nbp) ‖ 18 ἔχοντες P^1R, *emendavit* Graux

ναι μόνον πληθὺν οὐκ ὀλίγην εἶναι λαοῦ. κατὰ δὲ τὴν χώραν ὥς εἴρηται δυσπάροδον τὸ καὶ σιτίων φέρειν ὀλιγότητα εἰς τοὺς εὐτελεστέρους τῶν στρατιωτῶν βλάβην οὐκ ὀλίγην φέρει· ἀνθ' ὧν γὰρ ὀφείλουσιν ἐπικομίζεσθαι χρείας καὶ τὴν σκέπην αὐτῶν ἀπὸ καλυβῶν ἔχειν λυγίνων ἔν τε ἔαρι καὶ καύσωνι ταύτας μάταιον ἔχοντες φόρτον τῶν ἀναγκαίων ἐλλιπεῖς, ὅτε χρεία καλεῖ, καθίστανται.

XVIII.

Περὶ δουκατώρων καὶ κατασκόπων.

Ἐπειδὴ δέ τινος τῶν συντεινόντων πρὸς κοινὴν τῷ στρατῷ λυσιτέλειαν οὐ καλὸν ἀμελεῖν, δέον καὶ δουκάτωρας ἐμπείρους καὶ συνετοὺς ἔχειν, καὶ τούτους εὐεργετεῖν παντοίως τε προνοεῖσθαι καὶ ἀντιλαμβάνεσθαι· δίχα γὰρ αὐτῶν οὐδέν τι τῶν ἀγαθῶν κατορθοῦται. τοιούτους δέ φαμεν δουκάτωρας οὐχὶ τοὺς ἁπλῶς τὰς ὁδοὺς ἐπισταμένους (τοῦτο γὰρ καὶ τῶν εὐτελῶν τις καὶ ⟨τῶν⟩ ἀγρωτῶν δύναται ποιεῖν), ἀλλὰ τοὺς δυναμένους πρὸς τῷ τὰς ὁδοὺς ἐπίστασθαι ⟨καὶ⟩ καλῶς κυβερνῆσαι τὸ στρατόπεδον εἰς τὴν τῶν κλεισουρῶν διέλευσιν, προνοεῖσθαί τε καὶ εἰδέναι τὰ σύμμετρα τῶν ἀπλήκτων διαστήματα καὶ χώρων τοὺς ἐπιτηδείους καὶ ὑδάτων ἀφθονίαν ἔχοντας πρὸς τὸ ἀστενοχώρητον τὸ ἄπληκτον γίνεσθαι, ἔχειν τε ἀκριβῆ γνῶσιν καὶ τῆς θέσεως τῆς πολεμίας χώρας, ἵνα τὴν στρατιὰν ἐν αὐτῇ εἰσάγοντες ληΐσηται τὴν χώραν καὶ ἐξανδραποδίσηται. ἔστωσαν δὲ καὶ χω-

---

1/2 κατὰ δὲ τὸ (*R* omm. τὸ) τὴν χώραν, ὡς εἴρηται, δυσπάροδον εἶναι P^1R; emendavi; Graux lacunam statuit inter δυσπάροδον et εἶναι ‖ 6 ἀέρι P^1R; correxi ‖ 9 δὲ τινὸς P^1 ‖ 11 παντοίως τὲ P^1 ‖ 13 δὲ φαμὲν P^1 ‖ 15 τὶς P^1 | τῶν omm. P^1R, inseruit Graux | ἀγρωτῶν *R*, ἀργωτῶν P^1 (ἐγρωτῶν *p*); ἀγροτῶν Graux^1; malim ἀργούντων legere ‖ 16 τῷ Graux, τὸ P^1R | καὶ omm. P^1R, inseruit Graux ‖ 17 Post κυβερνῆσαι libri addunt καὶ, quod Graux eiecit ‖ 21 ἔχειν τὲ P^1 | Verba *inde ab* ἔχειν τε usque ad ἐξανδραποδίσηται uncis seclusit *Graux*^{1} / ἀκριβεῖ P^1

σάριοι πλεῖστοι καὶ ἐπιτήδειοι παρὰ τῷ τῆς ἀνατολῆς λαῷ καλούμενοι τραπεζῖται, καὶ συνεχῶς ἄλλοι ἀλλαχόθι τῆς χώρας εἰσίτωσαν πρὸς τὸ αἰχμαλωτίζειν ἀνθρώπους, ἵνα δι' αὐτῶν ἀκριβῶς αἱ τῶν πολεμίων ἀναδιδάσκωνται βουλαί, εἴτε ἐπισυνάγονται ἢ συμμάχους δέχονται, καὶ συντόμως εἰπεῖν, ἵνα τῶν παρ' αὐτοῖς μελετω||μένων λανθάνῃ [fol. 227r P^1] *μηδέν. οἱ δὲ ἀληθεῖς τῶν κατασκόπων καὶ αὐτοὶ χρησιμώτατοι· εἰσιόντες γὰρ εἰς τὴν πολεμίαν, δύνανται τὰ τῶν ἐχθρῶν ἀκριβῶς μανθάνειν καὶ τοῖς ἀποστέλλουσι δηλοποιεῖν. οὐ μόνον δὲ εἰς τοὺς Βουλγάρους ἔξεστι τῷ δομεστίκῳ καὶ τοῖς ἀκρίταις στρατηγοῖς κατασκόπους ἔχειν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ λοιπὰ γειτονοῦντα ἔθνη, εἴτουν εἰς Πατζινακίαν καὶ εἰς Τουρκίαν καὶ Ῥωσίαν, ἵνα μηδὲν τῶν ἐκείνων βουλευμάτων ἄγνωστον ἡμῖν ᾖ. οἱ δὲ σὺν γυναιξὶ καὶ παισὶν ἁλισκόμενοι αἰχμάλωτοι ἐνίοτε καὶ αὐτοὶ τῶν κατασκόπων πλεῖον ὠφελοῦσι· πίστεις γὰρ λαμβάνοντες παρὰ τῶν στρατηγῶν ἐλευθερίας τυχεῖν σὺν γυναιξὶ καὶ παιδίοις καὶ αὐτοὶ πρὸς κατασκοπὴν ἀποστέλλονται, καὶ μετὰ τὸ κατανοῆσαι ὡς ἔχει τὰ τῶν ὁμοφύλων ἅπαντα ἀποστρέφοντες τὸ ἀληθὲς ἀπαγγέλλουσι.*

XIX.

Περὶ διελεύσεως κλεισούρας μὴ κατεχομένης παρὰ τῶν πολεμίων.

Τοῦ δὲ στρατοπέδου ἐν τῇ πολεμίᾳ εἰσελεύσεσθαι μέλλοντος πρὸ ἡμερῶν τινων στελλέσθωσαν οἱ δουκάτωρες καὶ κατάσκοποι καὶ χωσάριοι πρὸς τὸ πάσας καλῶς ἀνερευνήσασθαι τὰς ὁδοὺς καὶ γνῶναι εἰ παρὰ τῶν πολεμίων

---

2 *τραπεζῖται* P^1, ex *R* habent *ndvp* ‖ 5 *ἐπισυνάγωνται* et *δέχωνται* P^1R, correxit Graux ‖ 9 *δηλοποιεῖν* Vári, *δήλα ποιεῖν* P^1n, *δῆλα ποιεῖν*, ut videtur, ceteri ‖ 12 *εἴτουν* Graux, *εἴτ' οὖν* P^1R (*εἶτ' οὖν k*) ‖ 13 *μηδὲν* Graux[1], *μηδὲ* P^1R (*μὴ δὲ nk*) ‖ 14—17 Verba *καὶ παισὶν* usque *σὺν γυναιξὶ* desunt in P^1 ‖ 24 *ἡμερῶν τινῶν* P^1R ‖ 26 Scribendum forte *διαγνῶναι?*

κατέχονται. καὶ εἰ μὲν εὑρεθεῖεν μὴ κατεχόμεναι, καὶ οὕτως συμφέρον ἐστὶ μὴ ἐμβαλεῖν τὸ στράτευμα εἰς δυσχωρίας· συμβαίνει γὰρ καὶ μετὰ τὸ ἀπάρξασθαι τῆς εἰς τοὺς στενωποὺς τόπους διαβάσεως ἐπελθεῖν πολεμίους. εἰ δέ τις ἀνάγκη ἐστὶ κατεπείγουσα διὰ τῶν τοιούτων ὁδῶν διελθεῖν, πεμπέσθω πρὸ μιᾶς ἢ καὶ δύο ἡμερῶν πεζικὴ δύναμις σὺν ἀνδρείῳ καὶ συνετῷ ἄρχοντι πλείονας τοὺς τοξότας καὶ ἀκοντιστὰς τῶν ὁπλιτῶν ἔχουσα· εἰ δὲ καὶ ἱππεῖς δυνατόν ἐστιν ἐκεῖσε ἐνεργῆσαι καὶ τοῖς πεζοῖς συνεῖναι, εἰς μεγάλην τούτων ἔσονται προθυμίαν· σὺν αὐτοῖς δὲ καὶ δουκάτωρες ἔστωσαν ἐμπειρότατοι, καὶ ταξιαρχίαι τῶν δυτικῶν τῶν ἐπισταμένων μᾶλλον τῶν ἄλλων ἀκριβῶς τὸν τοιοῦτον τόπον. ὁ δὲ ἄρχων τὸν πάντων ὑψηλότερον σπευσάτω κατασχεῖν τόπον ἢ καὶ φρούριον ἕτοιμον εἰ τύχοι ἐνεῖναι ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ, κἀκεῖθεν μὴ μόνον τὴν ὁδόν, ἣν διαβαίνειν μέλλει τὸ στράτευμα, ἀσφαλῶς κρατησάτω, ἀλλὰ καὶ τὰς λοιπὰς ἁπάσας τὰς δυναμένας δηλονότι πρὸς αὐτὴν εἰσαγαγεῖν λαὸν πολέμιον σὺν ἀκριβείᾳ πολλῇ φυλαττέτω, ἵνα μηδαμόθεν ἰσχύσωσιν ἐπελθεῖν ἐχθροὶ τῇ στρατιᾷ ἐν τῇ δυσχωρίᾳ οὔσῃ καὶ βλάβην εἰς αὐτὴν κατεργάσωνται. μετὰ δὲ τὴν ἀσφαλῆ κατάσχεσιν τῆς ὁδοῦ δηλούτω ὁ ἄρχων τῷ ἁγίῳ ἡμῶν βασιλεῖ, [fol. 227^v P^1] καὶ τότε τῆς ὁδοιπορίας || ἀπτέσθω. ἀφοριζέτω δὲ ταξιαρχίας δύο καὶ προπορευέσθωσαν τῶν ἱππέων ἀξίνας βαστάζουσαι καὶ πελέκεις πρὸς τὸ τὴν ὁδὸν ἀποκαθαίρειν ὅπου δεῖ. πρόσταξιν δὲ βασιλικὴν ὁ τῶν προπορευομένων δύο ταξιαρχιῶν ἡγεμὼν ἐχέτω, ἵνα ἀνὰ τὴν ὁδὸν ταύτην ὁπόσους στενωτάτους καὶ δυσβάτους εὕροι τόπους πεζοὺς καταλιμπάνῃ κατέχειν τε καὶ φυλάττειν αὐτοὺς ἄχρι τῆς τοῦ ὅλου στρατοῦ διαβάσεως. ἐπέσθωσαν δὲ τούτοις τοῖς πεζοῖς

---

2 *συμφέρον ἐστὶν* P^1, ex *R* habent *vnp*, fortasse etiam *E* || 4 *πολεμίων* P^1 || 5 *ἀνάγκη ἐστὶν Pvnp*, forte etiam *E* || 13 *ὑψηλότατον* coniecit Graux || 14 *εἰ τύχοιεν εἶναι* P^1R (exceptis *np*, qui *εἰ τύχοι εἶναι* habent); corr. Graux || 15 *κακεῖθεν* P^1 || 19 *ἐν τῇ δυσχωρίᾳ* om. P^1 || 20 *ἀσφαλῆ* Vári, *ἐπιφαλῆ* P^1, *ἐπισφαλῆ R* || 27 *καταλιμπάνει* P^1R (*καταλιμπάνῃ u*) || 28 *τὲ* P^1 || 29 *ἐπέσθωσαν v*, *ἐπέσθωσαν* P^1, ex *R*: *ndk*; quid ceteri?

αἱ τυπωθεῖσαι προπορεύεσθαι τοῦ βασιλέως ἡμῶν τοῦ ἁγίου ἱππικαὶ τάξεις, καὶ μετ' αὐτὰς οἱ μετὰ τοῦ βασιλέως περιπατοῦντες πεζοὶ οἵ τε Ῥῶς καὶ μαλάρτιοι καὶ τοξόται, μετὰ δὲ τούτους ὁ βασιλεὺς ἡμῶν ὁ ἅγιος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ καὶ μετ' αὐτοῦ ἑπόμεναι ἱππικαὶ τάξεις, καὶ μετ' αὐτοὺς καθεξῆς ἡ λοιπὴ στρατιὰ διερχέσθω, καθὼς ἕκαστα προεξεθέμεθα. αἱ δὲ δύο ταξιαρχίαι αἱ παντὸς προπορευόμεναι τοῦ στρατοῦ ἄχρι τοῦ ἀπλήκτου τὴν αὐτὴν φυλαττέτωσαν τῆς ὁδοιπορίας τάξιν, ὡσαύτως καὶ αἱ λοιπαί. ὄπισθεν δὲ πάντων καὶ αὐτοῦ τοῦ σάκα δύο ταξιαρχίαι πεζῶν ἐπακολουθείτωσαν· ὁ δὲ προκατασχὼν τὰς ὁδοὺς ἄρχων, εἰ μὴ σύμπαν διέλθῃ τὸ στράτευμα, μὴ καταλιπέτω ταύτας, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἁπάντων διέλευσιν, τότε καὶ αὐτὸς ὕστατος σὺν τῷ ὑπ' αὐτῷ λαῷ διαβήτω.

XX.

Περὶ κλεισούρας κατεχομένης ὑπὸ τῶν πολεμίων.

Εἰ δὲ παρὰ τῶν ἐχθρῶν οἱ στενωποὶ προκατελήφθησαν τόποι μετὰ παρασκευῆς καὶ δυνάμεως, ἐν οἷς ἐμεμελέτητο τὸ στράτευμα διελθεῖν, καὶ τοῦτο σαφῶς παρά τε τῶν κατασκόπων καὶ λοιπῶν τῶν ἀνωτέρω λεχθέντων ὁ βασιλεὺς ἡμῶν ὁ ἅγιος πεπληροφόρηται, χρὴ μὴ πλησιάσαι τῷ τόπῳ ἐκείνῳ μήτε μὴν εἰς ἑτέραν κατεχομένην παρὰ τῶν πολεμίων δύσβατον ὁδὸν παραβουλότερον καὶ ἐπικινδύνως ἐμβαλεῖν τὸ στράτευμα. τοῦτο δέ φαμεν οὐχὶ τῷ τῶν ἐχθρῶν δέει, ἀλλὰ παραινοῦντες τὴν μαχομένην τὴν κινδυνώδη τῶν τόπων φεύγειν τραχύτητα· εἷς γὰρ τῶν ἀσθενῶν πολλάκις τῇ ὀχυρότητι τοῦ χώρου βοηθούμενος πλείστους τῶν ἀν-

---

4 οἱ om. P^1, ex *R*: *v* ‖ 5 καὶ καθεξῆς P^1 ‖ 10 ἐπακολουθήτωσαν P^1R, corr. Graux ‖ 17 τόπω P^1 | ἐμεμελέτητο τὸ Vári, μεμελέτητο P^1, ex *R* habent *nd*; μεμελέτη τὸ *Emav*, μελέτη τὸ *kb*, μεμελέτη τὸ *p* ‖ 21 ἐκείνῳ om. P^1 | κατεχομένην Vári, κατεχομένων P^1R ‖ 22 παραβουλοτέρως *d*, παραβουλοτέρων habent ex *R*: *Emabkv*; παραβολωτέρως scripsit Graux, quod P^1n habent, recte habent ‖ 23 δὲ φαμὲν P^1 ‖ 24 τὴν κινδυνώδη .... τραχ. Vári; P^1R: καὶ κινδ. .... τραχ.

δρείων καταγωνίζεται. ὅπου γὰρ οὐ δυνατὸν τῇ χειρὶ ἢ τῷ ἵππῳ καὶ τοῖς ἅρμασι χρήσασθαι, δυνατοῦ τούτου τῷ πολεμίῳ τυγχάνοντος, προφανὴς ὁ κίνδυνος· κρεῖττον οὖν ἐστι καὶ συμφέρον εἰς ἑτέραν ἀπελθεῖν ἐλευθέραν, εἰ τάχα ‖ [fol. 228^r P^1] τριῶν ἢ καὶ τεσσάρων ἡμερῶν ἀπέχει τὸ τῆς ὁδοῦ ἐκείνης διάστημα, καὶ δι' αὐτῆς, εἰ μὴ κατέχεται, διελθεῖν ἀποστείλαντα πρότερον καὶ διὰ πεζῶν ταύτην κατασχόντα τῷ τρόπῳ ᾧ παρεθέμεθα πρὸς τὸ διελθεῖν ἀκινδύνως. εἰ δὲ τυχὸν καὶ αὕτη κατεσχέθη παρὰ τῶν ἐναντίων, οἱ δουκάτωρες ἀπὸ τῶν πλαγίων ἑτέρων ὁδῶν τῶν ἔνθεν κἀκεῖθεν τῆς κρατουμένης οὐσῶν δύνανται διαβιβάσαι λαὸν πεζικὸν ἱκανὸν καὶ κατὰ νώτων εἴτε ἐκ πλαγίων τῶν πολεμίων ποιῆσαι. καὶ εἰ μὲν περιγένωνται τῶν ἐχθρῶν καὶ τούτους πολέμῳ διώξωσιν ἢ ἐκεῖνοι τὴν ἐκ τῶν πλαγίων κατ' αὐτῶν δειλιάσαντες ἔφοδον μόνοι ὑποχωρήσωσιν, ἀφόβως τὸ στράτευμα διελεύσεται.

Εἰ δὲ λόφου ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ ὄντος ἢ πέτρας ὑψηλῆς καὶ ταύτης δίκην φρουρίου οὔσης ἐγκρατεῖς ὄντες οἱ πολέμιοι καὶ τῇ ἐκείνης ἀσφαλιζόμενοι ὀχυρότητι καρτεροῦσι φυλάττοντες τὴν ὁδόν, εἰ μὲν οὐχ οἷόν τε ἐστὶν ἐκ δύο ἢ κἂν ἀφ' ἑνὸς τούτοις προσβαλεῖν πόλεμον, διὰ τῆς δημοσίας καὶ μεσαιτάτης ὁδοῦ ἐλαφροί τινες καὶ ῥωμαλέοι πεζοὶ αὐτοῖς ἐπελθέτωσαν, καὶ εἰ δυνηθῶσι τούτους ἐρεθίσαι πρὸς μάχην καὶ τοῦ ὀχυροῦ ὑπεξαγάγωσι τόπου ἐσχηματισμένην ὑποκριθήτωσαν φυγήν, ἵν' οἱ ἐκ πλαγίου ⟨ἢ⟩ ἐκ τῶν ὄπισθεν ἐπιδραμόντες καταπολεμήσωσι καὶ ἀπώλειαν αὐτῶν κατεργάσωνται. εἰ δὲ πάντῃ ἀδύνατον ἀπὸ τῶν πλαγίων ἐπελθεῖν τοῖς πολεμίοις, ἀβάτου τέλεον ὄντος τοῦ τόπου, ὥσπερ πολλοὺς ἐθεασάμεθα τοιαύτην ἔχοντας θέσιν, διὰ μιᾶς τῆς κρείττονος τῶν πλαγίων ὁδῶν ἀκωλύτως τὸ στράτευμα διελεύσεται μηδεμίαν βλάβης ὑποψίαν ἀπὸ τῶν πολεμίων

---

9 *τυχῶν* P^1 ‖ 10 *κακεῖθεν* P^1 ‖ 11 *διαβιβάσαι d*, *διαβάσαι* ceteri ‖ 15 *ὑποχωρήσουσιν* P^1R; emendavi ‖ 17 *ἐντὸς* P^1 ‖ 20 *οἷον τέ ἐστιν* P^1; cf. p. 12, vs. 7 ‖ 21 *ἀφενὸς* P^1 ‖ 22 *τινὲς* P^1 (ex *R* omnes, quos vidi) | *ῥωμαλαῖοι* P^1R, corr. Graux ‖ 23 *τούτοις* P^1R, *corr.* Vári; cf. De velit. bell. p. 214. 234 ‖ 25 *ἢ* *inseruit* Graux, omm. P^1R ‖ 27 πάντη P^1 ‖ 31 μηδὲ μίαν P^1

ἔχον· ὥσπερ γὰρ οἱ οἰκεῖοι ἐκωλύθησαν ὑπὸ τῆς δυσχωρίας τοῖς ἀλλοτρίοις συμβαλεῖν, οὕτω κἀκεῖνοι ἄβατον καὶ ἀδύνατον τὴν πρὸς τοὺς ἡμετέρους διάβασιν ἕξοιεν. παρέστησε δὲ ἡμῖν ἡ πεῖρα διδάξασα καὶ δι' ὀρέων καὶ ὁδῶν μὴ συνήθων ἀλλ' ἀγνώστων μὲν τοῖς πολεμίοις διὰ τὸ ἀτριβές, τοῖς δὲ ἐμπείροις δουκάτωρσι γινωσκομένων καὶ ἐπιτηδείων οὐσῶν πρὸς διέλευσιν, καὶ δι' αὐτῶν τῶν ἀπονοήτων εὐκολώτερον καὶ ἀβλαβέστερον διήλθομεν ἡμεῖς τε αὐτοὶ καὶ μυρίοι ἕτεροι. εἰ μὲν οὖν οἱ δουκάτωρες εἶεν ἀξιόπιστοι καὶ πεπειραμένοι τοῦ καὶ ἕτερα μεγάλα ‖ φοσσάτα δουκατωρεῦσαι [fol. 228ᵛ P¹] καὶ τοιούτων ὁδῶν ἔχωσιν εἴδησιν, προκατασχεθήτωσαν αὗται διὰ πεζικοῦ πλήθους κατὰ τὸν δηλωθέντα τρόπον, καὶ διαβήτω ἐκεῖσε τὸ στράτευμα ἀφόβως. ἀναγκαῖον δὲ ταύτην ἢ ἑτέραν, ἣν ἂν διέλθῃ ὁ ἡμέτερος λαός, φυλάττεσθαι μετὰ πεζικῆς δυνάμεως κρατούσης εἰς ἀσφάλειαν ἑαυτῆς, ὡς εἶεν συγκείμενα φρούρια ἢ τὸν ὑψηλότατον καὶ ὀχυρώτατον τόπον· καὶ εἰ μὲν δι' αὐτῆς ἢ ὑποστρέψαι μέλλει ἢ χρείας εἰσφέρεσθαι πρὸς τὸ στρατόπεδον, τὸ ἀφρόντιστον ἕξει, εἰ δὲ δι' ἑτέρας, μηνυθήτω τοῦτο τῷ τῶν πεζῶν ἄρχοντι κἀκείνην εὑρεθήσεται φυλάττων ὁδὸν κατὰ τὴν τοῦ βασιλέως ἡμῶν τοῦ ἁγίου ἐξέλευσιν, ἥνπερ ἂν προσταγῇ. εἰ δὲ μὴ πεζικὸν μάχιμον κατελείφθη πρὸς τὸ τὴν κλεισοῦραν φυλάττειν, ἀλλ' ἄφετος συνεχωρήθη, δεῖ τὴν ὁμοίαν, καθὼς ἐρρήθη, τηρεῖν ἀκρίβειαν καὶ ἀσφάλειαν τῆς πολεμίας ἐξιέναι καὶ ὑποστρέφειν μέλλοντι, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῷ πλείονα. κατὰ γὰρ τὸ μὴ δήλην εἶναι τὴν τῆς στρατιᾶς πρὸς τὴν πολεμίαν εἴσοδον τοῖς ἐναντίοις, ἐν ὁποίῳ μέλλει τῆς χώρας εἰσβαλεῖν μέρει, ἔτι δὲ καὶ διὰ τὸ φυγαδεῦσαι ἕκαστον πάντα τὰ προσόντα αὐτῷ ἐπείγεσθαι, εἰκός ἐστιν ἀφυλάκτους τῷ τοιούτῳ τρόπῳ καταλιπεῖν τὰς ὁδούς. ἐπειδ' ἂν δὲ ἀπο-

2 κακεῖνοι P¹ ‖ 4 πείρα P¹ | δι' ὀρέων P¹ et manus correctrix cod. *k*, qui in textu, sicut ceteri *R*, δι' ὀρνέων exhibet ‖ 8 μύριοι *dp* ‖ 10 Ante τοῦ inserunt P¹*R* ἐκ, quod delevi ‖ 15 ὡς P¹, εἰ *R* (εἶ *v*) ‖ 16 ὀχυρότατον P¹ ‖ 17 ὑποστρέψῃ *R* (ὑποστρέψεὶ *kl*) ‖ 22 καταλείφθη Graux, καταλειφθῆ P¹ et, ut videtur, *R* (καταληφθῆ *m*) | κλεισούραν P¹ ‖ 29 εἰκός ἐστιν P¹, ex *R* habent *vk*; ceteri εἱκός ἐστιν

χωρῆσαι τῆς πολεμίας ὁ στρατὸς βούληται, τοῖς ἐχθροῖς οὐκ ὀλίγη τότε φροντὶς τοῦ προκατασχεῖν τὰς ὁδούς, καὶ τὰ οἰκεῖα καὶ ἀλλότρια ἐν βραχεῖ συνηγμένα κομίσασθαι· συμβαίνει δὲ καὶ κατευοδωθέντι τῷ στρατοπέδῳ πληθὺν ἀνδραπόδων καὶ κτηνῶν ἐπιφέρεσθαι, καὶ περὶ ταῦτα ἕκαστον ἀσχολεῖσθαι· χρεία οὖν τότε πλείονος φυλακῆς καὶ μείζονος.

Ὅτʼ ἂν οὖν τὴν στρατιὰν ὑποστρέφουσαν διὰ τῆς κλεισούρας διαβιβάσαι μέλλωμεν, ἀναπαῦσαι χρὴ ταύτην καὶ μὴ τεταλαιπωρημένην ἐκ τῆς ὁδοιπορίας καὶ μάλιστα τὴν πεζικὴν ἐξάγειν πρὸς μάχην· εἰ ἄρα καὶ ὑπὸ τῶν πολεμίων ἡ ὁδὸς κατεσχέθη, ἀλλʼ ἐν ἐπιτηδείῳ τόπῳ πλησίον τῆς κλεισούρας ὄντι ἀπληκεύσαντα ἀναπαῦσαι τὸ λοιπὸν τῆς ἡμέρας ἢ καὶ τὴν ἐπιοῦσαν, καὶ παραινέσαντα τούτους καὶ πρὸς ἀνδρείαν ἐπαλείψαντα οὕτως τῇ μετʼ αὐτὴν πρωΐθεν τῆς διαβάσεως ἀπάρξασθαι, καθὼς ἀκριβῶς προεκδέδοται. καὶ περὶ μὲν τοῦ ἀσφαλῶς καὶ ἀβλαβῶς διελθεῖν τὸ στράτευμα τὰς κλεισούρας ὡς οἷόν τε ἦν ἐξεθέμεθα· τὸ κρεῖττον δὲ πάν-
[fol. 229r P^1] των ἐστὶ καὶ λυσιτελέστερον διʼ ὁμαλῆς καὶ ‖ εὐρυχώρου ὁδοῦ εἰσάγειν ἐν τῇ πολεμίᾳ καὶ ἐξάγειν τὸ στράτευμα καὶ μηδέποτε διὰ στενῶν καὶ δυσβάτων ὁδῶν τὴν βαρεῖαν δύναμιν τό τε πλῆθος τοῦ ὑπουργικοῦ καὶ τῶν ἀχθοφόρων διαβιβάζειν.

Εἰ δὲ ἡ ὁδός, ἐν ᾗ τὴν ἐξέλευσιν μέλλει ποιεῖσθαι τὸ στράτευμα, στενή τις ἐστὶ καὶ δύσβατος καὶ πλησιάζουσιν οἱ ἐχθροὶ ἐν τοῖς τοιούτοις στενώμασιν, εἰ μὲν διὰ τριῶν ὁδῶν ἐστιν ἡ τοῦ στενώματος ἔξοδος, δεῖ, εἰ ὅλως οὐκ ἀπʼ ἀλλήλων μακρύνουσιν αἱ ὁδοί, στῆναι τοὺς τρεῖς χιλιάρχους τοὺς οὐραίους ὄπισθεν, καὶ ὁ μὲν εἷς χιλίαρχος μετὰ τοῦ πεζικοῦ αὐτοῦ κρατείτω τὴν μίαν στενωπὸν τῆς ὁδοῦ, ὁ δὲ

---

6 *χρεία οὖν* P^1*d*, *χρείαν οὖν* praeter *n*, qui *χρείαν εἶναι* exhibet, fortasse ceteri omnes ‖ 7 Paragraphus non distinguitur in P^1*nd* | *ὅταν* R ‖ 9 *μήτε ταλαιπωρημένην* P^1 ‖ 15 *διαβάσεως dk*, ceteri *διαβιβάσεως* ‖ 20 *μὴ δέποτε* P^1 ‖ 21 *τότε* P^1 ‖ 23 Paragraphus non distinguitur in P^1*n* ‖ 24 *στενή τίς ἐστιν* P^1*n*, *στενὴ τίς ἐστι d*, *στενὴ τις ἐστὶν v*, *στενή τίς ἐστι k*; de *ceteris nescitur.* Scribendum fortasse στενότης ἐστὶ ‖ 26 P^1*R post ὅλως inserunt καὶ*, quod eieci

ἕτερος τὴν ἄλλην καὶ ὁ ἄλλος τὴν ἑτέραν· ὡσαύτως δὲ καὶ ἐν τῷ μετωπαίῳ στηκέτωσαν ἕτεροι τρεῖς, καὶ ἐξ ἑκατέρων τῶν πλαγίων στηκέτωσαν οἱ ἓξ χιλίαρχοι φυλάττοντες τὴν τάξιν τῆς ἀνωτέρω ῥηθείσης τετραγώνου παρατάξεως, καὶ διὰ μέσου τῶν ἀμφοτέρων ὁδῶν χωρηθήτω τὸ καβαλλαρικὸν καὶ περιπατείτω εὐτάκτως τῶν δηλωθεισῶν πεζικῶν παρατάξεων φυλαττουσῶν τὴν τοῦ στενοῦ διέξοδον μέχρι τῆς τοῦ καβαλλαρικοῦ διελεύσεως. εἰ δὲ καὶ ἔμπροσθεν τοῦ στενοῦ φόβος ἐχθρῶν ὑποπτεύεται, δεῖ τοὺς μετωπαίους πεζοὺς ἤγουν τοὺς τρεῖς χιλιάρχους προηγεῖσθαι ἔμπροσθεν τοῦ καβαλλαρικοῦ μέχρι τῆς συμπληρώσεως τοῦ στενοῦ, καὶ τοῦ στενοῦ πληρουμένου δεῖ στῆναι τοὺς αὐτοὺς πεζοὺς μέχρις οὗ διέλθῃ τὸ καβαλλαρικὸν ὅλον, καὶ τοῦ καβαλλαρικοῦ διερχομένου καὶ ὄπισθεν πεζικῶν παρατάξεων πλησιαζουσῶν τότε δεῖ εὐτάκτως ἀποκινεῖν. εἰ δὲ δύο διέξοδοί εἰσι τοῦ στενοῦ, εἴτε καὶ μία, ὁμοίως ἡ αὐτὴ τάξις φυλαττέσθω. εἰ δὲ καὶ παρὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦτο ἐπιτηδευθῇ καὶ κρατηθῶσι τὰ στενὰ παρ' αὐτῶν ἐπακολουθούντων τῶν ἐχθρῶν ὄπισθεν, ἑτέρας διεξόδου μὴ οὔσης χρὴ σκοπῆσαι ἐπιτηδείους τόπους ὕδωρ ἔχοντας καὶ ἐκεῖσε προσαναπαῦσαι τὸ στράτευμα, καὶ τότε, εἰ μὲν οἱ ἐπακολουθοῦντες ἐχθροὶ πλησιάσωσι, δεῖ πρῶτον τὰς τοῦ καβαλλαρικοῦ στρατοῦ παρατάξεις ἑτοιμάσαι καὶ ὁρμῆσαι κατὰ τῶν ὄπισθεν ἐπακολουθούντων ἐχθρῶν· καὶ εἰ μὲν Θεοῦ συνεργίᾳ τραπῶσι, δεῖ αὐτοὺς καταδιώκειν κατὰ τὰς ἀνωτέρω ῥυθμισθείσας διώξεις τῶν ἐχθρῶν μέχρις οὗ τελείως παραλυθῶσι καὶ μὴ δύνασθαι ‖ τοὺς διασωθέντας ἐξ αὐτῶν ἄλλο συσταθῆναι καὶ ὑπο- [fol. 229v P^1] στρέψαι· εἰ δὲ εἰς πλῆθος ὄντες οἱ ἐχθροὶ θαρσαλέως ἐνίστανται πόλεμον ἐπιζητοῦντες, χρὴ τότε καὶ τὰς πεζικὰς παρα-

5 χωρεθήτω P^1, ex *R* habent *nvak* ‖ 6/7 Verba |τείτω εὐτάκτως .... παρατάξεων φυλατ| desunt in P^1 ‖ 10—13 Verba inde a τοῦ καβαλλαρικοῦ usque ad καὶ τοῦ καβαλλαρικοῦ iterantur in P^1 ‖ 15 διέξοδοι εἰσὶ P^1; ex *R* omnes forte codices ‖ 21 οἱ om. P^1, habent *R* ‖ 22 πλησιάσωσι *k*, πλησιάσουσι ceteri *R* praeter *v*, qui sicut P^1 πλησιάσουσιν exhibet ‖ 27 Scribendum sit fortasse ἄλλως συνταχθῆναι

τάξεις τὸ ὅλον στράτευμα ἐπακολουθεῖν, τοῖς ⟨δὲ⟩ καβαλλαρίοις καὶ δημοσίως τὸν πρὸς αὐτοὺς πόλεμον συνάπτειν, μέχρις οὗ Θεοῦ συνεργοῦντος ἡμῖν ἡ τροπὴ αὐτῶν γένηται, καὶ τούτων τρεπομένων καὶ μετὰ νικητηρίων καὶ χαρμοσύνης τοῦ στρατοῦ ὑποστρέφοντος πάντως καὶ οἱ τὰ στενὰ τῶν ὁδῶν κρατοῦντες ἐχθροὶ δειλίᾳ πολλῇ κατασχεθέντες καὶ αὐτοὶ φυγῇ χρήσονται· εἰ δὲ τὴν δειλίαν παρωσάμενοι αὐθαδῶς καὶ θρασέως ἵστανται τὴν διέλευσιν τῶν στενῶν κρατοῦντες, χρὴ σκοπηθῆναι αὐτοὺς παρὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ στρατοῦ, οἷοι καὶ πόσοι εἰσὶν οἱ αὐτοὶ καὶ ἐν ποίᾳ τάξει ἵστανται, καὶ κατὰ τὴν ποιότητα καὶ ποσότητα αὐτῶν δεῖ διὰ τριῶν κατ' αὐτῶν πεζικὰς παρατάξεις εὐτρεπίσαι καὶ ἀποστεῖλαι· καί, εἰ μὲν εἰς λίθους καὶ πέτρας κρημνώδεις ἵστανται φυλάττοντες κάτωθεν τὰς ὁδούς, δεῖ ἀποστεῖλαι ἀκοντιστὰς καὶ ψιλούς, ⟨ἤγουν⟩ τοξότας καὶ σφενδονιστάς, εἰ δυνατὸν καὶ ἐκ τῶν μεναυλάτων τινὰς πρὸς τὸ ἀπογυρεῦσαι τοὺς αὐτοὺς κρημνώδεις τόπους, καὶ ἐκ τῶν ὁμαλῶν καὶ πεδινωτέρων τόπων ἐπ' εὐθείας ἐλθεῖν· καὶ τῶν ἐχθρῶν ἐνισταμένων οὐ χρὴ τὸν πόλεμον ἐπισπεύδειν καὶ ἀσκόπως συμβάλλειν τοῦ τόπου βοηθοῦντος τοῖς ἐχθροῖς, ἀλλὰ ἐκ διαφόρων τόπων τὴν ἐπέλευσιν ποιήσασθαι κατ' αὐτῶν καὶ περισπάσαι αὐτοὺς μετὰ τοὺς εἰρημένους τοξότας καὶ ἀκοντιστὰς καὶ σφενδονιστάς. καὶ ἐὰν οὕτως ἐπιμένωσι βοηθούμενοι ἐκ τῆς τοῦ τόπου ὀχυρότητος, χρὴ μίαν τότε παράταξιν ὁπλιτῶν εἴτε καὶ δύο ἀποστεῖλαι διὰ τῶν πεδινωτέρων τόπων ἐπελθεῖν κατ' αὐτῶν, καὶ Θεοῦ συνεργοῦντος ἡ τροπὴ αὐτῶν γενήσεται, καὶ εἶθ' οὕτως ἀκωλύτως διέλθῃ τὸ λοιπὸν στράτευμα ὅλον τοὺς στενοὺς καὶ δυσβάτους τόπους ἐκείνους.

---

1 δὲ inseruit Vári ‖ 5 Malim παντὸς ‖ 14 τὰς κάτωθεν ὁδοὺς vel ἄνωθεν τὰς ὁδοὺς tentavit Graux ‖ 15 ἤγουν inseruit Vári ‖ 18 πεδινοτέρων P^1R; item infra; correxi conlato scholio ad Oppiani Hall. II 363 scripto ‖ 20 Scribendum fortasse ἀλλ' ἐκ

XXI.

Περὶ πολιορκίας.

Οἱ δὲ πόλεις τειχήρεις ἑλεῖν πολέμῳ βουλόμενοι καὶ δι᾽ αὐτῶν τὸ πολέμιον ἅπαν συνταπεινῶσαι, πυκναῖς ἐπιδρομαῖς κατὰ τῆς αὐτῶν χρῶνται χώρας διά τε κουρσώρων καὶ τραπεζιτῶν, τῶν παρὰ τοῖς δυτικοῖς χωσαρίων καλουμένων, καὶ ἑτέρων ἱππικῶν καὶ πεζικῶν δυνάμεων, ἵνα τοῖς ‖ συχνοῖς [fol. 230r P^1] τραύμασι καὶ τοῖς ἀλλεπαλλήλοις ἐξανδραποδισμοῖς αὐτῶν τε τῶν ἐχθρῶν καὶ τῶν προσόντων αὐτοῖς καὶ τῷ μὴ ἐᾶσθαι τὴν αὐτῶν ἐργάζεσθαι χώραν ὡς βούλονται, ἀλλὰ παντοίως πιέζεσθαι, εὐχείρωτοι γίνωνται. εἰ γὰρ μὴ πρότερον αἵ τε ἄμπελοι καὶ τὰ καρποφόρα τούτων ἐκτέμνονται δένδρα καὶ τὰ θέρη κατακαίονται καὶ τὰ κτήνη ἀφαιροῦνται, ὅπως ἡ τοῦ λιμοῦ βία τούτους μετανάστας καὶ φυγάδας ποιήσῃ, ἐκπολιορκῆσαι πόλεις τῶν ὀχυρῶν εὐθηνουμένας τοῖς ἐπιτηδείοις καὶ τῇ τῶν μαχομένων πληθύι δυσχερέστατον. ὁ δὲ μὴ οὕτως τὰ κατ᾽ αὐτῶν διαθέμενος, ἀλλ᾽ ἐκ τοῦ προχείρου δορύκτητα τὰ τῶν ἐναντίων ποιῆσαι βουλόμενος ὀχυρώματα, μάτην τὴν κατ᾽ αὐτῶν ἐπέλευσιν ἐξαρτύεται. δεῖ δὲ ὥσπερ τοῖς ἐχθροῖς ἔνδειαν οὕτω καὶ τῷ οἰκείῳ στρατεύματι τὸ ἀνελλιπὲς τῶν χρειῶν περιποιήσασθαι. εἴπερ οὖν τῇ τῶν Ἀγαρηνῶν ἐμβαλεῖν μέλλει χώρᾳ, ἐξελικμήθη δὲ τὰ ἐδώδιμα ταῖς πυκναῖς ἐρημώσεσιν, ὥστε σπάνιν εἶναι τούτων ἐν τῇ πολεμίᾳ, καὶ τῷ στρατεύματι ἀμήχανον αὖ πάλιν πλεῖον τῶν κδ΄ ἡμερῶν κριθὴν τοῖς ἰδίοις ἀλόγοις ἀπὸ τῆς ἑαυτῶν χώρας βαστάσαι, αἱ δὲ πόλεις ἃς πολιορκῆσαι βεβούληνται πολυάνθρωποί τε εἰσὶ καὶ πλείονος καιροῦ προ-

---

7 ἀλλ᾽ επαλλήλοις P^1, ἀλλ᾽ ἐπαλλήλοις *n*, ἀλλ᾽ ἐπ᾽ ἀλλήλοις *k*, ἀλλεπαλλήλοις *vd* et fortasse ceteri *R* ‖ 10 γίνονται P^1R, correxit Graux ‖ 11 ἐκτέμνονται *nabkm*, ἐκτέμνωνται P^1Edv ‖ 12 κατακαίονται *abk*, κατακαίωνται P^1 et ceteri *R* | ἀφαιροῦνται omnes, ut videtur, codices ‖ 16 καταυτὸν P^1, κατ᾽ αὐτῶν *dnvk* et ceteri | προχύρου P^1n, προχείρου *dvk* et ceteri ‖ 18 Conicio ἐξαρτύσεται | δὲ] γὰρ P^1 ‖ 24 κριθὴν *u* et in marg. manus sec. cod. *b*, κριθῆναι P^1R ‖ 26 πολυάνθρωποί τε εἰσὶ P^1dvk, πολυάνθρωποι τέ εἰσὶ *n*; quid ceteri?

φὰς ἔχουσι, λῦσαι τὴν πολιορκίαν ὁ λιμὸς ἀναγκάσει, εἰ μὴ ἀπὸ τῆς τῶν Ῥωμαίων γῆς ἐπιχορηγοῦνται χρεῖαι τῷ στρατοπέδῳ. ὁπότ' ἂν δὲ ἐν τῇ τῶν Ἀγαρηνῶν χώρᾳ τῇ πολυφόρῳ καὶ τοσαύτην ἀφθονίαν παρεχούσῃ γεωργίων, εἴπερ ἀπὸ τῆς ἡμετέρας οὐκ ἐπισιτίζεται γῆς τὸ στράτευμα, ἀδύνατον ἐπὶ συχνῷ χρόνῳ καρτερῆσαι κατὰ τῶν ἐπινοουμένων τι κατορθῶσαι, πόσῳ μᾶλλον ἐν τῇ τῶν Βουλγάρων χώρᾳ, ὅπου ἔνδεια πάντῃ τῶν ἀναγκαίων ἐστίν, ἐξαιρέτως δὲ τῆς κριθῆς· εἰ γοῦν ἀπὸ τῆς ἡμετέρας αἱ χρεῖαι οὐκ ἐπιχορηγοῦνται τῷ στρατεύματι, ἄπρακτοι οἴκαδε ἀποστρέψουσι, καὶ ἃ οὐκ ἴσχυσεν ἂν μεγάλη ἰσχὺς καὶ βαρεῖα δύναμις τῶν πολεμίων κατορθῶσαι, ἡ τῶν ἀναγκαίων ἐργάσεται ἔνδεια καὶ τὴν πολιορκίαν λῦσαι καταναγκάσει.

Ἔξεστι τοίνυν τινὰ τῶν κλεισουρῶν παρὰ λαοῦ ἡμετέρου κατέχεσθαι πρὸς τὸ τοὺς ἡμιόνους καὶ τὰ ὑποζύγια τὰ κομίζοντα τὰς τῆς στρατιᾶς χρείας — εἰ τύχῃ — καὶ ἁμάξας [fol. 230^v P^1] *ἀκωλύτως διέρχεσθαι, καὶ δι' ἑτέρου αὖθις λαοῦ πεζικοῦ τε καὶ ἱππικοῦ κατὰ τὴν ὁδὸν ἐπακολουθοῦντος αὐτοῖς, εἰ φόβον ἔχοιεν, φυλάττεσθαι, ἵν' ἔχουσα τὸ ἀρκοῦν τῶν ἀναγκαίων ἡ στρατιὰ τῇ ἐπιμονῇ καὶ καρτερίᾳ πέρας ἀξιόλογον τοῖς βουληθεῖσι Θεοῦ συνεργοῦντος ἐπιθῆται. ἐπ' ἂν δὲ ὁ στρατὸς πρὸς τὴν πολιορκίαν ὁρμῆσαι μέλλοι, προαποστεῖλαι δέον λαὸν μετὰ στρατηγοῦ ἀνδρείου ἐπιδραμεῖν πρὸ τριῶν ἢ καὶ τεσσάρων ἡμερῶν εἰ δυνατὸν ἀγνοοῦσι τοῖς πολεμίοις καὶ αἰχμαλωτίσαι ἀνθρώπους καὶ ζῷα, ἵνα καὶ αἱ τῶν πολεμίων βουλαὶ γνωσθῶσιν ἀπὸ τῶν ἑαλωκότων αἰχμαλώτων καὶ δειλία αὐτοῖς ἐπεισέλθῃ. καὶ εἰ μὲν ὑποψία*

---

1 *λύσαι* P^1, ex *R*: *dnv* ‖ 2 *χρείαι* P^1 ‖ 4 *παρέχουσι* P^1, *παρέχωσι* *R*; corr. Graux | *γεωργίων* Vári, *γεωργιῶν* P^1R (excepto *b*, qui *γεωργῶν* habet) ‖ 6 *ἐπισυχνῷ* P^1 | *κατὰ τῶν ἐπινοουμένων* Vári, *καὶ τῶν ἐπαινουμένων* P^1 et (praeter *m*, qui *ἀπαινουμένων* in textu, *ἴσως ἐπαινουμένων* in marg. habet a manu secunda) *R* ‖ 7 *τί* P^1, ex R: *dv* ‖ 9 *εἰ γοῦν* Graux, *ἤγουν* P^1R | *χρείαι* P^1 ‖ 13 *λύσαι* P^1, ex *R*: *dnv* ‖ 14 Paragraphus non distinguitur in P^1*dvk* ‖ 16 *στρατειᾶς* P^1*n*, *στρατείας* *d* ‖ 21 *τοῖς βουληθεῖσι* Vári, cf. p. 37, vss. 2, 17, 26; *τοῖς βουλευθεῖσι* P^1R ‖ 22 *μέλλῃ* coniecit Graux ‖ 23 *ἀνδρίου* P^1, ex *R*: *Ek*

πολεμίων οὐκ ἔστιν, ἐκεῖσε προσμεινάτω· φόβου δὲ τοιούτου ἐπηρτημένου ὑποστρέψας τῷ στρατοπέδῳ ὑπαντησάτω, ὁ ⟨δὲ⟩ βασιλεὺς ἡμῶν ὁ ἅγιος τῆς πολεμίας ἐπιβὰς ἐν τάξει ὁδοιπορείτω, καθὼς ἐξεθέμεθα. ἡνίκα δὲ τῇ πολιορκεῖσθαι μελλούσῃ πόλει πλησιάσει, ὡς ἀπὸ διαστήματος ἓξ μιλίων ταύτης ἀπληκευέτω· καὶ μίαν ἱππικὴν τάξιν ὀλίγον λαὸν ἔχουσαν ⟨προαπο⟩στειλάτω, ὄπισθεν δὲ τούτων ἐνέδρας ἐξ ἑτέρας ἱππικῆς τάξεως στησάτω· εἰ δὲ ἔμπροσθεν — εἰ τύχῃ — πρὸ τῆς πόλεως παραδείσους εἶναι καὶ ἀμπελῶνας καὶ δένδρη, ἐκτεμνέτωσαν καὶ ἐκριζούτωσαν καὶ πυρπολείτωσαν, ἵν', εἴ ποτε οἱ πολέμιοι διὰ τὰ οἰκεῖα πράγματα δεινοπαθήσαντες ἐκδράμωσι τοῦ ἀπώσασθαι τοὺς τὰ ἐκείνων δῃοῦντας καὶ μάχην συνάψωσιν, οὗτοι τὴν ἐσκαιωρημένην πλασάμενοι φυγὴν ἴσως ἐφελκύσωνται τούτους, ἄχρις οὗ τῇ ἐνέδρᾳ περιπαρῆναι παρασκευάσωσι. τοῦτο δὲ γενέσθαι ἐκτιθέμεθα τοῦ ἀποπειράσασθαι ἕνεκεν καὶ καταμαθεῖν πρότερον τόν τε λαὸν τὸν ἐντὸς καὶ τὸ πρόθυμον καὶ τὴν ἰσχὺν αὐτῶν· καὶ εἴπερ τούτους ὀλιγανδροῦντας ἐκ τῆς ἀκριβεστέρας ταύτης καταμάθοι πείρας, χωρεῖν πρὸς πολιορκίαν προθύμως. μετὰ δὲ τὴν τοιαύτην ἀπόπειραν ἀναλαμβανόμενος ὁ βασιλεὺς ἡμῶν ὁ ἅγιος ἀπὸ πασῶν τῶν ἱππικῶν τάξεων τοὺς ἐκλεκτοὺς καὶ εὐωπλισμένους πρὸς κατασκοπὴν ἀπίτω τοῦ τε ἀπλήκτου καὶ τῆς πόλεως, καὶ ταύτην κύκλῳ περιελθὼν καὶ διασκοπήσας καὶ νείμας ἑκάστῳ ἐγγράφως τοὺς ἀφωρισμένους τόπους τοῦ τε ἀπλήκτου καὶ τῆς τειχομαχίας ὑποστρεφέτω πρὸς ὃ ἦν ἀπλῆκτον. τῇ δὲ ἐπιούσῃ πρωΐθεν ἐκτά||ξας ἐνόπλους ὁ βασιλεὺς ἡμῶν [fol. 231r P1] ὁ ἅγιος τάς τε ἱππικὰς καὶ πεζικὰς τάξεις σὺν εὐταξίᾳ καὶ κόσμῳ πρὸς τὴν πόλιν χωρείτω, ἵνα καὶ ἀπὸ μόνης τῆς θέας καταπλαγέντες δειλιάσωσιν οἱ πολέμιοι· τῶν δὲ πυλῶν πασῶν ἀπ' ἐναντίας τάξεις στησάτω τὰς αὐτάρκεις πρὸς

---

2 *ἀπαντησάτω* voluit Graux | *δὲ* Vári inseruit ‖ 5 *ἀπο* P^1 ‖ 7 *προαποστειλάτω* Vári, *στειλάτω* P^1R ‖ 13 *δῃοῦντας* Vári, *δηουμένας* P^1, *δηουμένους* *va*, *δειουμένους* *nd* et fortasse *E*, *δεῖ· οὐ μένους* *km*, *δειομένους* *b*; in marg. cod. *m* a manu sec. legitur: *δῃουμένους* ‖ 15 *παρασκευάσωσι* *abk* et *u*, *παρασκευάσουσι* P^1*dvn*, *παρασκευάζουσι* *Em*

φυλακήν, ἵνα μὴ ἐξαίφνης συγκεχυμένου τοῦ ὑπουργικοῦ, ἅτε φροντιζόντων ἑκάστων τὰ τοῦ οἰκείου ἀπλήκτου, ἐκδραμόντες ἀπὸ τῆς πόλεως οἱ πολέμιοι τούτους διαταράξωσι· καὶ διοριζέσθω ἕκαστον ἀπληκεύειν εἰς τὸν ἀποκεκληρωμένον αὐτῷ τόπον, ἡ δὲ βασιλικὴ σκηνή, καθὰ καὶ ἀλλαχοῦ διείληπται, τὸν ὀχυρώτερον καὶ ὑψηλότερον ἐχέτω τόπον. ὁ δὲ ἐντὸς χάραξ ἀφιστάσθω τοῦ τείχους ὡσεὶ τόξων δύο βολὴν ἢ καὶ πλέον, ὅσον εἰς αὐτὸν δηλαδὴ οὔτε τὰ ἀπὸ τόξου πεμπόμενα βέλη, ἀλλʼ οὐδὲ τὰ ἀπὸ τῶν πετροβόλων ἀκοντίσματα δυνατὸν ἐφικνεῖσθαι· πλὴν μὴ πέρα τοῦ δέοντος ἔστω τὸ διάστημα, μή ποτε μήκοθεν ὄντος τοῦ ἀπλήκτου ἄδειαν εὑρίσκοντες οἱ πολέμιοι ἐξιόντες τῶν πυλῶν πυρπολῶσι καὶ κατακόπτωσι τὰ πολιορκητικὰ ὄργανα· εἰ δὲ σύμμετρον γένηται τὸ διάστημα, καὶ ἡ στρατιὰ ἀβλαβὴς συντηρηθήσεται, καὶ τοῖς ἑλεπολικοῖς ὀργάνοις καὶ τοῖς φυλάττουσιν αὐτὰ χρείας ἐπειγούσης οἱ στρατιῶται ἀπὸ τῶν σκηνῶν ἐξερχόμενοι σὺν δρόμῳ ἐπιβοηθήσουσι. χρὴ δὲ καὶ ἔξωθεν τοῦ ἀπλήκτου τάφρον εἶναι, ἵνα ἀμφοτέρωθεν ἀσφαλῶς φυλάττηται τὸ στρατόπεδον. εἰ δὲ χρονία ἡ πολιορκία γενέσθαι μέλλει, καὶ τεῖχος δομείσθω πρὸς ἀσφάλειαν τοῦ λαοῦ. οὐκ ἔστι δὲ δυνατόν, κυκλόθεν τοῦ τείχους ἀπληκεῦσαι μελλούσης τῆς στρατιᾶς, εἰς τετραγώνου σχήματος εἶδος ἀποτελεσθῆναι τὸ ἀπλῆκτον, ἀλλὰ κυκλοτερές, παρεκτεινομένης καὶ λεπτυνομένης τῆς στρατιᾶς διὰ τὴν κατεπείγουσαν χρείαν, ὅπως μήτε λαὸς πρὸς συμμαχίαν, εἰ βούλοιτο, τὴν πόλιν εἰσελθεῖν δύναιτο, μήτε τροφὰς ἢ ἀγγελίας οἱ ἐντὸς δέχωνται ἢ πέμπωσι πρὸς τοὺς ὁμοφύλους, ἄλλως τε δὲ ἵνα μὴ ἀφʼ ἑνὸς μέρους ἢ δύο ἡ τειχομαχία γένηται ἀλλὰ πανταχόθεν, ὅπως περισπώμενοι ἐξ ἑκάστου μέρους καὶ ἀντιποιούμενοι τοῦ παντὸς μερίζωνται καὶ διασκορπίζωνται, κἀντεῦθεν ἀσθενέστεροι καὶ εὐκαταγώνιστοι

---

2 ἑκάστων Graux, ἑκάστω *P*¹*R* ‖ 3 τούτοις *P*¹ ‖ 15 ἑλεπολικοῖς *P*¹, ex *R*: *dnk* ‖ 16 φυλάσσουσιν *P*¹*R*; correxi ‖ 21 κυκλώθεν *P*¹ ‖ 22 μελλούσης τῆς στρατιᾶς Graux, μέλλουσαν τὴν στρατιὰν *P*¹*R* ‖ 23 κυκλωτερὲς *R* ‖ 26 Ante τὴν πόλιν inserunt *P*¹*R* πρὸς (*n* πρὸ), quod delevi ‖ 28 Ante ἵνα insertum est in *R* καὶ

γίνωνται. εἰ δὲ τέλματα ἢ ὅρος ἀπὸ θατέρου μέρους προσπελάζει τῷ τείχει, ‖ εἰς μόνον τὸν ἐπιτήδειον τόπον [fol. 231v P^1 ἀσφαλῶς γινέσθω τὸ ἀπλῆκτον. τὰ δὲ πολιορκητικὰ ὄργανα συντομίᾳ καὶ ταχυτῆτι γενέσθω πολλῇ, ἵνα μὴ τριβὴν εἰς αὐτὰ δεχόμενα τοῦ χρόνου ἐπὶ κενῷ καταναλίσκωνται αἱ τροφαί.

XXII.

Περὶ τοῦ πῶς δεῖ φυλάττεσθαι τοὺς εἰς συλλογὴν χρειῶν ἀποστελλομένους καὶ τοὺς νέμοντας τοὺς ἵππους.

Ἑκάστῃ οὖν ἡμέρᾳ φοῦλκα εἰς φυλακὴν τῶν τε εἰς συλλογὴν χόρτου ἐξερχομένων καὶ τῶν τοὺς ἵππους νεμόντων στελλέσθωσαν· εἰς καθαροὺς δὲ τόπους τούτους νεμέτωσαν καὶ μὴ εἰς δασεῖς καὶ ὑλώδεις, ἵνα μὴ ἐν τοῖς ὑλώδεσι τόποις τῶν ἐχθρῶν ἀποκρυπτομένων ἀπροόπτως ὑπ' αὐτῶν καταβλάπτωνται. δουκάτωρας δὲ ἐμπείρους οἱ ἄρχοντες τῶν φούλκων ἐχέτωσαν ἐπισταμένους τὰς ὁδούς, δι' ὧν ἐστιν εἰκὸς ἐπελθεῖν τοὺς πολεμίους, καὶ ταύτας ἀσφαλῶς φυλαττέτωσαν· ἐχέτωσαν δὲ καὶ βίγλας εἰς ἐπιτηδείους τόπους, ἀφ' ὧν δύνανται πολὺ διάστημα κατοπτεύειν γῆς. τοῦ δὲ ἡλίου φαίνοντος ἔτι πάντες ὑποστρεφέτωσαν πρὸς τὸ ἀπλῆκτον· οἱ δὲ βιγλάτωρες, οἱ ἀπὸ τοῦ φοσσάτου ἀποστελλόμενοι, τούτων ὑποστρέφειν μελλόντων κατὰ τὸ ἔθος ἐξίτωσαν.

XXIII.

Περὶ τοῦ πῶς δεῖ τροπώσασθαι τοὺς πολεμίους τοὺς παρατρέχοντας καὶ ἐνέδρας τιθεμένους κατὰ τῶν εἰς συλλογὴν χρειῶν ἐξερχομένων.

Εἰ δὲ πολεμίους μάθῃ ὁ βασιλεὺς παρατρέχοντας καὶ ἐνεδρεύοντας κατά τε τῶν ἐξιόντων εἰς συλλογὴν χρειῶν

---

1 ὅρους P^1 et praeter *n* (qui ὅρος) atque *v* (qui ὅρος habet) *R* quoque | θατέρου P^1R ‖ 2 τείχη P^1 ‖ 4 ταχύτητι *R* (praeter *k*, qui ταχὺ, et *a*, qui ταχὺ τῇ habet) ‖ 5 καταναλίσκονται P^1, ex *R*: *dk* (ἀναλίσκωνται *u*) ‖ 18 φυλαττέσθωσαν *R* ‖ 25 ἐνέδρους τιθεμένας P^1

καὶ τῶν τοὺς ἵππους νεμόντων, νυκτὸς σὺν τοῖς ἐξ ἔθους ἀποστελλομένοις φούλκοις καὶ ἕτερον ἱππικὸν μάχιμον στειλάτω χρήσιμον ἀρχηγὸν ἔχον τῶν ἀνδρείων τινὰ καὶ ἐμπείρων, καὶ παρεγγυησάτω τούτῳ σκοτίας ἔτι οὔσης διχῇ διελεῖν τὸν λαὸν καὶ δύο καταστῆσαι ἐνέδρας, μίαν προσωτέρω ἑτέραν δὲ ὄπισθεν. καὶ τῶν ἐχθρῶν κατὰ τῶν τὰς χρείας συλλεγόντων ἢ τῶν τοὺς ἵππους νεμόντων ὁρμησάντων οἱ τῆς πρώτης ἐνέδρας ἐκδραμόντες σφοδρᾷ ῥύμῃ τούτοις συρραγήτωσαν· ὁ δὲ ὄπισθεν λόχος ἐξελθὼν συντεταγμένος ἀκολουθείτω τούτοις ἄχρις οὗ ἀπὸ τῶν ἑαλωκότων αἰχμαλώτων πληροφορηθῶσι μὴ εἶναι τῶν ἐναντίων ἑτέραν δύναμιν [fol. 232r P^1] ἐνεδρεύουσαν, καὶ μετὰ βεβαίωσιν ‖ ἐν ἀσφαλεῖ ἀνὰ κράτος καὶ αὐτοὶ διωξάτωσαν, ἕως ἂν τέλεον αὐτούς, Χριστοῦ ἀντιλήψει, ἐξαφανίσωσιν. εἰ δὲ οἱ πολέμιοι δι' ὀλιγότητα καὶ δειλίαν οὐκ ἀναδεύονται πρὸς πόλεμον, χρὴ τοῖς ἐρανιζομένοις ὑπουργοῖς τὰ σιτία ἀναμῖξαί τινας τῶν μαχίμων στολὰς ἠμφιεσμένους ὑπουργῶν, ἵνα ὑποκρύπτωνται τὰ τούτων ὅπλα, καὶ πρὸς τὸ μέρος, οὗ παρατρέχειν γνῷ τοὺς πολεμίους, ἐκεῖσε μετὰ τῶν ὑπηρετῶν στειλάτω εἰς τὰ χωρία συνεισελθεῖν· τὰ δὲ φοῦλκα ἐγγύθι τῶν χωρίων κεκρυμμένα ἔστωσαν, καὶ ἐὰν οἱ πολέμιοι τῷ προσχήματι τούτῳ ἀπατηθῶσι καὶ πρὸς τὸ κατασχεῖν τούτους ἐπέλθωσιν, οἱ ἀναμὶξ ὄντες τοῖς ὑπηρέταις στρατιῶται συμπλακέντες τοῖς ἐναντίοις μικρὸν τούτους ἀναχαιτίσουσιν, εἶτα οἱ ἐν ταῖς ἐνέδραις ἐξελθόντες ἀξιόλογον ἔργον ὅσον ἐστὶ στοχάσασθαι ἐκτελέσουσι.

XXIV.

Περὶ τοῦ εἰ γνωσθῶσιν οἱ ἀρχηγοὶ τῶν πολεμίων μετὰ τῆς ὑπ' αὐτοὺς δυνάμεως κρύφα μέλλοντες

---

1 *ἐξέθους* P^1 ‖ 4 *διχῆ* P^1R ‖ 6 *καὶ*] *κατὰ* P^1 ‖ 8 *σφόδρᾳ* P^1 ‖ 9 *συντεταγμένος* Vári, *συντεταγμένοις* P^1R ‖ 12 *ἐν ἀσφαλεῖ* Vári, *ἀσφαλῆ* P^1, *ἀσφαλῆ* R ‖ 13 *χ͡υ* P^1R ‖ 16 *ἀναμίξαι τινὰς* libri praeter *k* (qui *ἀναμῖξαι τινὰς* exhibet); correxit Graux ‖ 18 In *V* probabiliter *μέτρος* legebatur pro *μέρος* ‖ 24 *ἀναχαιτήσωσιν* P^1, *ἀναχαιτίσωσιν* R; correxi ‖ 25 *ἐκτελέσωσι* P^1 ‖ *28 ὑπαυτοὺς* P^1

ἐπιβουλεύσασθαι τῷ στρατοπέδῳ ἢ τοῖς πρὸς συλλογὴν ⟨χρειῶν⟩ ἐξιοῦσιν ὑπουργοῖς.

Εἰ δὲ τοὺς τῶν δυσμενῶν ἀρχηγοὺς ὁ βασιλεὺς πύθηται τῇ στρατιᾷ μέλλοντας κρύφα καὶ ἀδοκήτως συμβαλεῖν ἢ τοὺς τὰς τροφὰς ἐρανιζομένους ὑπουργοὺς τραυματίσαι, πλείονας δεῖ λόχους ἱππικῶν τάξεων παρασκευάσαι, ἐξερχομένου καὶ αὐτοῦ τοῦ ἁγίου βασιλέως ἡμῶν καὶ ἐν ἐπιτηδείῳ τόπῳ ἐγκρυπτομένου. Ἐπειδ' ἂν δὲ συναφθῇ πόλεμος καὶ καρτερὰ ἀναφθῇ μάχη, εἰ μὲν τοὺς πολεμίους ἐπικρατεστέρους θεᾶται, βοήθειαν στελλέτω τοῖς πονουμένοις καὶ ὀκλάζουσιν ἀκολουθῶν καὶ αὐτὸς κατόπιν συντεταγμένος· καὶ εἰ φρονίμως καὶ ἀνδρικῶς οἱ σταλέντες τὰ τοῦ πολέμου διάθοιντο, ὑπερισχύσουσι τῶν ἐχθρῶν τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι· πλὴν ὁ βασιλεὺς ἡμῶν ὁ ἅγιος, ἀλλὰ καὶ πᾶς ἄρχων τοῦ φοσσάτου ἐν καιρῷ πολιορκίας μὴ πόρρω διωκέτω, μήτε μὴν τὴν τάξιν αὐτοῦ ἄνευ μεγάλης περιστάσεως λυέτω, εἰ μή ποτε οἱ ἐχθροὶ ἁδρὰν ἔχοντες δύναμιν καὶ τῶν λοιπῶν ὑπερισχύσαντες τάξεων σφοδρᾷ ῥύμῃ καὶ αὐτῷ ἐπέλθωσιν· ὅτ' ἂν δὲ πολέμιοι ἀπὸ τῶν ἐκτὸς ἐπέρχωνται, ἡ πολιορκία σχολὴν ἀγέτω, μόνον δὲ τὸ ἄπληκτον καὶ τὰ πολιορκητικὰ ὄργανα ἀσφαλῶς φυλαττέσθωσαν μετὰ τοῦ ἐξαρκοῦντος λαοῦ.

XXV.

Περὶ τοῦ πῶς δεῖ νυκτὸς τῷ ἀπλήκτῳ τῶν πολεμίων ἐπελθεῖν. [fol. 232ʳ P¹]

Εἰ δὲ παραφυλάττοιεν ἑαυτοὺς οἱ ἐκτὸς πολέμιοι καὶ μηδ' ὁπωσοῦν παρὰ τῶν ἡμετέρων ἐπιτηδευθέντες ἐτραυ-

---

2 χρειῶν quod omm. libri, inseruit *d* ‖ 3 εἰ δὲ τοῖς τῶν δυσμενῶν ἀρχηγοῖς ὁ βασιλεὺς πύθονται *P*¹, idem, nisi πύθηται *R* (cf. p. 22, vs. 19/20); conlato p. 24, vs. 15 malim πύθοιτο scribere ‖ 6 ἱππικὸν *P*¹ ‖ 13 ὑπερισχύσουσι Vári, ὑπερισχύσωσι (-σιν *n*) *P*¹*R* ‖ 17 ἁδρὰν *P*¹*vk*, ἄναδραν *n* ‖ 18 σφόδρᾳ *P*¹ ‖ 26 μηδ' ὁποσοῦν *P*¹ et praeter *db*, qui μηδ' ὁπωσοῦν habent et *n*, qui μηδόποσοῦν exhibet, etiam R

ματίσθησαν, προσήκει μαθεῖν δι' αἰχμαλώτων ἢ κατασκόπων ἢ αὐτομόλων, ἐν ποίῳ αὐλίζονται τόπῳ καὶ ὁπόσην δύναμιν ἔχουσι. καὶ εἰ μὴ πόρρω τοῦ φοσσάτου εἶεν, ἀλλ' ὅσον οὐχ ὅλης ἡμέρας διάστημα, ὡς εἶναι δυνατὸν ἀπὸ ἑσπέρας ἀρξάμενον τῆς ὁδοῦ περὶ τὸ λυκαυγὲς καταλήψεσθαι τὸ ἐκείνων ἄπληκτον, τότε μείζονα δύναμιν ἱππέων παρ' ἣν οἱ πολέμιοι ἔχουσιν ἀφορίσας ὁ βασιλεὺς ἀναλαβόμενός τε καὶ πεζοὺς ἀκοντιστὰς καὶ τοξότας καί τινας τῶν ὁπλιτῶν ἔχοντας ἄλογα κρείττονα καὶ Ῥῶς ἱππότας — περιποιησάμενος δηλονότι καὶ τὴν τοῦ ἀπλήκτου ἀσφάλειαν διὰ στρατοῦ ἐξικανοῦντος κατὰ τῶν ἐχθρῶν — μετὰ δουκατώρων ἐμπείρων ἀπίτω, μηδενὸς εἰδότος, ἐκτὸς τῶν συμβούλων, ὅπῃ πορεύεται· πλὴν μὴ ἀτάκτως καὶ ὡς ἔτυχε τὴν πρὸς ἐκείνους ὁδὸν στελλέσθω, ἀλλ' ἑκάστη παράταξις τῇ ἄλλῃ ἐν τάξει καὶ σιωπῇ ἐφομαρτείτω, οἱ δὲ τῆς πεζικῆς στρατιᾶς κατόπιν πασῶν τῶν ἱππικῶν τάξεων ἱππόται καὶ αὐτοὶ σὺν τοῖς Ῥῷς πορευέσθωσαν, καὶ εἴπερ ἀφυλάκτους καταλήψονται τοὺς ἐχθροὺς ἄρτι διαυγαζούσης ἡμέρας, συνεργίᾳ Θεοῦ μέγα ἔργον ἀνύσουσι. τῶν δὲ πολεμίων γνόντων, εἰ μὲν εἰς μάχην στῶσιν, ἐλάττους ὄντες ἡττηθήσονται, εἰ μή ποτε σφάλμα τι παρὰ τῶν ἡμετέρων συγχωρήσει Θεοῦ γένηται. δεῖ γὰρ τὰς τῶν ἐχθρῶν ὑφορώμενον ἐνέδρας μὴ ἐᾶσαι τὸν λαὸν ἀτάκτως ἐμβαλεῖν τῇ τούτων ἀποσκευῇ, μή ποτε τῶν οἰκείων ἀνὰ ταύτην σκεδασθέντων ἐπιπεσόντες οἱ δυσμενεῖς, ὅπερ ἀεὶ τούτοις ἐξ ἔθους νῦν μεμηχάνηται, ἐν τοῖς ἀπλήκτοις αὐτῶν τινα βλάβην εἰς τὸν στρατὸν ἐργάσωνται·

---

3 *ἔχουσιν* P^1, ex *R*: habent *ndv* ‖ 4 *οὐχ'* P^1 ‖ 5 *περὶ πολύκαυγες abmv, περὶ τὸ πολύκαυγες k, περιπολύκαυχες n, περὶ τὸ λύκαυγες* — quod emendavit Graux — P^1*Ed*; quid *b*? ‖ 8 *καί τινας d*; ceteri forte omnes *καὶ τινὰς* ‖ 9 *ἱππώτας* P^1, ex *R*: *d* ‖ 11 *ἐξἱκανοῦντος* P^1 ‖ 13 *ὅπη* P^1*R* ‖ 15 *ἐντάξει* P^1 | *ἐφομαρτείτω dnb, ἐφαμαρτείτω Emv, ἐφαρματείτω k, ἐφομωρτείτω* P^1; quid *a*? ‖ 16 *ἱππῶται* P^1, ex *R*: *Endvk* ‖ 19 Ante *πολεμίων* inserit *E λοι*, ceteri *R*: *λοιπῶν*; probabiliter et in *V* ut in *E* legebatur *λοι* insertum ‖ 19/20 *εἰς μὲν εἰς* P^1 ‖ 22 *ἐᾶσαι* praeter *dnv* (et P^1), qui *ἐάσαι* habent, omnes *R* ‖ 25 *ἐξέθους* P^1 / *νῦν omm. R* ‖ 26 *τινὰ* omnes, ut videtur, codices | Exceptis *ab omnes codices ἐργάσονται*

ἀλλὰ πρότερον τῆς ἀπωλείας τοῦ τῶν ἐχθρῶν μαχίμου φροντίσαντες εὐχερῶς ἕξοιεν ἐπ' ἔσχατον καὶ τὰ προσόντα αὐτοῖς ἅπαντα. εἰ δὲ φυγῇ χρήσονται, διώκειν δεῖ αὐτοὺς μὴ ἀφυλάκτως, ἀλλὰ μετὰ ἀκριβείας καὶ ἐμπειρίας· καὶ εἰ καταλήψονται τούτους καὶ ἀπὸ τῶν ἑαλωκότων ὡσεὶ σφοδρὰν ποιησάσθωσαν τὴν κατ' αὐτῶν δίωξιν καὶ συνεργίᾳ Θεοῦ ὄλεθρον αὐτῶν ἐργάσωνται μέγαν. εἰ δὲ εἰς ὄρος εἴτε ἕτερόν τινα ὀχυρὸν καταφύγωσι τόπον, καταλαμβανόντων ‖ τῶν πεζῶν καὶ [fol. 233ʳ P^1] διαταξαμένων ὡσαύτως καὶ τῶν καβαλλαρίων, καθὼς ὁ τόπος ἄδειαν δίδωσι, τῆς κατ' αὐτῶν στερρῶς ἐχέσθωσαν μάχης· εἰ δὲ καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ ἔθνους ἐκεῖσέ εἰσι, καταλιπεῖν αὐτοὺς οὐ συμφέρον, ἀλλ' εἰ δεήσει καὶ τὸ λοιπὸν τῆς στρατιᾶς μεταστήτω κἀκεῖσε γενέσθω, καὶ μὴ ἐαθῶσιν οἱ ἐχθροί, ἕως ἂν ἢ πεζοὶ τοὺς ἵππους λιπόντες διὰ τῶν ὀρέων δυνηθῶσι φυγεῖν ἢ πολέμῳ ἁλῶσι.

XXVI.

Πῶς δυνατόν ἐστι μετ' ἐπιτηδεύσεως τοὺς πολιορκουμένους πρὸς τὰ ἐκτὸς ἐπισπάσασθαι καὶ τραυματίσαι αὐτούς.

Δυνατὸν δέ ἐστι καὶ τοὺς ἐν τῇ πόλει ἐπιτηδεύσασθαι καθὼς πολλάκις ἐθεασάμεθα γεγονὸς αὐτοί τε ἡμεῖς καὶ ἕτεροι πλεῖστοι. δεῖ γὰρ νύκτωρ ἐν ταῖς σκηναῖς κατέναντι τῶν τῆς πόλεως πυλῶν δύναμιν ἱκανὴν πεζικὴν ἐγκρύψαι, ἀνὰ χεῖρας ἐχόντων ἑκάστων τὰ ἐπιτήδεια ὅπλα — ἐμπειρίᾳ δὲ καὶ φρονήσει πλεῖστοι οἱ τούτων ἀρχηγοὶ τῶν ἄλλων διαφερέτωσαν — πρὸς τούτοις καὶ ἐξ ἱππέων ἐνέδρας καταστῆσαι ἐν ἐπιτηδείοις τόποις ἐπιστῆσαί τε καὶ αὐτοῖς ἡγε-

---

2 ἐπ' ἔσχατον Vári, ἐπεσχάτων P^1dnk, forte etiam ceteri *R* (praeter *v*, qui ἐπ' ἐσχάτων habet) ‖ 7 ἐργάσωνται Vári, ἐργάσηνται *n* (probabiliter *E*), ἐργάσηται *m*, ἐργάσονται ceteri | ἕτερον τινὰ, praeter *d*, omnes forte codices ‖ 9 ὡσαύτως P^1 ‖ 11 οἱ omm. *R* | ἐκεῖσε εἰσὶ P^1R ‖ 13 κακεῖσε P^1 ‖ 15 ἀλῶσιν P^1R, correxi ‖ 17 ἐπισπάσασθαι Hase, ἐπισπασάμενον P^1R ‖ 26 ἐπιστῆσαι τὲ P^1

μόνας τῶν ἀρίστων καὶ ἐπιλέκτων· εἶτα πλάσασθαι φανερὰν ἐξέλευσιν, ὡς δῆθεν τῶν ἐκτὸς πολεμίων φανέντων καὶ τοῖς τοὺς ἵππους νέμουσι βουλομένων ἐπιτεθῆναι, καὶ τὸ ἀπλῆκτον κενὸν καὶ ἔρημον μαχομένων πρὸς ἀπάτην τῶν ἐχθρῶν παραδεικνύναι, μόνων ὡς εἰκὸς φαινομένων τῶν ὑπουργῶν καὶ τὰς προσηκούσας αὐτοῖς ἐνεργούντων ὑπηρεσίας· μετὰ δὲ τὸ μακρυνθῆναι τῆς πόλεως ἐν ἀποκρύφῳ στῆναι τόπῳ καὶ βίγλας ἔχειν τοῦ ἀκριβῶς ἐπισκοπεῖν τὸ ἀποβησόμενον. ἐπειδ᾽ ἂν δὲ τὸν μάχιμον οἱ πολιορκούμενοι λαὸν γνῶσι πρὸς πόλεμον τὸν ἐκτὸς ἐξελθόντα, μετὰ τὸ ἐκείνους μακρυνθῆναι, ἴσως οἱ ἐχθροὶ τῶν πυλῶν ἐξελθόντες ἐπιδραμοῦνται τοῖς πολιορκητικοῖς ὀργάνοις πρὸς τὸ συντρῖψαι ταῦτα καὶ πυρπολῆσαι. τούτου δὲ γενομένου οἱ ταῦτα φυλάττοντες φυγὴν ὑποκριθήτωσαν πρὸς τὸ ἀπλῆκτον, ἀφ᾽ οὗ δὲ καὶ πρὸς αὐτὸ θαρρήσουσιν οἱ δυσμενεῖς εἰσελθεῖν, καρτερησάτωσαν ⟨οὖν⟩ οἱ λοχῶντες ἐν ταῖς σκηναῖς, ἄχρις ἂν ἀφαρπάζειν τὰ λάφυρα ἄρξωνται· καὶ τότε οἱ μὲν τῆς ἱππικῆς ἐνέδρας πρὸς τὸ τὰς πύλας κατασχεῖν καὶ τοὺς πολεμίους ἐκτὸς ἀπεῖρξαι ὀξέως ὁρμησάτωσαν, οἱ δὲ πεζοὶ τῶν σκηνῶν ἐξελ-
[fol. 233^v P^1] θόντες τῆς ἀπὸ χειρὸς μάχης ἁπτέσθωσαν, ‖ καὶ εἴπερ καλῶς καὶ εὐτάκτως τὸ τοιόνδε ἐπιτήδευμα οἱ ὑπολειφθέντες ἡγεμόνες διάθοιντο ἐπισκήπτοντες μὴ ἀτάκτως τινὰ πρὸ καιροῦ ἐκδραμεῖν κἀντεῦθεν εὐφώρατον γενέσθαι τὴν ἐνέδραν τοῖς πολεμίοις, ἀξιομνημόνευτον ἔργον Θεοῦ κατορθωθήσεται χάριτι· εἴδομεν γάρ, ὥσπερ εἴρηται, αὐτοί τε καὶ ἡμεῖς καὶ οἱ ἄλλοι μυρίοι τῷ τοιούτῳ τρόπῳ οὐ μόνον μεγάλως τραυματισθέντας τοὺς ἐναντίους, ἀλλὰ καὶ φρούρια ἐνίοτε αὐτο-

---

10 *τὸν* *k*, *τῶν* P^1R ‖ 12 *συντρίψαι* P^1R (praeter *n*, qui *συντρίψας* habet); correxi ‖ 13 *φυλάσσοντες* P^1R, correxi ‖ 15 *θαρρήσουσιν* Graux, *θαρρήσωσιν* P^1R ‖ 15/16 Post *καρτερησάτωσαν* inserui *οὖν* ‖ 16 *λοχῶντες* Vári, *λοχοῦντες* P^1R (*λαχόντες* *n*) ‖ 17/18 *ἱππι|ἐνέδρας* P^1 ‖ 19 *ἀπεῖρξαι* praeter P^1v, qui *ἀπείρξαι*, et *n*, qui *ἀπείρξας* habet, ceteri *R* omnes, excepto forte *E*, quem idem habere opinor, quod P^1 ‖ 22 *διάθοιντο* manus correctrix cod. *k*, *διάθυντο* P^1d, *διάθηντο* ceteri ‖ 23 *εὐφόρατον* P^1 et (praeter *ab* forte) *R*, item infra *εἴδωμεν* ‖ 26 *μύριοι* P^1, ex *R* habent, quos vidi, *dnvk* ‖ 27 *αὐτοβοεῖ* P^1R; correxi

βοεὶ ἁλόντα. εἰ δὲ ἔφοδος μεγάλων πολεμίων δυνάμεων προσδοκᾶται, ἀποχωρεῖν δεῖ τῆς πολιορκουμένης πόλεως, καὶ ταύτης πορρωτάτω ἐν ἐπιτηδείῳ τόπῳ στρατοπεδεύειν κἀντεῦθεν ἑτοιμάζεσθαι πρὸς τὴν τῶν πολεμίων παράταξιν.

XXVII.

Περὶ τειχομαχίας.

Ἐπειδὴ δὲ τῆς πολιορκίας ἀρξάμενοι πρὸς ἕτερα τὸν λόγον μετηγάγομεν, νῦν καὶ περὶ αὐτῆς κατὰ τὸ ἐγχωροῦν διαληψόμεθα. ἡ πολιορκία, ἤτοι ἡ τειχομαχία, πολυειδὴς καὶ πολυμήχανός ἐστι. γίνονται γὰρ καὶ ὑπὸ γῆν ὀρύγματα, καὶ κριοὶ κατασκευάζονται καὶ χελῶναι καὶ πετροβόλοι λέσαι τε καὶ ξύλινοι πύργοι καὶ κλίμακες, καὶ χωμάτων σωρεῖαι εἰς βουνὸν ἀποτελούμεναι καὶ ἕτερα ἑλεπολικὰ κατασκευάζονται καὶ ἐπιτηδεύονται ὄργανα, ὑπὲρ ὧν ταῖς τῶν παλαιῶν βίβλοις ἐντυχὼν ἐπιστατικώτερον καὶ πλείονα τούτων εὑρήσεις συγγεγραφηκότας ἐκείνους, καὶ κάλλιστα καὶ χρησιμώτατα· διὰ τοῦτο οὖν περιττὴν ἡγησάμεθα τὴν περὶ τούτων ἐπὶ λεπτὸν γραφήν, τοῦ λόγου τὸν κόρον καὶ τὴν γραφὴν ἐκφεύγοντες. ἔξεστι δὲ ⟨καὶ⟩ τῶν ἡγεμόνων ἐξ ἐναντίας ἕκαστον τοῦ ἰδίου ἀπλήκτου τὴν στάσιν ἔχοντα πολιορκεῖν, ἔπειτα κρεῖττον τῶν ἑλεπολικῶν μηχανημάτων κατὰ τὸ εὐκολώτερον μέρος τῆς τάφρου τῶν πολεμίων καὶ τοῦ τείχους σαθρότερον ἔχειν τε καὶ προσφέρεσθαι, ὡσαύτως καὶ τὴν ἰσχυροτέραν δύναμιν καὶ τῶν ἀρχηγῶν τοὺς ἐμπείρους· καὶ μήτε νυκτὸς μήτε ἡμέρας ἀνίεσθαι τὴν τειχομαχίαν καθ' ὅλου τοῦ τείχους τῆς πόλεως, ὅπως τῇ συνε-

---

9 *πολυμήχανος ἐστὶ P*[1], ex *R*: *dn* | *γὴν P*[1] ‖ 10 *πετροβόλοι* Graux, *πετρόβολοι* omnes, quos vidi, codices cum *E* ‖ 12 *σωρεῖαι* Vári, *σωρεία P*[1]*R* (*d*: *σωρεῖα*) | *ἀποτελούμεναι* Vári, *ἀποτελούμενα P*[1]*R*; Graux *ἀποτελουμένων* scripsit | *ἑλεπολικὰ P*[1], ex *R*: *dnk* ‖ 16 Omnes, quos vidi codices cum *Em χρησιμότατα* habent ‖ 17 *ἐπὶ λεπτὸν* Vári, *ἐπιλεπτῶ P*[1]*nk*, *ἐπὶ λεπτῷ* ceteri ‖ 18 *καὶ* inseruit *k* ‖ 18/19 ἐξεναντίας P[1], ex R: dv ‖ 20 *ἑλεπολικῶν P*[1], ex *R*: dnk ‖ 22 ὡς αὕτως P[1] ‖ 25 *καθόλου P*[1], ex *R*: *dnv*

χείᾳ καὶ σφοδρότητι τοῦ πολέμου, τὸ μὲν ἐκλυθέντες οἱ ἐντὸς καὶ ταλαιπωρηθέντες, τὸ δὲ τραυματιζόμενοι καὶ μὴ [fol. 234r P^1] *πρὸς πάντα δυσχερῆ ἀντισχεῖν δυνάμενοι, ἀπογνῶ‖σι τῆς ἰδίας σωτηρίας καὶ ἢ πίστεις δόντες καὶ αὐτοὶ λαβόντες ὑποταγῶσιν, ἢ χαυνωθέντες νόμῳ πολέμου ἁλῶσι καὶ ὑπὸ τὴν βασιλικὴν γένωνται χεῖρα.*

XXVIII.

Περὶ τοῦ δεῖν τὸν στρατὸν γυμνάζεσθαι.

Τὸ δὲ ⟨δεῖν⟩ γυμνάζεσθαι καὶ ἀδνουμιάζεσθαι τὸν στρατὸν ἀπὸ τῶν παλαιῶν παρειλήφαμεν· ἔστι γὰρ ὠφέλιμον καὶ ἐπιτηδειότατον. ἐκεῖνοι γὰρ οὐ μόνον σύμπασαν ἐγύμναζον τὴν στρατιάν, ἀλλὰ καὶ καθένα ἕκαστον στρατιώτην ἐξασκοῦντες ἐδίδασκον ἐντέχνως τοῖς ὅπλοις χρῆσθαι, ἵν᾽ ἐν καιρῷ πολέμου ἡ ἀνδρεία συνεργῷ χρωμένη τῇ ἐμπειρίᾳ καὶ τέχνῃ τῶν ὅπλων ἀήττητος ᾖ. χρεία τοίνυν ἐστὶ τῶν γυμνασιῶν καὶ τῆς πρὸς τὰ ὅπλα ἐπιμελείας· πολλοὶ γὰρ τῶν πάλαι Ῥωμαίων καὶ Ἑλλήνων μετὰ πληθύος ὀλίγης στρατιᾶς τῶν γεγυμνασμένων καὶ ἐμπείρων μυρίανδρα στρατόπεδα κατετροπώσαντο. τὸ δὲ οἴκοι μένειν καὶ ἀργεῖν τοὺς στρατιώτας καὶ μήτε γυμνάζεσθαι μήτε ταξειδεύειν κατ᾽ ἐνιαυτόν, καθ᾽ ὃν ἔξεστι καιρόν, εἰς ἐμπόρων καὶ ἀγελαίων γεωργῶν τάξιν αὐτοὺς κατάγει· τὴν γὰρ πολεμικὴν πανοπλίαν καὶ τοὺς ἀρίστους ἵππους ἀπεμπολοῦντες βόας ἐξωνοῦνται καὶ τἄλλα τὰ πρὸς γεωργίαν ἐπιτήδεια, καὶ κατ᾽ ὀλίγον ἐθιζόμενοι πρὸς ἀργίαν μᾶλλον ταύτην ἀσπάζονται καὶ αἱροῦνται ὡς ἀταλαίπωρον καὶ ἀκίνδυνον ἤπερ τοὺς ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν ἀγῶνας καὶ πόνους· καὶ εἰ χρεία γένηται πολεμίων ἐπιόντων ἐξάγειν τὴν στρατιάν, ὥσπερ

---

7 *τὸν στρατὸν* Graux, *τὸν στρατηγὸν* P^1R ‖ 8 *δεῖν* inseruit Graux ‖ 11 *καθ᾽ ἕνα* (sic!) Graux, *καθὲν* P^1, *καθ᾽ ἓν* R ‖ *13 ἀνδρία* P^1 (cum *v*) ‖ 15 *γυμνασίων* coniecit Graux; idem *habet n* ‖ *23 τ᾽ ἀλλα* P^1d, *τ᾽ ἄλλα* *nvk* et ceteri forte; correxi ‖ *25 αἱροῦνται* P^1

ἀνάγκη τοιαῦτα τοῖς Ῥωμαίοις ἐπιέναι ἑκάστοτε, οὐδεὶς εὑρεθήσεται στρατιώτου ἔχων ἐνέργειαν· ἡ γὰρ ἀργία καὶ τὸ μὴ γυμνάζεσθαι πάντη ἀνάνδρους καὶ ἐκλελυμένους ἀπεργάζεται, ὥσπερ τὸ περὶ ταῦτα ἐνεργεῖν καὶ ἐξασκεῖσθαι ἀνδρείους καὶ εἰς πλεῖστον ἰσχύος μέρος ἐπιδιδόντας. καὶ τοῦτο δῆλον ἐκ τῶν εἰς τὰ ἄκρα τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς κατῳκισμένων καὶ τοῖς ἐχθροῖς γειτονούντων· ἐκείνους γὰρ τὸ ἄπαυστον καὶ ἐνδελεχὲς τῶν πολέμων νεανικούς τε καὶ γενναίους ἀπεργάζεται· πρὸς δὲ τὴν γυμνασίαν καὶ τοὺς ταξειδίους καὶ ⟨τὸ⟩ τοὺς οἴκους αὐτῶν ἐλευθέρους ἀπὸ πάσης ἐπηρείας συντηρεῖσθαι — κατὰ τοὺς δόξαντας πάλαι Ῥωμαίοις νόμους — προσήκει τιμᾶσθαί τε ‖ κατὰ τὸ ἁρμόζον [fol. 230^v P^1] ὡς τῶν Χριστιανῶν προμάχους, καὶ μὴ παρά τινος τῶν φορολόγων ἀτιμοῦσθαι καὶ καθυβρίζεσθαι κάλλιστον· ἡ γὰρ τιμὴ καὶ ἐλευθερία διεγείρει τούτους εἰς εὐτολμίαν καταφρονεῖν τε ποιεῖ παντὸς θανάτου καὶ προκινδυνεύειν ἐκθύμως τοῦ βασιλέως ἡμῶν τοῦ ἁγίου καὶ τῆς ἑαυτῶν πατρίδος, ὥσπερ ἀνάπαλιν αἱ ζημίαι καὶ τὸ καταφρονεῖσθαι καὶ ἀτιμοῦσθαι ῥᾳθύμους καὶ ἀτόλμους εἶναι καὶ καταπλῆγας παρασκευάζει.

XXIX.

Περὶ ἀδνουμίων.

Τὰ δὲ καθολικὰ ἀδνούμια οὐκ ἐλαχίστῃ μοίρᾳ πρὸς ἀσφάλειαν καὶ σύστασιν τοῦ παντός εἰσι στρατεύματος, καὶ

---

3 πάντη P^1R ‖ 6 κατωκισμένων P^1 ‖ 8 πολέμων tentavit Graux, πολεμίων P^1R | τε Vári, ὅτι P^1R ‖ 9/10 πρὸς δὲ τὴν γυμνασίαν καὶ τοῖς ταξειδίοις (ταξιδίοις *abkm*) καὶ P^1R; emendavi, postea τὸ inserui ‖ 11 ἐπηρείας *v* et manus sec. cod. *am*; ceteri ἐμπειρίας habent | Post δόξαντας inserendum censuit Graux τοῖς ‖ 11/12 ῥωμαίοις *abm* (?), ῥωμαίων ceteri ‖ 16 ποιεῖ Vári, πάθει P^1, πείθει *R* ‖ 18 Post ὥσπερ inserunt P^1R τὸ ‖ τὸ om. P^1 ‖ 19 ῥαθύμους P^1R (ῥαθύμοις *k*) | καταπλῆγας Graux, κατὰ πλήγας P^1, καταπλήγας *ndk* et praeter *v*, qui κατὰ πληγὰς habet, forte ceteri ‖ 22 ἐλαχίστη μοίρα P^1 et (praeter *k*, qui ελαχίστη [sic!] μοῖρα habet) forte omnes R ‖ 23 παντὸς εἰσὶ omnes, ut videtur, codices

τοῦτο δῆλον ἐκ τῶν παλαιῶν στρατηγῶν· οὐ μετρίως γὰρ καὶ αὐτοὶ τῶν τοιούτων ἀδνουμίων ἐφρόντιζον. ἔξεστι τοίνυν πρὸ τοῦ τῆς πολεμίας ἐπιβῆναι γῆς ἅπαν ἀδνουμιάζεσθαι τὸ στράτευμα δι’ οἰκείων καὶ πιστῶν ἀνθρώπων τοῦ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως, ὅπως γνωσθῶσιν ὅσοι μὲν πρὸς τὸ ταξειδεῦσαι σύνεισι τῇ ἁγίᾳ αὐτοῦ βασιλείᾳ, ὅσοι δὲ ὑπελείφθησαν οἴκοι, ὅσοι δὲ καὶ ἔφυγον, πρὸς τούτῳ καὶ τίνες μὲν ἐν ἀληθείᾳ δι’ ἀσθένειαν ὑπελείφθησαν, τίνες δὲ καὶ τεθνήκασι, καὶ τίνες καλῶς τούς τε ἵππους καὶ τὰς πολεμικὰς πανοπλίας κέκτηνται· οὐ γὰρ ἀγνοεῖσθαι δεῖ ἕκαστα, ἀλλ’ εἰδέναι τίνες μὲν κοπιῶσι, τίνες δὲ διὰ ῥαθυμίαν τὰ οἰκεῖα προέκριναν τῶν κοινῶν, ὁπόσοι δὲ ἄλλως ἀπελείφθησαν· καὶ μὴ ἐν ἴσῃ μοίρᾳ τάττωνται οἱ θανάτοις καὶ αἰχμαλωσίαις ἑαυτοὺς ἐκδεδωκότες τοῖς ῥαθύμοις καὶ ἀναπεπτωκόσιν, ἀλλ’ ἄξια τῶν πεπραγμένων ἕκαστος ἀπολαμβάνῃ, οἱ μὲν εὐεργεσίαις, οἱ δὲ τὴν δοκοῦσαν τῷ νόμῳ ἄμυναν· οἱ γὰρ δι’ ἀσθένειαν λιποτακτήσαντες ἀπολελυμένοι παντός εἰσιν ἐγκλήματος ὡς μὴ προαιρέσει ἀλλ’ ἀκουσίως τοῦτο δεδρακότες. καὶ εἴπερ φυλάττοιτο ἡ ἀκρίβεια αὕτη τῶν ἀδνουμίων, τοῦ ταξειδίου οὐ τολμήσουσιν οἱ στρατευόμενοι ἀπολιμπάνεσθαι. ἐκ δὲ τῆς τοιαύτης τῶν ἀδνουμίων καταφρονήσεως καί τινας συμβαίνει δι’ ἀφοβίαν ἀπολιμπάνεσθαι εἰς τὰ ἴδια, εἶτα τοῦ στρατεύματος ἤδη ἐμβάλλοντος τῇ ἀλλοτρίᾳ, οὗτοι κατόπιν ἐρχόμενοι καὶ μόνοι τὴν ἐρημίαν διαβῆναι καταναγκασθέντες τὸν
[fol. 235r P^1] ἔσχατον ὑπέστησαν ὄλεθρον. εἴδομεν δὲ καὶ ‖ τῶν στρατηγῶν οὐκ ὀλίγους τῷ τρόπῳ τούτῳ σὺν τῷ λαῷ αὐτῶν μεγάλας ὑποστάντας βλάβας παρὰ τῶν πολεμίων ἐν ταῖς κλεισούραις. χρὴ δὲ καὶ ὑποστρέφοντος καὶ ἐν τῇ ἰδίᾳ γινομένου τοῦ στρατοῦ αὖθις τελείσθω τὸ ἀδνούμιον, ἵνα μή τις τολμᾷ ἄνευ βασιλικῆς προστάξεως ὑποχωρῆσαι, ἀλλὰ καρτερῶσι πάντες μετὰ τῶν ἰδίων ἀρχόντων ἄχρι τῆς καθο-

---

7/8 Verba ὅσοι δὲ καὶ . . . . . ὑπελείφθησαν om. P^1 ‖ 9 τεθνήκασιν P^1, ex *R*: *nv* ‖ 11 σκοπιῶσι P^1 | ῥαθυμίαν P^1 ‖ 14 ῥαθύμοις P^1 ‖ 15 ἀπολαμβάνει P^1R; correxi ‖ 17 παντὸς εἰσὶν omnes, ut videtur, codices ‖ 23 ἐμβαλλόντος P^1R, correxit *Graux* ‖ 27 ὑποστάντας *dk*, forte etiam *abm*, ὑποστάντα P^1nv, ὑπόσταντα *E* | περὶ P^1

λικῆς ἀπολύσεως, καὶ εἴ που τινὲς τοῦ πρώτου ἀδνουμίου ἀπολειφθέντες μετ' αὐτὸ κατέλαβον διὰ τοῦ ἐσχάτου ἐπιγινώσκωνται, καί, ἁπλῶς εἰπεῖν, εἰ μὴ τοῦτο γένηται, χείρων ἐπακολουθεῖ λύμη καὶ μείζων. τῇ γὰρ τῶν οἰκείων ἐπιθυμίᾳ καταλιμπάνοντες οἱ στρατιῶται τὸν βασιλέα ἡμῶν τὸν ἅγιον καὶ τοὺς ἑαυτῶν ἄρχοντας προεξέρχονται· οἱ δὲ πολέμιοι ἐπακολουθοῦντες καὶ τὴν ὀλιγότητα τοῦ στρατοῦ θεώμενοι τούτου μεγάλην εἰς αὐτοὺς ἐργάζονται τὴν ἀπώλειαν καὶ ⟨τὴν⟩ αἰχμαλωσίαν.

XXX.

Περὶ τοῦ διδάσκειν τὸν στρατὸν καὶ ἐθίζειν ἔτι ἐν τῇ ἰδίᾳ ὄντα κατὰ τάξιν ἀπληκεύειν καὶ ὁδοιπορεῖν.

Δεῖ δὲ πρὸ τοῦ ἐν τῇ πολεμίᾳ γενέσθαι τὸ ἐκτεθὲν ἀπλῆκτον διδάσκειν τὸν στρατὸν τρὶς καὶ τετράκις ἐν τῇ ἰδίᾳ ὄντα χώρᾳ ἀπληκεύσαντα κατὰ τάξιν καὶ πᾶσαν τηρήσαντα τὴν τοιούτου ἀκρίβειαν, ἵν' ἑκάστων μαθόντων ἀκριβῶς τὰς στάσεις αὐτῶν ἀσφαλῶς ἀπληκεύωσιν ἐν τῇ πολεμίᾳ, τὸ δ' αὐτὸ ποιεῖν κατὰ τὴν ἐκδεδομένην μετὰ τάξεως ὁδοιπορίαν, ἔτι ⟨δὲ⟩ ἐν τῇ ἰδίᾳ ὄντα παιδεύειν τὴν στρατιάν, ἵνα μετὰ καταστάσεως καὶ εὐταξίας ἐθισθεῖσα ὁδοιπορεῖν καὶ τὴν αὐτὴν ἐν τῇ πολεμίᾳ φυλάττουσα ἀκρίβειαν ἀνωτέρω πάσης τῆς ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν συντηρῆται κακώσεως.

---

2 Malim κατελάβοντο | ἐπιγινώσκονται P^1R, quod correxi || 6 χειρῶν P^1, ex R: *dvk* || 8 τούτους P^1R, correxit in τούτου Graux || 9 Post καὶ Graux recepta lectione codd. *abk* τὴν inseruit || 18 κατὰ Vári, καὶ P^1R || 19 δὲ Vári inseruit || 20 ἐθισθεῖσα *v* et manus secunda codicis *m*, fortasse denique *ab*, ceteri (etiam *E*?) ἐθισθεῖσαι excepto *n*, qui ἐθισθῆσα exhibet

XXXI.

Περὶ τοῦ ὑπαλλάττεσθαι τὰς ἐκτελούσας τάξεις τὴν τοῦ σάκα διακονίαν διὰ τὸν πολὺν κόπον, τοῦ ἄρχοντος εἰ δυνατὸν μένοντος αὐτοῦ.

Ἐπεὶ δὲ ὁ τοῦ σάκα ἄρχων καὶ αἱ τάξεις αἱ εἰς αὐτὴν τὴν δουλείαν ἀποκεκληρωμέναι κόπον μείζονα τῶν ἄλλων καὶ ταλαιπωρίαν ὑφίστανται, δεῖ ὑπαλλάττεσθαι τὰς τάξεις τοῦ στρατηγοῦ μένοντος εἰς τὴν τοιαύτην δουλείαν, εἴπερ καλῶς τὰ κατ' αὐτὴν κυβερνᾷ, ἐπειδὴ πολλὴν ἐμπειρίαν ἐκ τῆς εἰς τὴν τοιαύτην ὑπηρεσίαν σχολῆς ἀθροίζων χρησίμως τὴν κοινὴν ταύτην ἀποτελεῖ λειτουργίαν, εἰ μή ποτε αὐτὸς ‖ [fol. 235v P^1] εἴτε δι' ἀρρωστίαν ἢ διὰ τὸν πολὺν κόπον ὀκλάσῃ (τότε γὰρ ἀντ' αὐτοῦ ἔξεστιν ἕτερον πεπειραμένον καὶ ἱκανώτατον τὴν τοιαύτην πιστεύεσθαι). τὰ δὲ λεγόμενα μονοπρόσωπα ἐν μὲν τῇ πρὸς τὴν πολεμίαν εἰσόδῳ τά τε ἅρματα καὶ τὰ λοιπὰ τὰ πρὸς πολιορκίαν ἐπιτήδεια βαστάζουσιν, ἐν δὲ τῇ ἐξόδῳ τῶν πλειόνων βελῶν καὶ τῶν λοιπῶν εἰδῶν καὶ ἁρμάτων ἀναλισκομένων· χρὴ ταύτας εἰς τρία διαιρῆσαι, καὶ μοῖραν μὲν ἀφορίσαι εἰς τὸ φέρειν τὰ ὑπολειφθέντα ἅρματα, τὴν δὲ ἑτέραν πρὸς τὸ τὴν δαπάνην πάντων μονοπροσώπων βαστάζειν, τὴν δὲ λοιπὴν διδόναι τοῖς τοῦ σάκα, ὅπως ἐκεῖνοι τοὺς πληγάτους καὶ τοὺς δι' ἀσθένειαν ἀπολιμπανομένους τούς τε τὰ ἑαυτῶν ἀπολωλεκότας ἄλογα καὶ μὴ δυναμένους πεζεῦσαι ἐκείνους τε αὐτοὺς δι' αὐτῶν βαστάζωσι καὶ τὸν φόρτον αὐτῶν.

---

3 *αὐτοῦ* Hase, *τοῦ ἐχθροῦ* P^1R ‖ 4 *ταύτην* pro *αὐτὴν* voluit Graux ‖ 5 *ἀποκεκληρωμένα* P^1 ‖ 6 *ἐφίστανται* P^1 ‖ 9 *χρησίμους*, omnes, quos vidi, codd., *χρησίμως* Graux ‖ 12 *καὶ* omm. *R* | *ἱκανότατον* P^1R, correxi ‖ 15 Malim *βαστάζωσιν* ‖ 18 *μοῖραν* *k*, *μοίραν* P^1 et ceteri, ut videtur, *R* ‖ 21 *ἐκεῖνοι* P^1 | *ἀσθενείαν* P^1 ‖ 22 *ἀπολελωκότας* P^1R, correxit Graux ‖ 23 *τὲ* P^1, ex *R*: *nv*

XXXII.

Περὶ τῶν ἐπικειμένων δουλειῶν· ὅτι χρὴ πρὸ ἡμέρας ταύτας λελογισμένως τυποῦν καὶ διατίθεσθαι.

Τὰς δὲ ἀναγκαίας δουλείας τοῦ στρατεύματος, ἃς κατὰ τὴν ἐπιοῦσαν ἁρμόζει γίνεσθαι, εἴτουν τοὺς μέλλοντας στέλλεσθαι εἰς κοῦρσα εἴτε τοὺς εἰς φυλακὰς τῶν εἰς χρείας ἐξιόντων καὶ τὰς λοιπὰς πάσας, ἃς διὰ τὸ πλῆθος παρήκαμεν τῇ πρὸ αὐτῆς ἡμέρᾳ, μετὰ λελογισμένης βουλῆς καὶ διασκέψεως δεῖ τυποῦν· καὶ ἐγγράφως ἀποσημειοῦν καὶ προστάττειν τοῖς μέλλουσιν ἀποστέλλεσθαι εἰς ἑκάστην δουλείαν εὐτρεπίζεσθαι τοῦ ἑτοίμους εὑρεθῆναι κατὰ τὸν προσήκοντα καιρὸν καὶ μὴ ῥᾳθυμήσαντας ἐᾶσαι παραδραμεῖν τοῦτον καὶ ἀπολέσαι τὰς ἀναγκαίας δουλείας, ἃς τοῦ ἐπιτηδείου παραρρεύσαντος καλῶς ἀνυσθῆναι ἀμήχανον. εἰ δέ γε παρ' ἐλπίδα συναντήσωσι μανδάτα καὶ δουλεία ἀπροόπτως συμμεταβαλλέσθω τῷ καιρῷ καὶ τῇ χρείᾳ καὶ πρὸς τὰ ἀπαντῶντα διατιθέσθω. ἐβουλόμεθα δὲ καὶ περὶ κούρσων ἐκθέσθαι, πῶς δεῖ εἰσελαύνειν αὐτὰ ἐν τῇ τῶν Ἀγαρηνῶν χώρᾳ καὶ ἐπιτηδείως καὶ ἁρμοζόντως πρὸς τὴν ἐρήμωσιν αὐτῆς διατίθεσθαι, ἀλλ' οὖν διὰ τὸ μῆκος τοῦ λόγου τὸ τίκτειν εἰωθὸς ἀηδίαν καὶ τὸ πλείστους εἶναι στρατηγοὺς οὐκ ὀλίγην πεῖραν εἰς τοῦτο τὸ ἐπιτήδευμα ἔχοντας παρήκαμεν τὴν ὑπόθεσιν ἡγησάμενοι περιττὸν εἶναι περὶ τῶν τοῖς πολλοῖς ἐγνωσμένων γράφειν.

---

6 *κούρσωρα* P^1, ex *R*: *v*, *κούρσα nd* et fortasse *E*; *κοῦρσα* ceteri ‖ 12 *ῥαθυμήσαντας* P^1 | *ἐάσαι* P^1R ‖ 14 *παραρρεύσαντος d*, *παραρεύσαντος* P^1 et ceteri *R* ‖ 15 *παρελπίδα* P^1, ex *R*: *dn* | *συναντήσουσι* P^1R, correxi | *δουλεία* Graux, *δουλείαι* P^1nv, *δουλεῖαι dk* et forte ceteri | Ultimo folio cod. *v* legitur: *τέλος σὺν θεῷ τοῦ τακτικοῦ*

INDEX VOCABULORUM.[1])

A

---

1) *Omisi in indice* articulum, δέ, *καί* (= et), recepi *καί* (= *etiam*).

B

Γ

Δ

Z

H

Θ

Ι

K

Λ

M

N

Ξ

O

Π

Ρ

T

Υ

Φ

Ω

WIDENER
BOOK DUE
FEB 26 1987
MAR 17 1987
2191109

